

การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Community Welfare System Management for Restorative Communities
A Case Study of Thakham Sub-district, Hatyai District,
Songkhla Province

จันทนา เจริญวิริยะภาพ
Jantana Chareanviriyapap

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
Community Welfare System Management for Restorative Communities
A Case Study of Thakham Sub-district, Hatyai District,
Songkhla Province

จันทนา เจริญวิริยะภาพ
Jantana Chareanviriyapap

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางจันทนา เจริญวิริยะภาพ
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
คณะกรรมการสอบ

.....
(ดร.นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ)

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์.ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)

.....กรรมการ
(ดร.นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ดร.นฤทธิ ดวงสุวรรณ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นางจันทนา เจริญวิริยะภาพ)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางจันทนา เจริญวิริยะภาพ)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอนาทม จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางจันทนา เจริญวิริยะภาพ
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ รูปแบบและกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชนตามแนวคิดยุทธศาสตร์เชิงสมานฉันท์เพื่อแก้ปัญหาชุมชนตำบลท่าข้าม อำเภอนาทม จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล จำนวน 10 ราย ประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม กรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้บริหารท้องถิ่น การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้แทนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 ครั้ง และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในโอกาสที่กลุ่มมีกิจกรรม แล้วนำข้อมูลมาจัดระเบียบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและเรียบเรียงผล กรณีศึกษาผลการวิจัยจากการศึกษากิจกรรมองค์กรสวัสดิการชุมชน ตำบลท่าข้าม จำนวน 5 องค์กร คือ 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอยตก หมู่ที่ 8 2) กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรคลองจิก หมู่ที่ 2 3) โรงปุ๋ยชีวภาพชุมชนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 4 4) ร้านสวัสดิการออมทรัพย์บ้านแม่เตย หมู่ที่ 1 5) สมาคมฉาบฉวยเกษตร ตำบลท่าข้ามและตำบลใกล้เคียง หมู่ที่ 1 พบว่าการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม มีการก่อเกิด 3 รูปแบบ คือ 1) ก่อเกิดโดยองค์กรชุมชน 2) ก่อเกิดโดยองค์กรของรัฐ/ท้องถิ่นสนับสนุน จัดตั้ง 3) ท้องถิ่น/รัฐและองค์กรชุมชนช่วยกันจัดตั้ง ตำบลท่าข้ามมีรูปแบบการจัดสวัสดิการ 2 รูปแบบ คือ 1) เกิดจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการหรือสวัสดิการที่เกิดจากฐานขององค์การ เงินชุมชน ได้แก่ ร้านสวัสดิการแม่เตย สมาคมฉาบฉวยฯ กลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก 2) การจัดการผลิตแล้วพัฒนาไปสู่การจัดสวัสดิการ ได้แก่ โรงปุ๋ยชีวภาพ และกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร กระบวนการชุมชนสมานฉันท์ผ่านการจัดสวัสดิการ มี 3 กระบวนการที่สำคัญ คือ 1) การสร้างเป้าหมายร่วมของชุมชนสวัสดิการชุมชนและชุมชนสมานฉันท์มีเป้าหมาย คือ การสร้างสังคมที่ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 2) หลักการของสวัสดิการชุมชนสอดคล้องกับองค์ประกอบของชุมชนสมานฉันท์ที่ว่า เป็นระบบที่ง่ายต่อการเข้าถึง การมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม และ 3) มีกระบวนการทำงานที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ได้แก่ เน้นการทำงานแบบไม่เป็นทางการยืดหยุ่น สร้างสรรค์ คิดบวก และความเอื้ออาทรต่อกันของชุมชนซึ่งกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม ได้สอดคล้องกับหลักการของชุมชนสมานฉันท์ดังกล่าว

Thesis Title	Community Welfare System Management for Restorative Communities A Case Study of Thakham Sub-district, Hatyai District, Songkhla Province
Author	Jantana Chareanviriyapap
Major Program	Conflict and Peace Studies
Academic Year	2016

ABSTRACT

This research intends to study a model and activities for restorative community welfare to address problems facing Thakham community, Had Yai District, Songkla Province. The research deploys literature reviews, a field research, a participant observation, and in-depth interviews of ten informants-composing of community leaders, community committee, community group members, and local administrative organization leaders, etc. The Study also held six sessions of focus group discussion with relevant stakeholders from local organizations. Then the data were organized and used to analyze, to conclude and to compose the research findings. This finding was concluded from the study of five community welfare organizations in Thakham Sub-district, namely; 1) The Saving Group for Production Ban KhaoKhoyTok, Moo 8; 2) The Herbal Curry Paste Maker, Klongjij Moo 2; 3) The Thakam Sub-district Organic Fertilizer Maker Group, Moo 4; 4) The Saving Group Welfare Shop Ban Mae Tei Moo 1; and 5) The Member of Funeral Fund Thakham and nearby village, Moo 1. It was found that there are three community welfare systems in Thakham Sub-district: 1) Organized by community based organizations; 2) Organized by a state agency with support from the local organizations; and 3) Organized by the local/ state agency and a community organization. In Thakham Sub-district, there are two models of welfare provisions: 1) Initiated by a saving Group that provide fund for welfare or community based financial institutions such as Mae Tei welfare shop, funeral fund associations and KhaoKloy Tok Saving Group, and 2), Initiated by the production management that turns into a welfare provision, for example, the organic fertilizer making group and a herbal curry paste making group. There are three restorative community processes through the welfare provisions, as follows: 1) The common community goals and community welfares and restorative community ensures that community members will live peacefully and in harmony; 2) the community welfare is coherence with the restorative community component to ensure the ease of accessibility, to use the community involvement and the

restorative process to reintegration former offenders to the community, and 3) The work process induces restorative justice through a flexible, informal, creative, positive thinking and caring process within the community. The Thakham welfare provisions exhibited the traits in compliance with the restorative community principles.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ต้องขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ญฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ และ ดร.นฤทธิ ดวงสุวรรณ ที่เสียสละเวลาอ่านงาน พร้อมให้คำแนะนำ ให้โอกาสช่วยเหลือทุกครั้งพร้อมทั้งให้กำลังใจในการเขียน และตรวจทานงานวิจัยฉบับนี้จนลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะจารย์สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทุกท่าน ที่หยิบยื่นความรู้ คำแนะนำ กำลังใจ งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จ ขอขอบคุณคุณเกศฤดี บุญรัตน์ เจ้าหน้าที่สถาบันสันติศึกษา ที่อำนวยความสะดวกทุกครั้งในการติดต่อประสานงาน และคอยติดตามความเคลื่อนไหว แนะนำขั้นตอน การจัดการต่างๆ ให้เป็นไปตามเงื่อนไขเวลา

ขอขอบคุณ พี่น้องชาวท่าข้าม แกนนำกลุ่มสวัสดิการชุมชน ทั้ง 5 กลุ่ม ที่เสียสละเวลาในการนั่งพูดคุยให้ข้อมูล และน้องๆ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม คุณกาญจนา ผ่องสะอาด เป็นทั้งผู้ให้ข้อมูลช่วยประสานนัดหมายกลุ่มและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลพื้นที่เป็นอย่างดีเสมอมา และขอขอบคุณน้องๆ สถาบันสันติศึกษา ที่คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและให้กำลังใจการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้แล้วเสร็จ

ท้ายสุดขอขอบคุณ ครอบครัวอันเป็นที่รักลูกผู้ให้กำลังใจ และสามีสันับสนุนและคอยช่วยเหลือทุกอย่างด้วยดีเสมอมา

จันทร์ณา เจริญวิริยะภาพ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(6)
กิตติกรรมประกาศ	(8)
สารบัญ	(9)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพประกอบ	(12)
สารบัญแผนผัง	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	7
1.6 นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	9
2.2 แนวคิดสันติวิธี	14
2.3 แนวคิดสวัสดิการ	15
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม	17
2.5 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง	18
2.6 ข้อมูลพื้นฐานตำบลท่าข้าม	22
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	32
3.1 ขอบเขตการวิจัย	32
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	33
3.3 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล	34
บทที่ 4 ผลการวิจัยและการอภิปรายผล	35
4.1 ข้อมูลการจัดสวัสดิการระบบเศรษฐกิจและสังคมตำบลท่าข้าม	38
4.2 ปัจจัยเอื้อให้เกิดความสำเร็จ/อุปสรรคในการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม	81
4.3 เป้าหมาย กระบวนการ รูปแบบการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม	84
4.4 กระบวนการจัดสวัสดิการแก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์	87
4.5 กระบวนการสวัสดิการชุมชนลดความเหลื่อมล้ำในสังคม	89

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	91
5.1 เป้าหมาย หรือที่มา สวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม	91
5.2 กระบวนการการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม	92
5.3 รูปแบบของสวัสดิการในตำบลท่าข้าม	93
5.4 การสร้างชุมชนสมานฉันท์ด้วยการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม	93
5.5 บทสรุป	98
5.6 ข้อเสนอแนะ	99
บรรณานุกรม	100
บุคลากร	103
ภาคผนวก	108
ประวัติผู้เขียน	110

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมิติต่าง ๆ	11
2	แสดงพัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก หมู่ที่ 8	46
3	แสดงพัฒนาการกลุ่มเครื่องแกงบ้านคลองจิก หมู่ที่ 2	54
4	แสดงพัฒนาการโรงปุ๋ยชีวภาพ หมู่ที่ 4	63
5	แสดงพัฒนาการร้านสวัสดิการแม่เตย หมู่ที่ 1	70
6	แสดงพัฒนาการสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ หมู่ที่ 1	79
7	แสดงแนวคิด/หลักการของการจัดสวัสดิการและชุมชนสมานฉันท์	94
8	องค์ประกอบชุมชนสมานฉันท์	95
9	กระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์	97

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดการวิจัย	6
2	แสดงแผนที่ตำบลท่าข้าม	23
3	รูปธรรมความสำเร็จของการพัฒนาตำบลท่าข้าม (1)	27
4	รูปธรรมความสำเร็จของการพัฒนาตำบลท่าข้าม (2)	28
5	ท่าข้ามโมเดลการจัดการสุขภาวะตำบลท่าข้าม	29
6	แสดงเส้นทางพัฒนาตำบลท่าข้าม	37

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่	หน้า	
1	แสดงคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก	41
2	แสดงการเงินกลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก	42
3	แสดงโครงสร้างการบริหารกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร	51
4	แสดงโครงสร้างการบริหารจัดการโรงงานปุ๋ยชีวภาพ	58
5	แสดงโครงสร้างและบทบาทหน้าที่คณะกรรมการร้านสวัสดิการแม่เตย	67
6	แสดงโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่สมาคม	77

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ที่เน้นความเจริญด้านวัตถุและเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้เกิดความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ เกิดโรงงานขนาดใหญ่ มีระบบทุนทั้งภายในและภายนอกประเทศ เข้ามาดำเนินการ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม การสื่อสาร เกิดความสะดวกรวดเร็ว และมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสูง ซึ่งการพัฒนาดังกล่าว ทำให้คนรวย รวยยิ่งขึ้น คนจนยิ่งจนลง เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยคนจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจากอุตสาหกรรมการผลิต เกิดการแย่งชิงทรัพยากร ปัญหาด้านสุขภาพ (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2556) ผลของการพัฒนาประเทศดังกล่าว ส่งผลถึงคุณภาพชีวิตของคน สิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมกันในสังคมและนำไปสู่ความไม่เท่ากันทั้งเรื่องฐานะ เพศ การศึกษา สถานะ รายได้ รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีหรือไอที นอกจากนี้นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่โอกาสไม่เท่าเทียมกันของผู้คน โดยการที่กลุ่มคนจำนวนหนึ่งขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร มีอยู่อย่างจำกัดและขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่สมควรได้รับ ทำให้พวกเขาได้รับความเดือดร้อนและท้ายสุดส่งผลถึงความขัดแย้ง (อรภัก วรรณภักดี, 2557)

ด้านการมีงานทำหรือโอกาสในการทำงานปัจจุบันมีแนวโน้มเกิดแรงงานนอกระบบจำนวนมาก เป็นเศรษฐกิจนอกระบบที่ขาดการรับผิดชอบของนายจ้างที่ต้องการลดต้นทุนของตนเอง แรงงานนอกระบบเหล่านี้ เช่น หาบเร่แผงลอย ผู้ทำการผลิตที่บ้านผู้รับจ้างเหมาชิ้นงานบนสายพานการผลิตมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เกษตรกรรายย่อย เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานรัฐ ทั้งเรื่องกฎหมายที่รองรับ เช่น ค่าแรงขั้นต่ำ สวัสดิการต่างๆ คนกลุ่มนี้อยู่ในความเสี่ยงรายได้ต่ำ ไม่สม่ำเสมอ ไม่มีความมั่นคงในชีวิต หากเกิดเหตุการณ์ปัญหาในชีวิต เช่น ความเจ็บป่วย ความตาย การศึกษาเล่าเรียนของบุตร หรือแม้แต่ด้านการดำรงชีพในแต่ละวัน แรงงานรับจ้าง คนกลุ่มนี้หากเกิดปัญหาใดๆ ขึ้นมาต้องมีคน หน่วยงานมารองรับ ซึ่งเขาไม่สามารถรับมือได้ตามลำพัง

ในชนบทกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่ต้องตอบสนองการผลิตที่มุ่งเน้นการเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตราคาสูง เกิดการใช้สารเคมีมากขึ้น มีผลต่อสุขภาพเกษตรกร เกิดมลพิษต่อคน สิ่งแวดล้อม ยากที่ชุมชนจะรับมือ เช่น ชาวสวนยางใช้สารเคมีฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่มากเกินไปส่งผลให้สารเคมีไหลลง ห้วย หนอง ลำคลอง ชาวบ้านไม่สามารถใช้น้ำได้ หรือกรณีสวนยางพาราแปลงใหญ่ที่เป็นของนายทุนที่มากว่านซื้อที่ดินปลูกยางพาราชาวบ้านเป็นเพียงผู้ขายแรงงาน ในขณะเดียวกัน ต้นทุนชีวิตด้านทรัพยากรธรรมชาติก็ลดลงเป็นต้น นี่คือ ตัวอย่างความเหลื่อมล้ำในบ้านเรานำไปสู่ความขัดแย้งหรือการจัดการตนเองของบางพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาทางออกให้กับประชาชนในชุมชน (นพนันท์ วรรณเทพสกุล และคณะ, 2556)

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2555) รายงานว่ามีคนจำนวนหนึ่งได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากความไม่เท่าเทียมทางสังคม ขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ความไม่เท่าเทียมกันในโอกาส ความเสมอภาคและความเป็นธรรมทางสังคมของประชาชนกลุ่ม

ต่าง ๆ รวมถึงการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่สมควรได้รับ มีช่องว่างของคุณภาพการบริการ การได้รับการคุ้มครองผ่านสวัสดิการทางสังคมที่มีความครอบคลุมมากขึ้น แต่คุณภาพบริการยังด้อย โดยเฉพาะด้านสาธารณสุขยังแตกต่างกันมากในระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท ทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง การคุ้มครองทางสังคมมีแต่เฉพาะผู้สูงอายุและคนพิการ คือ เบี้ยยังชีพ สอดคล้องกับ วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ (2558) สรุปว่าระยะเวลาที่ผ่านมารัฐบาล มุ่งเน้นการสงเคราะห์แบบตั้งรับ โดยรอให้ผู้ยากลำบากเข้ามาหาเพื่อขอรับความช่วยเหลือ ในขณะที่ กลุ่มคนเหล่านั้นที่แท้จริงนั้นอยู่ในชุมชนเข้าไม่ถึงสวัสดิการจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิการ ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง หรือเด็กและผู้หญิงที่ถูกกระทำ โดยคนในชุมชนอยู่ในพื้นที่กลับมีบทบาทน้อยมากในการร่วมแก้ปัญหา ของชุมชนและสังคม ในบางชุมชนที่มีกองทุนสวัสดิการชุมชนก็สามารถช่วยเหลือและดูแลซึ่งกันกันได้ ซึ่งคนเหล่านี้เมื่อมีภาวะทางสังคมที่ดีขึ้นก็จะสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้

วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ (2553) ได้ระบุ ผลกระทบที่ตามมานอกเหนือจากนี้ คือ เมืองสุขภาพ เพราะมีการละทิ้งบ้านเกิด แรงงานหลักของครัวเรือนชนบทหลังไหลเข้าสู่โรงงานเป็นแรงงาน ไร้ฝีมือ ชนบทเหลือคนแก่ เด็ก ผลที่ตามมา ก็คือ ชุมชนอ่อนแอ เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจการกระจาย รายได้ที่ไม่เป็นธรรม ศีลธรรมจริยธรรมถูกละเลย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลดลง

สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง กำลังดำเนิน ไปสู่ความรุนแรงมากขึ้น คนจำนวนมากถูกผลักไสให้กลายเป็นชายขอบ ทำให้เกิดความเสียหายของสังคม ที่นำไปสู่ความรุนแรง (นพนนท์ วรณเทพสกุล และคณะ, 2556) และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2556) ได้สรุปแนวคิดเพื่อหาทางออกของปัญหาดังกล่าวจากแนวคิดป่วย อังภาภรณ์ ในหนังสือ “จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน” ว่าการสร้างคุณภาพชีวิตนั้นนับตั้งแต่การดูแลหญิงตั้งครรภ์ เด็กแรกคลอด เด็กปฐมวัย วัยทำงาน คนเจ็บป่วยและคนพิการ คนสูงวัย จนถึงการดูแลสภาพแวดล้อมซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นการดูแลคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานหรือในที่นี้ คือ สวัสดิการ (well-being) ที่ผ่านมารัฐ ไทยหลายรัฐบาล พยายามสร้างสรรคระบบสวัสดิการรูปแบบต่าง ๆ เข้ามารองรับ เช่น ระบบประกัน สังคม เรียนฟรี การรักษาพยาบาลถ้วนหน้า กองทุนการออมแห่งชาติ กองทุนสวัสดิการตำบล ฯลฯ แต่ ยังพบว่า การเข้าถึงสวัสดิการของกลุ่มคนส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงและสวัสดิการที่รัฐจัดให้ ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ รวมถึงไม่สอดคล้องกับความจำเป็นที่แท้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนถึง ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมทางสังคมหลายด้าน เช่น ด้านรายได้ ด้านสิทธิ ด้านโอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรี หรือที่เรียกว่ามีความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ทางอำนาจ ทำให้ศักยภาพของคนถูกบั่นทอน และขัดขวางสุขภาวะในการอยู่ร่วมกัน

ตำบลท่าข้าม ก็เป็นหนึ่งในหลาย ๆ ตำบลที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าว ก่อนปีพ.ศ. 2540 ตำบลท่าข้าม ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจเกษตรกรรมรายได้ต่ำ ราคาผลิตผล ถูก ราคาปุ๋ยเคมีแพง มีการใช้สารเคมีในการทำสวนยางพารามากขึ้น เกษตรกรมีหนี้สิน เกษตรกรเข้าไม่ถึงแหล่งเงินทุนหรือสถาบันการเงินของรัฐ ต้องกู้เงินนอกระบบดอกเบี้ยสูง คนหนุ่มสาวเข้าทำงานใน โรงงานที่เข้ามาตั้งใกล้ ๆ กับชุมชน เกิดปัญหาสุขภาพตามมารายได้จากโรงงานไม่พอรายจ่ายนำไปสู่ การเกิดหนี้สิน ปัญหาครอบครัว มีแรงงานจากจังหวัดใกล้เคียงอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ เกิดบ้านเช่า บ้านจัดสรร ส่งผลถึงปัญหาในการอยู่ร่วมกันของคนในและนอกพื้นที่ จากปัญหาที่พบดังกล่าวตำบล ท่าข้ามจึงมีกระบวนการเรียนรู้ชุมชนของตนเองโดยผ่านกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนร่วมกับมูลนิธิ

หมู่บ้าน มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำแผนชุมชนผ่านประชาคมตำบล เกิดกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มโรงปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดต้นทุนการผลิต กลุ่มเครื่องแกง กองทุนสัจจะตำบล กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ กลุ่มเหล่านี้ตั้งขึ้นเพื่อการดูแลกันและกันของคนในตำบลปัจจุบันตำบลท่าข้ามได้เป็นตำบลต้นแบบของการพัฒนา ที่องค์กรภาคประชาชนและรัฐได้ร่วมกันปฏิบัติการในการสร้างความมั่นคง เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยที่ผู้นำท้องถิ่นได้ใช้กระบวนการทำงานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของแกนนำในชุมชน ในเรื่องการจัดการสวัสดิการ การจัดการศึกษา วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล และทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐเป็นอย่างดี ตามที่เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ (2556) กล่าวไว้ และมีรูปธรรมความสำเร็จที่สมบูรณ์ เจริญ จิระตระกูลและคณะ (2554) ได้สรุปว่า ตำบลท่าข้าม มีรูปแบบการพัฒนาที่มีความคิดใหม่และสร้างสรรค์ โดยการใช้งบการพัฒนาจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไปจัดสวัสดิการ โดยการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพ สนับสนุนกิจกรรมดูแลผู้ป่วยทางจิต ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ ส่งเสริมการทำนาเพื่อความมั่นคงทางอาหารให้ประชาชนในพื้นที่ การจัดตั้งโรงปุ๋ยอินทรีย์ จำหน่ายให้ประชาชนในพื้นที่ และการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมสุขภาพกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติที่เฝ้าระวังและดูแลด้านสุขภาพของประชาชนในตำบล ซึ่งกว่าจะสำเร็จและเกิดผลดังกล่าวได้ ผู้นำองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและแกนนำชุมชนต้องใช้ความพยายามในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม (2552) ได้สรุปว่า กระบวนการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอาจจะต้องข้ามผ่านอุปสรรคใน 2 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการก่อเกิดหรือผลักดันให้เกิดกิจกรรม/องค์การสวัสดิการ 2) ขั้นตอนดำเนินการ ได้แก่ การจัดการภายในกลุ่ม เช่น การสร้างความเข้าใจกับสมาชิกและผู้เกี่ยวข้อง การดูแลจัดสรรผลประโยชน์สมาชิกกลุ่ม และการจัดการภายนอกกลุ่ม ได้แก่ การสื่อสารบทบาทของกลุ่มต่อสังคม การต่อรองกับรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง และการสร้างเครือข่ายการทำงาน ระหว่างการทำงานดังกล่าวมีผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ มีการคลี่คลายปัญหาโดยกระบวนการทางสังคม เช่น การขอให้ผู้อาวุโสเข้าร่วมรับฟังปัญหาและให้ความเห็นประกอบการตัดสินใจ การใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นกุศโลบายถักทอความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิกและระงับข้อขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งด้วยผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อนำไปสู่รูปแบบและแนวทางในการทำงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่ม นั่นคือ ความมั่นคงปลอดภัยของประชาชน การรวมพลังชุมชนและความสามัคคีของชุมชน

ความสำเร็จจากกระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชนของตำบลท่าข้ามเป็นการแก้ปัญหาทางสังคมที่เห็นเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่รูปแบบหนึ่ง ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาดังกล่าวสร้างการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างสามัคคี หรือกระบวนการของ “ชุมชนสามัคคี” ที่ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา (2559) อธิบายว่าชุมชนสามัคคีเป็นการประยุกต์แนวคิดความยุติธรรมเชิงสามัคคี ใช้กับชุมชนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ โดยชุมชนจะแก้ไขปัญหาได้ต้องเผชิญหน้ากับปัญหามาพูดคุยอย่างตรงไปตรงมา ให้คนในชุมชนมานั่งล้อมวงเพื่อหาทางจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ให้ผู้เกี่ยวข้องในปัญหาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความยุติธรรมเชิงสามัคคีจึงเป็นปรัชญาที่ไม่ได้ถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะในงานยุติธรรมทางอาญา แต่เป็นปรัชญาในการแก้ไขปัญหาของสังคมด้วยดังนั้นวิธีการตามแนวคิดความยุติธรรมเชิงสามัคคีจึงสามารถอยู่ในรูปแบบใดก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าถูกนำไปใช้ในเรื่องใด

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิด ปรัชญากระบวนการชุมชนสมานฉันท์ หรือกระบวนการของยุติธรรมสมานฉันท์มาปรับใช้กับงานทางสังคม ซึ่งนับว่าแนวคิดนี้ยังมีการประยุกต์นำมาใช้ในบริษัทสังคมมีอยู่น้อยในสังคมไทย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษากระบวนการ รูปแบบและกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชน ผ่านแนวคิดชุมชนสมานฉันท์ (ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์) เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

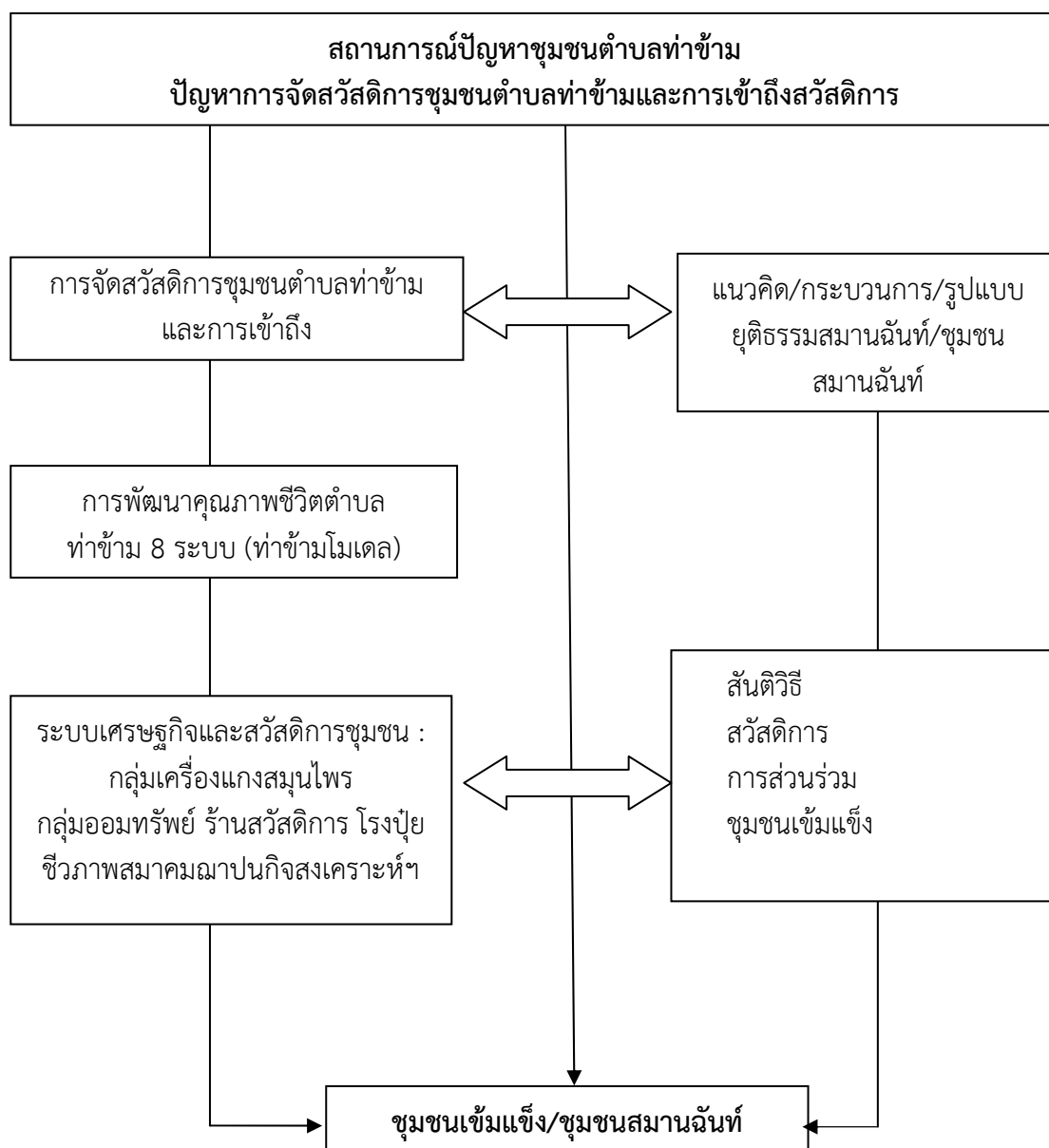
การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจและศึกษาแนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนเชิงสมานฉันท์จากการจัดสวัสดิการของชุมชนตำบลท่าข้าม จากปรากฏการณ์ที่พบว่าตำบลท่าข้าม เป็นตำบลที่อยู่อันดับแนวหน้าของท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในตำบล ตำบลท่าข้ามจะเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ขององค์กรหน่วยงานหลายๆ หน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชน ประชาชน ในหลายๆ เรื่องโดยเฉพาะเรื่องสวัสดิการของชุมชน จากโมเดลการพัฒนาตำบล ที่เรียกว่า โมเดลประเทศท่าข้าม ซึ่งประกอบด้วย 8 ระบบ ดังนี้

1. ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก ร้านสวัสดิการแม่เตย สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้ามและตำบลใกล้เคียง กลุ่มรับซื้อน้ำยางสด ธนาคารข้าวสาร โรงปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นต้น
2. ระบบจัดการสุขภาพโดยชุมชน ประกอบด้วย กองทุนสุขภาพตำบล ชมรมท่าข้ามใจดีสัมพันธ์ ชมรมคนพิการตำบลท่าข้าม สถานีอนามัย ศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล กลุ่มชมรมออกกำลังกาย ชมรมผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เป็นต้น
3. ระบบการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ศูนย์ฝึกอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สภาวัฒนธรรมตำบลท่าข้าม โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต เป็นต้น
4. ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ประกอบด้วย พลังงานทดแทนการจัดการขยะ เป็นต้น
5. ระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กเยาวชน ประกอบด้วย ศูนย์ฝึกอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม กลุ่มเยาวชนรักถิ่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลท่าข้าม เป็นต้น
6. ระบบบริหารจัดการตำบล ประกอบด้วย รัฐบาลท้องถิ่น/โมเดลประเทศตำบลท่าข้าม
7. ระบบอาสาสมัครเพื่อชุมชน ประกอบด้วย การจัดระบบการดูแลอาสาสมัคร
8. ระบบสื่อสารและข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย วิทยุชุมชนตำบลท่าข้าม ศูนย์คอมพิวเตอร์ชุมชนตำบลท่าข้าม

จากประสบการณ์การจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลท่าข้ามเป็นการแก้ปัญหาทางสังคมที่เห็นเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่รูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป้าหมาย คือ การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างสงบสุขสมานฉันท์แนวคิด ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นปรัชญาที่ไม่ได้ถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะในงาน

ยุติธรรมทางอาญาแต่เป็นปรัชญาในการแก้ไข้ปัญหาของสังคมด้วย ดังนั้นวิธีการตามแนวคิดความยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์จึงสามารถอยู่ในรูปแบบใดก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าถูกนำไปใช้ในเรื่องใด

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิด ปรัชญากระบวนการชุมชนสมานฉันท์ หรือ
กระบวนการของยุติธรรมสมานฉันท์มาปรับใช้กับงานทางสังคมผ่านองค์กรสวัสดิการของตำบลท่าข้าม
เพื่อต้องการศึกษาว่าตำบลท่าข้ามมีกิจกรรม รูปแบบ กระบวนการการจัดสวัสดิการอย่างไรบ้างที่สามารถ
แก้ปัญหาให้กับคนในตำบลได้ และศึกษากระบวนการ วิธีการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์/ชุมชนสมานฉันท์
ผ่านการจัดสวัสดิการชุมชนดังกล่าวสามารถนำเสนอกรอบความคิดในการศึกษาได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ รูปแบบและกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลท่าข้าม
2. สามารถประยุกต์ใช้ แนวคิด กระบวนการ รูปแบบชุมชนสมานฉันท์ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์/ที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้ามนำไปใช้ในการพัฒนาตามบริบทพื้นที่ของท้องถิ่นอื่นๆ ได้

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอบางบาล จังหวัดสงขลา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเลือกศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอบางบาล จังหวัดสงขลา เป็นกรณีศึกษาหรือหน่วยในการศึกษาวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ศึกษาการใช้แนวคิดชุมชนเชิงสมานฉันท์/ยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ผ่านกลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่อยู่ในพื้นที่โดยมีรูปแบบในการรวบรวมข้อมูลข้อมูล ดังนี้

1. การสำรวจเอกสาร ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตำบล เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนท่าข้าม เช่น กลุ่ม/องค์กร ประวัติและที่มาของกลุ่ม กระบวนการทำงาน ผลผลิต/ผลลัพธ์ ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ เช่น แนวคิดยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดสันติวิธี แนวคิดการมีส่วนร่วม

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในโอกาสที่กลุ่มมีกิจกรรม ทั้งระดับเฉพาะกลุ่ม เช่น การประชุม กลุ่ม/องค์กรประจำเดือนและประจำปี และการมีส่วนร่วมกับกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ เช่น การร่วมจัดนิทรรศการ ระดับตำบล การต้อนรับผู้มาศึกษาดูงาน เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การจัดระเบียบข้อมูล การให้ความหมาย และการสรุปข้อมูล

1.6 นิยามศัพท์

สมานฉันท์ (Restorative) หมายความว่า ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกันมีฉันท์เสมอใจกัน มีความพอใจร่วมกัน พร้อมใจกัน มีความต้องการที่จะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตรงกัน หรือเสมอเหมือนกัน

ชุมชน (Community) หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน มีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน

ชุมชนสมานฉันท์ (Restorative Communities) คือ การประยุกต์แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้กับชุมชนจะเรียกว่าชุมชนสมานฉันท์ดังนั้นชุมชนสมานฉันท์ในที่นี้ คือ การที่ชุมชนประสบกับปัญหาชุมชนไม่ว่าเรื่องใดๆ แล้วชุมชนหาทางออก โดยการเรียนรู้ร่วมกันใช้แนวทางของความปรองดองเห็นพ้องกัน การรับฟังปัญหาเพื่อเข้าถึง รับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนผ่านการทำกิจกรรมด้วยกัน บนฐานวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นพี่น้องกันมีความเท่าเทียมกัน โดยไม่มุ่งเน้นการใช้ความรุนแรง แต่มุ่งสร้างความเข้าใจ มีความรักความเมตตาต่อกัน มีความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ทั้งนี้เพื่อนำสู่ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนนำพาชุมชนไปสู่ความสุข

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ในที่นี้หมายถึง เป็นวิธีคิด วิธีชีวิต ที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามของมนุษย์ ของสิ่งที่มีชีวิต สังคม ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเป็นปรัชญาที่ไม่ได้ถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะในงานยุติธรรมทางอาญา แต่เป็นปรัชญาในการแก้ไขปัญหาของสังคมด้วย ดังนั้นวิธีการตามแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงสามารถอยู่ในรูปแบบใดก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าถูกนำไปใช้ในเรื่องใดหลักการสำคัญของกระบวนการที่ศรัทธาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ มีการรวมตัวกันได้ดีร่วมกันคิดร่วมกันทำ ทั้งนี้โดยการหยิบยกปัญหาของชุมชนแล้วมาระดมสมองหาทางแก้ปัญหา มีการร่วมกันสร้างกติกาชุมชนร่วมกันโดยใช้หลักประชาธิปไตยความเสมอภาคการทำงานร่วมกันและการอยู่ร่วมกันอย่างบูรณาการ ดังนั้น กระบวนการใดๆ ภายใต้กระบวนการที่ศรัทธาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงต้องปราศจากการใช้อำนาจเหนือ (domination) ความอาวุโส (seniority) ซึ่งหมายรวมทั้งความอาวุโสในเรื่องอายุชาติกำเนิด สถานะทางสังคมและอำนาจ (power)

วิธีการเชิงสมานฉันท์ (Restorative practices) คือ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กับปัญหาทางสังคมว่าเป็นศาสตร์ในการฟื้นฟูและพัฒนาทุนทางสังคมการจัดระเบียบสังคมสภาวะทางอารมณ์และการร่วมมือของสังคมผ่านทางการเรียนรู้และการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมซึ่งวิธีการเชิงสมานฉันท์นี้มีแนวคิดว่าคุณจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีหรือมีความสุขมากขึ้นเมื่อมีโอกาสดำเนินการในเรื่องใดๆก็ตามร่วมกับผู้มีอำนาจแทนที่จะถูกสั่งให้ทำหรือถูกทำแทนให้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาชุมชนท่าข้าม อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา ผู้ศึกษาได้ทำการค้นคว้ารวบรวมแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบไปด้วย แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ คือ

1. แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์/ชุมชนสมานฉันท์
2. แนวคิดสันติวิธี
3. แนวคิดสวัสดิการ
4. แนวคิดการมีส่วนร่วม
5. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

2.1 แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์/ชุมชนสมานฉันท์

ความพยายามหาทางออกให้กับสังคมที่มีความขัดแย้ง และต้องการความยุติธรรมปรับเปลี่ยนจากการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักซึ่งล่าช้ายากต่อการเข้าถึงและไม่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องในปัญหาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาสู่การฟื้นฟูและพัฒนาทุนทางสังคมการจัดระเบียบสังคมสภาวะทางอารมณ์และการร่วมมือของสังคมผ่านทางการเรียนรู้และการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม โดยมีแนวคิดว่าจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีหรือมีความสุขมากขึ้นเมื่อมีโอกาสดำเนินการในเรื่องใด ๆ ร่วมกับผู้มีอำนาจแทนที่จะถูกสั่งให้ทำหรือถูกทำแทน ซึ่งเราเรียกแนวทางนี้ว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 อธิบายคำ “สมานฉันท์” ไว้ว่า “ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน” ความสมานฉันท์ หมายถึง ความถูกต้องลงตัว ความสอดคล้องประสาน (Harmony) อันเป็นที่พึงปรารถนาของคนส่วนใหญ่ ในทัศนะของประเวศ วะสี กล่าวถึงความสมานฉันท์ จะมีได้ต่อเมื่อทุกคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าของความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองได้จึงจะเกิดสันติสุข สังคมต้องมีความยุติธรรม มีความกรุณา รู้จักขอโทษและรู้จักการให้อภัย ดังที่ประเวศ วะสี (2554) ได้กล่าวว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นความเป็นธรรมที่เกิดขึ้นด้วยความพอใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องบนพื้นฐานของการนำพาสังคม/ชุมชนไปสู่ความปกติสุข

ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา (2550) ได้กล่าวว่า แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการที่ใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อเปลี่ยนแปลงแนวคิดของงานยุติธรรมในการตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรมที่ไม่ใช่แค่วิธีการในการแก้ไขผู้กระทำผิดหรือการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม แต่เป็นปรัชญาทางสังคมที่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมและทำให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ได้ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัวระดับองค์กรเช่น องค์กรในกระบวนการยุติธรรมองค์กรธุรกิจ และโรงเรียนเป็นต้นและระดับสังคมและกระบวนการตามแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ยังใช้

แก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้เกือบทุกรูปแบบและทุกระดับตัวอย่างเช่นการนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งของนักเรียนในโรงเรียนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติภาพภายหลังสงครามเช่นที่บอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนาหรือการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้านภายในชุมชนเดียวกัน แนวทางของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เน้นการฟื้นฟู (Restoration) ความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยให้ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วม (Involvement) ในกระบวนการแก้ไขปัญหาและกระบวนการตัดสินใจและได้รับการเสริมอำนาจ (Empowerment) ให้เลือกวิธีการแก้ไขได้ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นปรัชญาที่สามารถทำให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมสามารถสร้างความสัมพันธ์ใหม่และสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ได้จากมุมมองนี้ทำให้เกิดความคิดที่ว่าปรัชญาของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ได้กับปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยทางสถาบัน IIRP ได้เรียกความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กับปัญหาทางสังคมว่าวิธีการเชิงสมานฉันท์ (Restorative practices)

แนวคิดของวิธีการเชิงสมานฉันท์ คือ คนจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีหรือมีความสุขมากขึ้นเมื่อมีโอกาสดำเนินการในเรื่องใด ๆ ก็ตามร่วมกับผู้มีอำนาจแทนที่จะถูกสั่งให้ทำหรือถูกทำแทนให้ ดังนั้นวิธีการตามแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงสามารถอยู่ในรูปแบบใดก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าถูกนำไปใช้ในเรื่องใดเช่นหากนำไปใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในโรงเรียนก็อาจเป็นรูปแบบการล้อมวง (Circles) หรือการประชุมสมานฉันท์ (Restorative Conferences) หากนำไปใช้แก้ไขภาวะขัดแย้งหลังสงครามอาจใช้วิธีการสร้างสันติภาพ (Peace-Making) หรือประยุกต์แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กับชุมชนจะเรียกว่าชุมชนสมานฉันท์ (Restorative Communities) ซึ่งส่วนใหญ่รูปแบบที่พบ คือ วิธีการไกล่เกลี่ยในชุมชน (Community Mediation)

ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา (2550) กล่าวอีกว่า ชุมชนสมานฉันท์ (Restorative Communities) คือ การประยุกต์แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กับชุมชนพร้อมทั้งอ้างอิง Ted Wachtel ประธานของสถาบัน International Institute for Restorative Practices หรือ IIRP ซึ่งกล่าวเอาไว้ว่า ชุมชนสมานฉันท์สามารถเกิดขึ้นได้โดยคนในชุมชนจะแก้ไขปัญหาโดยใช้การเผชิญหน้ากับปัญหานำปัญหามาพูดอย่างตรงไปตรงมาและให้ผู้ที่ผิดกรรมไม่เหมาะสมได้พูดถึงสิ่งที่เขาละเมิดต่อผู้อื่นและเสนอวิธีการที่จะแก้ไขสิ่งที่ทำผิดไปเป็นการนั่งล้อมวงเพื่อหาทางจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกันไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางสังคม เช่น ปัญหายาเสพติดหรือปัญหาระดับปัจเจกชนอาทิ ความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้าน ซึ่งจะว่าไปแล้วถือว่าวิธีการนี้เป็นสิ่งที่ปรากฏในชีวิตประจำวันของชุมชน เช่น การพูดคุยปรึกษาหารือกันในวงน้ำชาตามร้านกาแฟต่าง ๆ

งานที่นำใช้แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ขึ้นสำคัญ คือ งานวิจัยเรื่อง ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชนควนโส โดย อุทัย ปริญาสุทธินันท์ (2556) กล่าวถึงแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าเป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นภายหลังการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูประบบยุติธรรมในแอฟริกาและลาตินอเมริกา เป็นระบบยุติธรรมทางเลือกของสังคมเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน มีต้นแบบมาจากแนวคิดทางปรัชญา จารีต และกฎหมายโบราณของชุมชนและกระบวนการปฏิบัติต่อความขัดแย้ง พฤติกรรมไม่พึงประสงค์และอาชญากรรม โดยคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนที่ได้รับผลกระทบเป็นหลัก ซึ่งกระบวนการวิธีเชิงสร้างสมานฉันท์มักเกิดจากกระบวนการที่ไม่เป็นทางการและและถือว่าการส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนโดยชุมชนเอง ด้วยการสร้างความตระหนักต่อความขัดแย้งหรือความเสียหาย การเยียวยาความเสียหาย

ซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและเวลาไปกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคู่กรณี และสร้างแผนความรับผิดชอบหรือข้อตกลงซึ่งนำไปสู่ความสมานฉันท์ของสังคม ในกรณีของพื้นที่ตำบลควนโส ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งในมิติทั่วไป มิติการใช้ประโยชน์ที่ดิน มิติการทำประมง และมิติการใช้ทรัพยากรป่าเสม็ดซึ่งแต่ละประเภทมีวิธีการแก้ไขปัญหาคือคล้ายคลึงและแตกต่างกันออกไปดังรายการตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งมิติต่างของตำบลควนโส

ความขัดแย้ง	ฐานคิด	กระบวนการ/วิธีการ
มิติทั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> ● ความเป็นเครือญาติ ● หลักพระพุทธศาสนา 	<ul style="list-style-type: none"> ● พุดคุย ● ผู้อาวุโส
มิติการใช้ประโยชน์ที่ดิน อาทิ การเลี้ยงควาย	<ul style="list-style-type: none"> ● ความเป็นเครือญาติ ● พี่น้องร่วมชุมชน ● บทบาทผู้นำ 	<ul style="list-style-type: none"> ● การเจรจาระหว่างคู่กรณี ● การไกล่เกลี่ยของผู้นำท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน, เจ้าหน้าที่รัฐ) ● จ่ายค่าเสียหาย
มิติการทำประมง	<ul style="list-style-type: none"> ● การตระหนักในคุณค่าและปกป้องทรัพยากรของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> ● การกำหนดเขตฟาร์มทะเล ● คณะกรรมการฟาร์มทะเลกำหนดกฎ/ข้อตกลง ● การพุดคุยโดยยึดกฎ/ข้อตกลง ● การเฝ้าระวังจัดเวรยาม
มิติการใช้ทรัพยากรป่าเสม็ด	<ul style="list-style-type: none"> ● การตระหนักในคุณค่าและปกป้องทรัพยากรของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ไม่ระบุเด่นชัดไว้ในการศึกษา-

ที่มา: อุทัย ปริญาสุทธีพันธ์ (2556)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในภาพรวมของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลควนโสในแต่ละมิติสามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ในระดับชุมชน โดยอาศัยกลไกความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการให้ความไว้นับถือเชื่อใจต่อผู้นำหรือผู้อาวุโส ตลอดจนการใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่ไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง

อังคณา บุญสิทธิ์ (2548) ได้สรุปหลักการร่วมของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ ดังนี้

1. ความรัก ความเมตตาความเอื้ออาทรที่มนุษย์พึงมีต่อกันความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งที่จะแก้ไข และ/หรือ ป้องกันปัญหาด้วยการใช้สติและปัญญาด้วยความเมตตาความเอื้ออาทรต่อกันยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งอยู่บนความรัก ความเมตตา และความเอื้ออาทรของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

2. ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องใช้วิธีคิดในเชิงบวก มุ่งที่จะแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด การเยียวยาเหยื่อความเสียหาย และ/หรือรวมไปถึงยุติธรรมชุมชนสามารถที่จะนำไปสู่การป้องกันปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้

3. การยอมรับอย่างให้เกียรติ (respect) ของความแตกต่างหลากหลายการดำเนินการ ภายใต้กระบวนการทัศนคติความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดและเพื่อการใด ก็ต้องดำเนินการอย่างให้เกียรติและยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจก และความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรมชาติพันธุ์ และถิ่นที่อยู่ตามภูมิศาสตร์ เรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวกันกับหลักความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันและหลักประชาธิปไตย

4. ยุติธรรมสมานฉันท์ตั้งอยู่บนพื้นฐานการแก้ปัญหาทางสังคมต้องยึดหลักเสียงส่วนมากเคารพเสียงส่วนน้อยหลักประชาธิปไตยการหาทางแก้ปัญหาการระงับความขัดแย้งการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรม/ปัญหาสังคมต้องยึดหลักประชาธิปไตยที่ฟังเสียงส่วนมากและไม่ละเลยเสียงส่วนน้อยตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักการนี้ในกระบวนการทัศนคติความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือการระงับข้อพิพาทของชาวเมารีที่เรารู้จักกันดีในชื่อ “การประชุมกลุ่มครอบครัว” (family group conferencing) ประเด็นที่น่าสนใจและน่าศึกษา คือ อะไรในวิถีชีวิตของชาวเมารีที่ทำให้การระงับข้อพิพาทของเขาได้รับความสนใจและยอมรับกันว่าเป็นวิธีการในวิถีทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมเมารีนั้น การปรึกษาหารือขอความเห็น (consultation) เป็นเรื่องที่สำคัญลำดับต้นๆของแวดวงชาวเมารี แนวคิดเรื่องนี่คือการฟังเสียงทุกเสียงและฟังความในใจของคนทุกคนในวิถีชีวิตของชาวเมารีการที่ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อแสดงความเห็นหรืออภิปรายเรื่องราวหรือประเด็นต่างๆการที่ผู้คนเหล่านั้นได้บอกกล่าวแง่คิดหรือมุมมองของตนในการแก้ปัญหาต่างๆ ถือเป็นการสร้างเกียรติยศและศักดิ์ศรีให้แก่ตนเองดังนั้นการขอความคิดเห็นและรับฟังความต้องการของผู้อื่นนี้ถูกปลูกฝังอยู่ในวิถีชีวิตของชาวเมารี และวิธีการนี้ใช้กันมากในครอบครัว ในกลุ่มพี่น้อง วิถีชีวิตของเมารีปลูกฝังให้ฟังผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทั้งเรื่องดีและไม่ดี ไม่มีความลับกันระหว่างคนในครอบครัวเดียวกัน ด้วยวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตเช่นนี้ เด็กชาวเมารีจึงถูกฝึกให้พูด ถูกฝึกให้ฟัง ถูกฝึกให้ได้ยินหรือรับรู้ความต้องการของผู้อื่น มีการบอกกล่าวพูดคุย ปรึกษาหารือ ให้ความเห็น รับฟังความเห็นซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ผู้ใหญ่ที่เติบโตมาจากการเรียนรู้ทางสังคมแบบนี้ ก็เป็นคนที่ยังคงพูด รู้จักฟัง ฟังอย่างให้เกียรติ (respect) ในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกัน แม้แต่เสียงของเด็กก็ต้องรับฟังอย่างให้เกียรติและมีคุณค่า สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกคนในกลุ่มคิดและรู้สึกเหมือนๆ กันว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ไม่มีความแตกต่างของเพศ วัย ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม ฯลฯ

จตุรรัตน์ เอื้ออานวย (2556) ได้กล่าวว่า ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีลักษณะของแนวคิดและทฤษฎี หรือเป็นทัศนคติแม่แบบ หรือกระบวนการที่มีกรอบแนวคิดมุ่งสู่ความสันติสุขสมานฉันท์ทางสังคมซึ่งอาจจะเป็นแนวคิดที่เป็นนามธรรม แต่อย่างไรก็ตามสามารถบรรลุถึงเป้าหมายได้ด้วยกระบวนการเชิงสมานฉันท์ซึ่งสรุปได้ว่า

องค์ประกอบของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่

1. ระบบที่ง่ายต่อการเข้าถึง (system accessibility) เป็นระบบที่คำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานที่มีมาก่อน ได้แก่ โครงการต่าง ๆ ที่มีชุมชนเป็นฐานรากสำคัญ การเข้าถึงได้ง่ายเป็นการขยายโอกาสให้บรรลุเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพราะการมีความยืดหยุ่นไม่เป็นทางการ ไม่จำกัดเวลาในการเข้าถึง ระบบที่ง่ายต่อการเข้าถึงเป็นแหล่งที่มีศักยภาพอยู่ในชุมชน และหาทางออกกับปัญหาได้รวดเร็วกว่า

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน (community involvement) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่เป็นรากฐานของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชน คนภายในชุมชนเป็นแหล่งที่ได้รับความไว้วางใจมาก เพราะสมาชิกชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

3. กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ (restorative process) การบูรณะกลับสู่สภาพเดิม (restoration) ที่เน้นการเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยวัตถุ – สังคม-ความสัมพันธ์และความเสียหายทางจิตใจที่เกิดจากอาชญากรรมกับประเภทและความพยายามทำให้ผู้กระทำผิดเยียวยาความเสียหายในทางสันติวิธีแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเข้าด้วยกัน กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์จึงมีความยืดหยุ่นและ สร้างสรรค์ในการพิจารณาโทษการกระทำผิด

4. การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม (reintegration) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้วิธีการเคารพนับถือต่อผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดเยียวยาสาเหตุแห่งความเสียหายและทำให้เกิดการยอมรับกลับคืนสู่สังคม

ลักษณะสำคัญของยุติธรรมสมานฉันท์ในทางปฏิบัติมี 2 ประการ คือ (1) กระบวนการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ รูปธรรมของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ต้องเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการฟื้นฟู โดยมีหลักการว่าควรเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ชดใช้ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม (2) ผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ เป็นหัวใจสำคัญผลลัพธ์ที่จะได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การแสดงความสำนึกผิด การยินยอมที่จะปรับพฤติกรรมชดใช้เยียวยาทั้งผู้ทำผิดและผู้เสียหาย ซึ่งอาจเป็นเงิน เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

เนื่องน้อย บุญเนตร (2554) กล่าวว่า ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์วางอยู่บนความเชื่อมั่นในคุณค่าสำคัญหลายประการ นั่นคือ เน้นการเยียวยาแทนการทำร้าย การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเอื้ออาทรของชุมชน การพูดคุยกันอย่างเคารพ การให้อภัย ความรับผิดชอบ ความเสียใจ การขอโทษ และการทำให้ถูกต้อง (making amend) โดยอาศัยการประชุมพูดคุยกัน การสร้างความไว้วางใจ (trust) และความหวัง (hope) ในสำนึกคุณค่าและความรับผิดชอบร่วมกัน จากกระบวนการหลากหลายซึ่งกระบวนการดังกล่าวต้องมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peace) การอยู่ร่วมกันด้วยความรัก (love) ความเอื้อ อาทรกันและกัน (caring) ความมีเมตตากรุณา (mercy) และทั้งหมดนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานความเสมอภาค การให้เกียรติกันและกัน (respect) การให้อภัยและสำนึกความรับผิดชอบร่วมกันในชุมชน สังคม ซึ่งในกระบวนการทำงานของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรอยู่ภายใต้หลักการนี้

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นทั้งกระบวนการ วิธีการ และเป้าหมายของชุมชนที่ยืดหยุ่น สร้างสรรค์ให้เกิดความรักความสมานฉันท์ของชุมชน สังคม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเครื่องมือ เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การประชุมกลุ่มครอบครัว การใช้คณะกรรมการคุมประพฤติเพื่อการชดใช้เยียวยา เป็นต้น

2.2 แนวคิดสันติวิธี

เอกชัย ศรีวิลาศ (2556) กล่าวว่า การอยู่รวมในสังคมย่อมหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกัน ได้ยากจึงต้องหาวิธีการจัดการความขัดแย้งให้เหมาะสมกับลักษณะความขัดแย้งและความต้องการของ คู่กรณีเพื่อให้คู่กรณีคงอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างปกติสุขเป็นที่ยอมรับกันว่าการจัดการความขัดแย้งมี 2 วิธีหลัก คือ การใช้ความรุนแรง และสันติวิธี ความรุนแรงทำให้เกิดการแพ้-ชนะส่วนสันติวิธีทำให้เกิดความสงบความสมานฉันท์และเกิดความพอใจร่วมกัน อย่างไรก็ตามสันติวิธีที่แท้จริงย่อมมีความยุติธรรม เป็นพื้นฐาน ซึ่งความยุติธรรมนั้นนอกจากอาศัยกฎหมายแล้วจะต้องคำนึงถึงหลักศีลธรรมมาประกอบ

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2542) กล่าวว่าสันติวิธี คือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้งหรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆโดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการประทุษร้าย สันติวิธี คือ วิธีแก้ไขปัญหาที่นุ่มนวลวิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นความรู้สึกนึกคิดที่จะให้สังคมมีแต่ความสงบร่มเย็นเป็นสุขวิธีการที่มีจุดหมายที่ทำให้คนสังคมอยู่ร่วมกันได้ แม้มีความขัดแย้งกันความเชื่อ หรือคุณค่าของสังคมมนุษย์ที่ยอมรับว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การเคารพสิทธิมนุษยชน กรอบความคิดหรือทัศนคติและเป็นวิธีปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ในการดำเนินวิถีชีวิตปกติ และเมื่อต้องเผชิญกับความขัดแย้งโดยมีความมั่นใจว่าสามารถทำให้คนที่เห็นต่างกันหรือขัดแย้งสามารถอยู่ร่วมกัน โดยแต่ละฝ่ายเคารพความเท่าเทียมกันและพยายามที่จะเรียนรู้การอยู่ร่วมกันด้วยการแบ่งปันกันเอื้ออาทรต่อกันและไม่ใช้ความรุนแรงเป็นทางเลือกเมื่อขัดแย้งเป็นวิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้ เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนาในบางโอกาส หรือเพื่อให้รัฐหรือผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การจัดชุมนุมหยุดงานประท้วง การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ รวมทั้งวิธีฝึกกฎหมายปิดถนน เป็นต้น

พระไพศาลวิสาโล (2550) กล่าวว่า สันติวิธีมีหลายประเภทหลายลักษณะ โดยถ้ากล่าวถึง สันติวิธีในชุมชน (ท้องถิ่น) คือ การแก้ไขลดทอนการเอาเปรียบขูดรีดในชุมชนหรือต่อบุคคลในชุมชนส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือสามัคคีพัฒนาชุมชนให้เจริญงอกงามขึ้นมีสภาพเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตที่สันติ

พระมหาจรรยา (2553) กล่าวว่า สันติวิธีเป็นกระบวนการหรือแนวทางในการเรียกร้องทางการเมืองหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง แต่อาศัยวิธีการอื่นแทน อาทิ การชุมนุมโดยสงบ การปราศรัย การเดินขบวน การลงชื่อ การคว่ำบาตร การนัดหยุดงาน การไม่จ่ายภาษี การถือแฟง การแสดงละครหรือการแสดงศิลปะ เป็นต้น โดยให้เหตุผลสนับสนุนว่าสันติวิธีเป็นวิธีการหรือแนวทางหนึ่งที่ดีที่สุด (Best Alternative) ในการแสวงหาทางออกร่วมกันด้วยเหตุผลเบื้องต้นอย่างน้อย 7 ประการกล่าวคือเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม เป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เป็นวิธีที่สนับสนุนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นวิธีที่สนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกๆ กลุ่ม เป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นวิธีการในการประสานร่องรอยความขัดแย้ง ในขณะที่สังคมมีความสับสนซับซ้อน (Chaos) ได้

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดสันติวิธีมีความสอดคล้องกับหลักการทางศาสนา ถือเป็นแนวคิดเบื้องต้นในระดับปัจเจกที่ส่งต่อการแสดงออกและทำที่ต่าง ๆ ในการจัดการกับปัญหาและวางบทบาท

การที่สังคมจะมีดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์จำเป็นต้องมีพื้นฐานแนวคิดสันติวิธี สะท้อนถึงการมีวุฒิภาวะทางสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดวิธีการในการจัดการปัญหาาร่วมกัน เช่น 1) การสร้างสรรค์โอกาสให้ทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลกัผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อย 2) การไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ แนวคิดสันติวิธีจึงเป็นพื้นฐานของแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งสามารถนำมาเป็นข้อพิจารณาในประเด็นแนวคิดและกระบวนการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.3 แนวคิดสวัสดิการ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการ พ.ศ. 2546 (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2555) ได้ให้ความหมายของคำว่าสวัสดิการ หมายถึง “ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนาและส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึงเหมาะสมให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ”

อุทัย ปริญญาสุทธินันท์ กล่าวว่าสวัสดิการชุมชน (Community welfare) เป็นสวัสดิการที่จัดขึ้นโดยชุมชนบนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน ทั้งนี้เป้าหมายในการจัดสวัสดิการไม่ว่าจะเป็นรัฐสวัสดิการหรือชุมชนสวัสดิการล้วนมุ่งให้ผู้รับสวัสดิการมีความเป็นอยู่ที่ดี และมั่นคง กระนั้นการที่ชุมชนรวมตัวกันจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชนเองนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะชุมชนย่อมรู้และเข้าใจความต้องการของตนได้เป็นอย่างดี เช่นนี้สวัสดิการชุมชนจึงเป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมุ่งไปที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชนทั้งยังสร้างความรู้สึกร่วมกันไปด้วย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (2553) ได้สรุปว่าสวัสดิการชุมชน หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี การอยู่ร่วมกันของคน ชุมชน อย่างเป็นธรรมชาติและมีการเคารพซึ่งกันและกัน สวัสดิการชุมชนมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาเป็นการพัฒนาส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมให้กับประชาชน ในเรื่อง การศึกษา การมีงานทำ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย กระบวนการยุติธรรม และเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตกระบวนการดำเนินงาน ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม

วิทยา ตันติเสวี (อ้างใน เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่, 2556) ให้ความหมายว่าสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชนซึ่งรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ ก่อให้เกิดรายได้

ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีขึ้นของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข

สวัสดิการชุมชนสรุปได้ว่า คือ การสร้างหลักประกันทางสังคม ในทุกเรื่องที่จะสร้างให้คนในชุมชน กินดี อยู่ดี ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของสิ่งของ เงินทุน การช่วยเหลือเกื้อกูล การมีอาชีพ มีรายได้ หัวใจของสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือกันบนพื้นฐานการให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี ด้วยการเคารพกันและกัน และส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ (2556) จัดประเภทรูปแบบการจัดสวัสดิการแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) สวัสดิการกระแสหลักหรือสวัสดิการโดยรัฐ คือ การจัดสวัสดิการภาคบังคับของรัฐที่จัดให้กับประชาชน โดยคำนึงถึงความครอบคลุม ทั่วถึง เป็นธรรม ครบถ้วน มักเป็นการจัดบริการในรูปแบบของสถาบัน การจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) สวัสดิการกระแสรอง คือ สวัสดิการทางเลือกที่เกิดขึ้นจากสวัสดิภาพ ความเข้มแข็งของภาคชุมชน ภาคประชาชนและภาคพื้นถิ่น มักเกิดขึ้นจากความสนใจและความสมัครใจร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย ระบบสวัสดิการมักมาจากข้อตกลงร่วมกัน และ 3) สวัสดิการท้องถิ่น คือ สวัสดิการโดยรัฐที่เกิดขึ้นจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการร่วมกันระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่นที่ตอบสนองความต้องการของแต่ละท้องถิ่น รูปธรรมในสวัสดิการนี้ เช่น ในปี พ.ศ. 2552 รัฐบาลประกาศให้สวัสดิการชุมชนเป็นวาระของชาติโดยให้การสนับสนุนและสมทบงบประมาณให้กับกองทุนสวัสดิการที่จัดตั้งในระดับตำบลจำนวนหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 รัฐบาลร่วมมือกับท้องถิ่นสมทบกองทุนระดับตำบลที่เรียกว่านโยบาย 1:1:1 หรือนโยบายสวัสดิการชุมชนแบบสามขา ส่วน “สวัสดิการสังคม” และ “สวัสดิการชุมชน” ซึ่งมีฐานคิดและรูปแบบใกล้เคียงกัน ได้แก่ 1) สวัสดิการสังคม คือ แนวคิดว่าด้วยการกินอยู่แต่พอดี มีสุขและมีสิทธิ์ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อความผาสุก ความสามัคคีและความมั่นคงทางสังคม โดยสวัสดิการสังคมนั้นมีหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นตัวเงิน สิ่งของ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการสังคมบนพื้นฐานการดำรงชีวิต “แบบพึ่งพาตนเอง” มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนและธรรมชาติ 2) สวัสดิการชุมชน จากการทบทวนเอกสาร พบว่า สวัสดิการชุมชนมีรากฐานความคิดไม่ต่างจากสวัสดิการสังคมที่มุ่งค้นหาและสร้างวิธีการในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพียงแต่ย่อหน่วยปฏิบัติการตามคุณภาพความสัมพันธ์ในระดับชุมชน กล่าวคือ เป็นการริเริ่มของชุมชนที่ร่วมกันสร้างระบบประกันความมั่นคงของชีวิต เริ่มจากการพึ่งตนเองก่อนเป็นการช่วยเหลือที่มากกว่าเงินหรือวัตถุ เน้นความสัมพันธ์ที่ดี การมีน้ำใจ การไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยมีรูปแบบในการจัดการแตกต่างกันไปตามแต่เงื่อนไขสภาพแวดล้อมและศักยภาพในแต่ละพื้นที่

ชินชัย ชี้อริญ (2553) กล่าวว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีทั้งรูปแบบธรรมชาติ เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยงานศพ ลงแขกดำนา ถางสวน และรูปแบบที่มีการจัดการ กำหนดได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน 2) การจัดสวัสดิการจากฐานการผลิตและธุรกิจชุมชน 3) การจัดสวัสดิการจากฐานการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) การจัดสวัสดิการจากฐานอุดมการณ์/ศาสนา และ 5) การจัดสวัสดิการจากฐานผู้ยากลำบาก

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2554) ได้กล่าวว่า ประชาชนในชนบทยังขาดสวัสดิการทุกด้าน ที่มีอยู่บ้างไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรักษาพยาบาล เรื่องการศึกษาของคนยากจน เรื่องคนพิการ เรื่องคนชรา ซึ่งโดยส่วนใหญ่สังคมครอบครัวจะดูแลกันเองเป็นการพึ่งพาในระบบครอบครัว

ไม่ใช่การได้รับการเกื้อกูลจากรัฐอย่างเพียงพอ ดังนั้นการก่อตั้งสวัสดิการชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อ ส่งเสริมประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจทำให้คนมีการศึกษาดี และมีสุขภาพดีถ้วนหน้า ลดความยากจน ส่งเสริมความเท่าเทียมกันในสังคม (โดยเฉพาะในด้านโอกาส) ส่งเสริมให้ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้รับการยอมรับจากสังคมไม่ถูกปฏิเสธจากสังคม ส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม ส่งเสริมความมีอิสระและสิทธิเสรีภาพ ป้องกันความยากจน บรรเทาปัญหาต่างๆ ของชีวิตตามความจำเป็น กระจายรายได้และทรัพยากรจากคนรวยสู่คนจน ส่งเสริมให้คนมีอิสระพึ่งตนเองได้ และการส่งเสริมความสมานฉันท์ในสังคม และได้จำแนกการจัดรูปแบบสวัสดิการ ดังนี้ 1) การเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ 2) การเริ่มต้นจากหน่วยการผลิตแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ และ 3) การเริ่มต้นจากความเชื่อแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้า ร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสระภาพ เสมอภาคมิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

Rose (อ้างถึงใน สานิตย์ บุญชู, 2527) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ว่าชุมชนใดที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นสามารถเป็นไปได้อย่างสะดวกและสามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่าคนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะไม่มีจุดหมาย ถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นในรูปกลุ่มองค์กรหรือชุมชนไว้ว่าหมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเองแล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตนจนมาสู่การตัดสินใจกระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ มีความร่วมมือ และรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญา และการรับรู้สามารถคิด วิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม โกวิททย์ พวงงาม (2545) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานเพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้รู้จักวิธีการคิดการ

ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานแม้จะมีฐานะยากจน แต่มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน เพราะจะทำให้ทราบว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่เพียงใด เพื่อเป็นต้นทุน เป็นบทเรียนในการดำเนินกิจกรรมในโอกาสต่อไป

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการมีส่วนร่วม คือ การที่สมาชิกชุมชน ผู้นำ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ ร่วมคิด การกันแก้ปัญหา และร่วมกันรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน บนฐานความเท่าเทียมกันจนการกระทำบรรลุผลตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ นับว่าแนวคิดการมีส่วนร่วมสนับสนุนต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งกล่าวถึงความสำคัญในการนำสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในที่นี้ คือ คู่กรณี และผู้ได้รับกระทบ เข้าสู่กระบวนการคลี่คลายปัญหาที่นำไปสู่แผนความรับผิดชอบและข้อตกลงที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ของสังคม

2.5 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

บันทร อ่อนดำและวิริยา น้อยวงศ์ (2533) กล่าวว่า กลุ่มองค์กรที่เข้มแข็ง สามัคคี ต่อเนื่องจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องราวต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม (การศึกษา- การเรียนรู้-ข้อมูลข่าวสาร) มีทรัพยากรพอจะหล่อเลี้ยงให้ชุมชนอยู่รอดมีกิจกรรมทางอาชีพ การจัดการทรัพยากรของชุมชนเหมาะสมกับศักยภาพทรัพยากร มีผู้นำ แกนนำ ของชุมชนมีกัลยาณมิตรภายนอก มีประวัติศาสตร์ชุมชนศาสนา ความเชื่อ จริยธรรมของชุมชนกระแสสังคม เศรษฐกิจและการเมืองจากภายนอกที่มีผลต่อชุมชน

David Mathews (อ้างใน อิศรัญญ์ รินไธสง, มปป.) ได้เสนอแนะวิธีการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการตรวจสอบสภาพชุมชน เรียกว่า เครื่องมือตรวจสอบสภาพชุมชน (Community checklist Kit) เขากล่าวว่า ความมีพลังของการมีส่วนร่วมในชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนสามารถตรวจสอบได้จาก 1) โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมของชุมชน 2) กระบวนการตัดสินใจของชุมชนในเรื่องส่วนรวม 3) ลักษณะของผู้นำชุมชน 4) รูปแบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องส่วนรวมของประชาชน 5) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับหน่วยงานต่าง ๆ และ 6) ความรู้สึกถึงความเป็นชุมชนและบรรทัดฐานของชุมชนกับความร่วมมือ ทั้งนี้ 1 ใน 6 เรื่องที่ Mathews ระบุว่า เป็นสภาพบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นคือโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีเครือข่ายของกลุ่มองค์กรประชาชนจำนวนมาก มีบรรทัดฐานของการแลกเปลี่ยนประโยชน์ และมีความไว้วางใจกัน อันมีผลให้เกิดการร่วมมือแบบเต็มอกเต็มใจในระดับสูง ประชาชนถูกดึงให้เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องราวของส่วนรวมโดยที่มีความสัมพันธ์ต่อกันแบบเท่าเทียมไม่ใช่แบบถูกสั่งให้เข้าร่วม

หากมองผ่านองค์กรที่มีประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชน พบว่าชุมชนจะประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งได้เพียงใดนั้นมีเงื่อนไขหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง จากการศึกษาสมชาติ ภาละสุวรรณ (2558) ผู้บริหารจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กล่าวว่า หนทางที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง คือ 1) การไม่รวมศูนย์เอาไว้ที่ส่วนกลางซึ่งเป็นข้อสรุปที่เหมือนกันกับประเวศ วะสี (2555) 2) การให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และ 3) การเปิดใจ

ขณะที่ ขนิษฐา นันทบุตร (2558) ผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชนท้องถิ่น จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพสำนัก 3 (สสส.สน.3) สรุปแนวทางการทำให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง 7 ประการ คือ ส่วนที่ 1) การสร้างการเรียนรู้เรื่องของปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นให้ปรากฏเด่นชัด เพื่อประโยชน์ของการสร้างเป้าหมายร่วมและการทำความเข้าใจว่าปัญหาที่มีจะสร้างผลกระทบกับใครได้บ้าง ส่วนที่ 2) การสร้างกลไกเพื่อผลักดันทุกระดับโดยมีการหาเจ้าภาพเข้ามาช่วยจัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้ได้ ส่วนที่ 3) การสร้างคนให้สามารถจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองเพื่อสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของปัญหาพร้อมเช่นกัน ส่วนที่ 4) การสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการดึงเบญจพล คือ พลังทางสังคมพลังทางปัญญา พลังแห่งการจัดการพลังแห่งความถูกต้องและพลังแห่งสันติวิธี มาเป็นหมุดหมายสำคัญในการขับเคลื่อนงานชุมชน ส่วนที่ 5) การระดมเงินและทรัพยากรต่าง ๆ มาเป็นทุนเพื่อทำให้การใช้แหล่งประโยชน์ที่มีอยู่สมบูรณ์ขึ้นและยังเป็นการต่อยอดความพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด ส่วนที่ 6) การมีข้อตกลงต่าง ๆ ทั้งธรรมนูญนโยบายเป้าหมายและแผน ซึ่งสามารถสร้างความยั่งยืนและเสริมความเข้มแข็งให้แก่ความสัมพันธ์แนวราบในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันขององค์กรที่มีอยู่ในชุมชน และส่วนที่ 7) ความสามารถในการจัดการความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ พร้อมกับ มีการแบ่งงานกำหนดหน้าที่และสร้างโอกาสให้กันและกันว่าเป้าหมายของพื้นที่แต่ละแห่งเป็นอย่างไร

และธนากร สังเขป (2555) กล่าวว่าองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งต้องมีองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ 1) มีอุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วม ชุมชนที่มีอุดมการณ์และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน จะทำให้ชุมชนมีทิศทางและมีเป้าหมายร่วมกัน 2) มีการบริหารจัดการชุมชนที่มีการบริหารจัดการดีมีผู้นำเก่งก็ยังมีคุณภาพ รวมถึงการมีทุนทางสังคมดีและการเป็นที่ยอมรับจากภายนอก 3) มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง หมายถึง การมีกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ทำอย่างต่อเนื่อง 4) ทุน หมายถึง ต้นทุนทุกชนิดของการพัฒนา รวมถึงทุนคน ทุนเงิน ทุนทรัพยากร 5) เครือข่ายความร่วมมือ อันได้แก่ ชุมชนอื่น องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายทางวิชาการ เครือข่ายเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดถึงความสัมพันธ์การยอมรับจากภายนอกชุมชน 6) สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีสิทธิและอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอำนาจต่างๆ มีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองโดยปราศจากการครอบงำ 7) เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก ชุมชนเข้มแข็งจะมีการยอมรับจากสังคมภายนอกสูง และยังมีการบริหารจัดการดี มีการเชื่อมโยงเครือข่ายมากยิ่งได้รับการยอมรับมาก เมื่อมีการยอมรับมาก ก็ยังได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลการสนับสนุนเป็นอย่างดี

แนวคิดชุมชนเข้มแข็งจึงมีความหมายในแง่เป็นเป้าหมายและในแง่ผลลัพธ์ของการนำใช้แนวคิดยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อสร้างคุณภาพการอยู่ร่วมกันและวิธีการกระบวนการที่ช่วยสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของทุกฝ่าย เป็นการดึงพลังบวกและทรัพยากรของทุกภาคส่วนเข้ามาประสานกันทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้รับการแก้ไขโดยทุกฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ร่วมกัน

สรุปแนวคิด

ในงานวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการการศึกษาจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ครั้งนี้ ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผ่านรูปธรรม คือ การจัด

สวัสดิการหลากหลายรูปแบบ ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรชุมชน ท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐ เพื่อให้เห็นฐานคิดและกระบวนการในการจัดการให้เกิดความเท่าเทียมทางสังคม การเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นมาที่มาจากฐานทุนเดิมของชุมชน ทั้งระดับการจัดการให้เกิดกิจกรรมด้านสวัสดิการและระดับการบริหารจัดการเพื่อให้กิจกรรมด้านสวัสดิการเกิดความยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังที่กล่าวไว้แล้ว โดยมีกรอบในการวิเคราะห์ คือ

1. หลักการ แนวคิด

ในที่นี้ขอทำความเข้าใจว่ายุติธรรมเชิงสมานฉันท์เมื่อนำมาปรับใช้กับชุมชนก็จะเรียกว่า ชุมชนสมานฉันท์ ชุมชนสมานฉันท์ เป็นปรัชญา เป็นแนวคิด กระบวนการ วิธีการ และเป้าหมายในการสร้างความสมานฉันท์ให้กับสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นความต้องการที่สอดคล้องลงตัว (Harmony) อันเป็นสิ่งที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่อันนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมและอยู่บนพื้นฐานนำไปสู่สังคมสงบสุขร่วมกัน

2. หลักการร่วมของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ตามที่ อังคณา บุญสิทธิ์ (2548) กล่าวไว้สรุปได้ ดังนี้

1) ความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรที่มนุษย์พึงมีต่อกัน ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มุ่งที่จะแก้ไข และ/หรือ ป้องกันปัญหา ด้วยการใช้สติและปัญญา ด้วยความมีเมตตาความเอื้ออาทรต่อกันยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งอยู่บนความรัก ความเมตตา และความเอื้ออาทรของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

2) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องใช้วิธีคิดในเชิงบวก มุ่งที่จะแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด การเยียวยาเหยื่อความเสียหาย และ/หรือรวมไปถึงยุติธรรมชุมชนสามารถที่จะนำไปสู่การป้องกันปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้

3) การยอมรับอย่างให้เกียรติ (respect) ของความแตกต่างหลากหลายการดำเนินการภายใต้กระบวนการที่ศรัทธาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดและเพื่อการใดก็ตามต้องดำเนินการอย่างให้เกียรติและยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมชาติพันธุ์และถิ่นที่อยู่ตามภูมิศาสตร์เรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวกันกับหลักความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันและหลักประชาธิปไตย

4) ยุติธรรมสมานฉันท์ตั้งอยู่บนพื้นฐานการแก้ปัญหาทางสังคมต้องยึดหลักเสียส่วนน้อย เคารพเสียงส่วนน้อยหลักประชาธิปไตยการหาทางแก้ปัญหาการระงับความขัดแย้งการจัดการกิจกรรมเพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรม/ปัญหาสังคมต้องยึดหลักประชาธิปไตยที่ฟังเสียงส่วนน้อยและไม่ละเลยเสียงส่วนน้อย

3. องค์ประกอบชุมชนสมานฉันท์

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2556) กล่าวว่า องค์ประกอบของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์/ชุมชนสมานฉันท์ ได้แก่

1) เป็นระบบที่ง่ายต่อการเข้าถึง (system accessibility) เป็นระบบที่คำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานที่มีมาก่อน ได้แก่ โครงการต่าง ๆ ที่มีชุมชนเป็นฐานรากสำคัญ การเข้าถึงได้ง่ายเป็นการขยายโอกาสให้บรรลุเป้าหมาย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะการมีความยืดหยุ่นไม่เป็นทางการ ไม่จำกัดเวลาในการเข้าถึง ระบบที่ง่ายต่อการเข้าถึงเป็นแหล่งที่มีศักยภาพอยู่ในชุมชน และหาทางออกกับปัญหาได้รวดเร็วกว่า

2) การมีส่วนร่วมของชุมชน (community involvement) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่เป็นรากฐานของยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชน ชุมชนคนในชุมชนเป็นแหล่งที่ได้รับความไว้วางใจมาก เพราะสมาชิกชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

3) กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ (restorative process) การบูรณะกลับสู่สภาพเดิม (reparation) ที่เน้นการเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยวัตถุ – สังคม-ความสัมพันธ์และความเสียหายทางจิตใจที่เกิดจากอาชญากรรมกับประเภทและความพยายามทำให้ผู้กระทำผิดเยียวยาความเสียหายในทางสันติวิธีแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเข้าด้วยกัน กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์จึงมีความยืดหยุ่นและ สร้างสรรค์ในการพิจารณาลงโทษการกระทำผิด

4) การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม (reintegration) ยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้วิธีการเคารพนับถือต่อผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดเยียวยาสาเหตุแห่งความเสียหายและทำให้เกิดการยอมรับกลับคืนสู่สังคม

4. กระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ได้แก่

- 1) คนในชุมชนตระหนักร่วมกันในการแก้ปัญหา มีเป้าหมายร่วมกัน
- 2) เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง ขั้นตอนต่าง ๆ ทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง
- 3) เป็นการฟื้นฟูความเสียหายชุมชน (Restorative)
- 4) อยู่บนฐานของความเท่าเทียมของกันและกัน
- 5) เป็นการเสริมอำนาจให้กับคนในชุมชน (Empowerment)
- 6) เน้นการทำงานแบบไม่เป็นทางการ เช่น การล้อมวงคุยกัน การประชุมปรึกษาหารือ มีการสร้างกติกา ใกล้เคียง มีการพูดคุยกันอย่างเคารพยึดหลักกติกา มีการเคารพผู้อาวุโส
- 7) ยืดหยุ่นสร้างสรรค์ คิดบวก ส่งเสริมการเกิดความรักความสมานฉันท์ในชุมชน
- 8) อยู่บนฐานความเป็นธรรม ความรัก การให้อภัยความเอื้ออาทรต่อกันของชุมชน
- 9) ตั้งอยู่บนการยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ภายใต้การให้เกียรติและยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมชาติพันธุ์ และถิ่นที่อยู่ตามภูมิศาสตร์
- 10) ยึดหลักประชาธิปไตยที่ยึดหลักเสียงส่วนมาก เคารพเสียงส่วนน้อย
- 11) การสร้างความไว้วางใจ (trust) ความหวัง (hope) ในสำนักคุณค่า และความรับผิดชอบร่วมกัน จากกระบวนการหลากหลาย

12) ผลลัพธ์ของกระบวนการสมานฉันท์ ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคมเป็นหัวใจสำคัญ เช่น การยอมรับในการอยู่ร่วมกัน การแสดงความสำนึกผิด การยินยอมที่จะปรับพฤติกรรม ชดใช้เยียวยาทั้งผู้ทำผิดและผู้เสียหาย ท้ายที่สุดนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

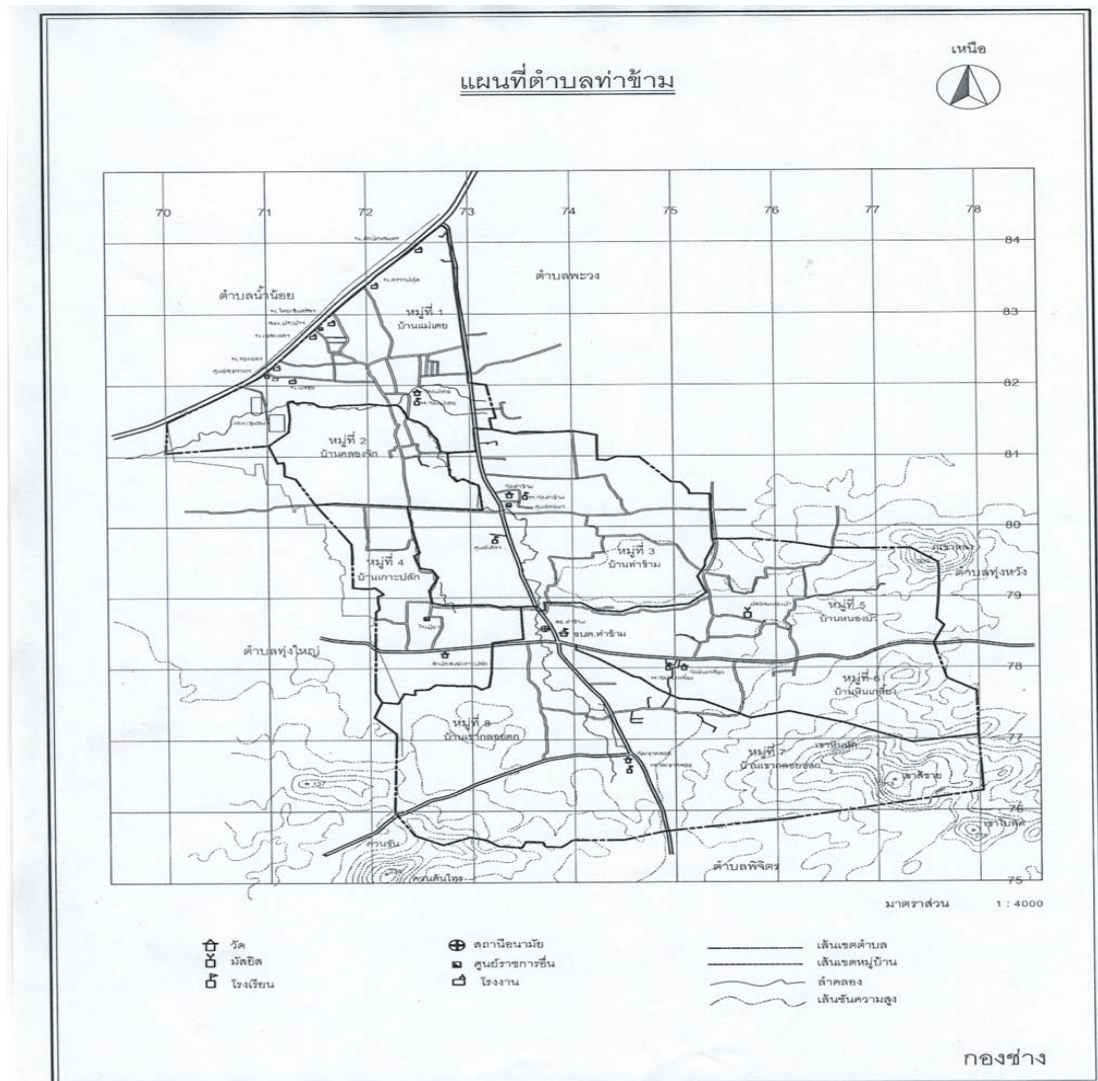
2.6 ข้อมูลพื้นฐานตำบลท่าข้าม

ตำบลท่าข้าม เป็นชุมชนขนาดกลางลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท อยู่ห่างจากตัวอำเภอจากตัวอำเภอหาดใหญ่เพียง 21 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 8,378 คน (สถิติประชากรจากทะเบียนบ้านตำบลท่าข้าม ปี พ.ศ. 2559 อ.หาดใหญ่) เป็นชาย 3,954 คน หญิง 4,424 คน คิดเป็นประชากร 246.9 คนต่อตารางกิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทย 80% นับถือศาสนาพุทธ 80 % ของคนในชุมชน ส่วนที่เหลือมีเชื้อชาติจีน 10 % และอีก 10 % เป็นมุสลิมที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดปัตตานี และได้อพยพเข้ามาอาศัยที่ ต.ท่าข้าม โดยอยู่รวมกันที่หมู่ที่ 5

อาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวนยาง สวนผลไม้ มีบางส่วนทำนาปลูกพืชตามฤดูกาล หลังการเก็บเกี่ยว รับราชการ และทำงานโรงงาน โดยเฉพาะชาวบ้านหมู่ที่ 1 บ้านแม่เตย ส่วนใหญ่รับจ้างทำงานในโรงงาน เนื่องจากมีโรงงานในพื้นที่ ได้แก่ บริษัท คราวน์ ฟู้ดแพ็ค เกจจิ้ง จำกัด (มหาชน) บริษัท ไทยเซ็นทรัลเคมี จำกัด (มหาชน) บริษัท เอสแพ็คแอนด์พรีนซ์ จำกัด (มหาชน) บริษัท นิสซุย (ประเทศไทยจำกัด) บริษัท กิตติชัยวัสดุภัณฑ์ภาคใต้จำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด กิตติชัยอุตสาหกรรมหาดใหญ่ สถานที่สำคัญของชุมชนท่าข้าม มีวัดทั้งหมด 6 วัด ได้แก่ วัดแม่เตย วัดหินเกลี้ยง วัดท่าข้าม วัดเขากลอย วัดโคกสูง (ภักทियาราม) สำนักสงฆ์เกาะปลัก มีมัสยิด 1 แห่ง คือ มัสยิดบ้านหนองบัว วัดเก่าแก่ คือ วัดท่าข้ามตั้งอยู่ ที่ หมู่ที่ 3 ตำบลท่าข้าม มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 4 แห่ง คือ โรงเรียนวัดแม่เตย ตั้งอยู่ที่ ม.1 โรงเรียนวัดท่าข้ามหมู่ที่ 3 โรงเรียนวัดหินเกลี้ยง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 และโรงเรียนวัดเขากลอย ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 8 ส่วนนักเรียนที่ต้องการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาจะต้องไปเรียนต่อที่อำเภอหาดใหญ่ หรือที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ตำบลท่าข้าม มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านแม่เตยหมู่ที่ 2 บ้านคลองจิกหมู่ที่ 3 บ้านท่าข้าม หมู่ที่ 4 บ้านเกาะปลัก (บ้านปึก) หมู่ที่ 5 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 6 บ้านหินเกลี้ยง หมู่ที่ 7 บ้านเขากลอยออก หมู่ที่ 8 บ้านเขากลอยตก (แผนพัฒนาตำบล 3 ปี พ.ศ. 2559-2561)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลพะวง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลทุ่งใหญ่และตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 2 แสดงแผนที่ตำบลท่าข้าม
ที่มา: กองช่างโยธา อบต. ท่าข้าม (พ.ศ.2555)

ตำบลท่าข้าม ได้พัฒนาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม (อบต.ท่าข้าม) ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2538 มีบุคลากรในสำนักงานทั้งหมด จำนวน 54 คน โดยแบ่งเป็นกองต่าง ๆ ได้แก่ กองสาธารณสุข กองช่าง กองคลัง กองการศึกษา (แผนพัฒนาตำบล 3 ปี พ.ศ. 2558-2560)

1. ทุนชุมชนตำบลท่าข้าม

สถานการณ์ที่ทำให้ตำบลท่าข้ามสามารถจัดการสวัสดิการในตำบลได้ เนื่องจากตำบลท่าข้ามมีทุนของชุมชนที่หลากหลาย ดังนี้ (แผนพัฒนาตำบล 3 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม พ.ศ. 2558-2560)

1.1 ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนท่าข้ามมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ อากาศดี มีแหล่งน้ำโดยมีการทำแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและป่าไม้มีการอนุรักษ์และ

ประชาสัมพันธให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษาและส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในชุมชนเพื่อเพิ่มออกซิเจนในอากาศและมีพื้นที่ด้านการเกษตรที่มีความสมบูรณ์ปัจจุบันเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์พันธุกรรม พืชอันเนื่องมาจาก พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี

1.2 ทูด้านวัฒนธรรมประเพณี ตำบลท่าข้ามมีกิจกรรมอนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูในชุมชนซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน มีความเชื่อที่เป็นไปแนวทางเดียวกัน เกิดการไปมาหาสู่กันฉันทัญญาติพี่น้อง ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่ทำให้ ชุมชนเข้มแข็ง ส่งเสริมการรวมกลุ่ม นำไปสู่การช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกันทำให้การทำงานทางด้านต่าง ๆ รวมตัวกันได้ดี มีดังนี้ คือ

1) ประเพณีเข้าวัดทำบุญตักบาตรวันพระ วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา การบวชสามเณรฤดูร้อนในช่วงเข้าพรรษา

2) ประเพณีลากพระ โดยมีการลากพระปีละ 2 ครั้ง ได้แก่ ประเพณีลากพระเดือน 5 และลากพระใหญ่เดือน 11 มีการประกวดขบวนลากพระโดยแต่ละหมู่บ้านจัดขบวนมาอย่างสวยงาม มีขบวนกลองยาว การแต่งกายที่สวยงาม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน

3) เทศกาลสงกรานต์โดยในวันสงกรานต์มีการจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในแต่ละปี โดยอบต.ถือเป็นวันผู้สูงอายุไปด้วยและจัดกิจกรรมควบคู่กับงานประเพณีลากพระเดือนห้า

4) ประเพณีหลงซังข้าว หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวก็จะมีประเพณีหลงซังข้าว

5) ความเชื่อเรื่องมโนราห์โรงครู เป็นความเชื่อว่า คนไม่สบายและหาสาเหตุไม่ได้นั้น อาจเกิดจากไปบนบานศาลกล่าวแล้วไม่ทำตามที่บนไว้ หรือถูกผีตายายทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ จึงต้องให้มโนราห์มาเล่นแก้บน

6) งานทำบุญประเพณีของประชาชนชาวมุสลิม หมู่ 5 บ้านหนองบัว อบต.ท่าข้ามและสภาวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อน และให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

1.3 ทูด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ หมอนวดจับเส้น หมอตำยา สมุนไพร หมออุ้มหมอต้อกระดูก มโนราห์

1.4 ทูด้านเศรษฐกิจชุมชน คนท่าข้ามจัดว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง มีกองทุนในชุมชนที่เข้มแข็ง ยกตัวอย่าง กองทุนออมทรัพย์ทุกหมู่บ้าน เป็นการส่งเสริมการให้สวัสดิการในชุมชนทั้งในเรื่องสุขภาพตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย เช่น การเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วยที่ต้องค้างคืน จะมีการจ่ายให้กับผู้ป่วยและญาติที่มาเฝ้า การมีสวัสดิการเยี่ยมมารดาและเด็กแรกคลอดภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีสวัสดิการจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม (สวัสดิการลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาท) ร่วมจัดสวัสดิการให้ประชาชน เป็นต้น

1.5 ทูด้านการศึกษา อบต. ท่าข้าม ได้ขับเคลื่อนการทำงานด้านการศึกษาทั้งใน นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต. ท่าข้ามได้วางรากฐานการเรียนรู้ตั้งแต่เยาว์วัย และพัฒนาศูนย์ฯ สู่ระดับตำบลที่ทันสมัยการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยใช้ศูนย์ฝึกอบรบมศีลธรรมและวัฒนธรรมเยาวชนตำบลท่าข้ามหรือเรียกกันว่า โครงการพี่สอนน้อง ใช้วิทยากรรุ่นพี่สอนรุ่นน้องที่สำนักสงฆ์ธรรมเกาะปลัก นอกจากนี้สภาวัฒนธรรมตำบลเป็นกลไกที่ช่วยขับเคลื่อน ฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมให้อยู่คู่กับชุมชน สำหรับกลุ่มองค์กรชุมชนในตำบลได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและตำบลเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัยชาวบ้านคลองเปรี๊ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยชีวิตตำบล

ทำข้าม แก่หนี้แก่จน เริ่มต้นชีวิตใหม่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์คอมพิวเตอร์ชุมชนสำหรับ เด็กและเยาวชน ที่ต้องเร่งรีบพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ การสอนมโนราห์ให้กับกลุ่มเด็กเยาวชน

1.6 ทุนกลุ่มองค์กรทางสังคม คนในชุมชนทำข้ามมีความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งช่วย สนับสนุน การรวมกลุ่มและถักทอกันเป็นเครือข่าย ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรมต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งในแต่ละกลุ่ม ก็มีบทบาทแตกต่างกันไปแต่ก็มุ่งให้ผลประโยชน์ทางสุขภาวะที่ดีแก่คนในชุมชน กลุ่มที่เกิดขึ้นในตำบลทำข้าม ได้แก่

1) ชมรมผู้สูงอายุ ดูแลสุขภาพและร่วมกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพที่ แข็งแรง โดย อบต. ทำข้าม เป็นผู้สนับสนุนในด้านงบประมาณและเป็นคณะกรรมการร่วมกับชมรม ผู้สูงอายุ

2) ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เข้าถึงประชาชน ในเรื่องสุขภาพและประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนโดย อบต. ทำข้ามเป็นผู้สนับสนุน งบประมาณและเป็นคณะผู้ประสานงาน ด้านบริหารจัดการ การจัดการความรู้

3) ศูนย์สุขภาพชุมชน 3 ตำบล รักษาโรคทั่วไปในชุมชน โดย อบต. ทำข้าม เป็นผู้สนับสนุน งบประมาณ ร่วมลงทุนกับ 3 อบต. ได้แก่ อบต. หุ่งใหญ่ อบต. ทำข้าม และเทศบาล ตำบลน้ำน้อย ปัจจุบันเป็นศูนย์แพทย์ 3 ตำบล ได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาลหาดใหญ่ ในการส่งหมอ พยาบาลวิชาชีพ มาประจำในแต่ละวัน เพื่อเป็นการระบายนคนไข้จากโรงพยาบาล

4) กลุ่มแม่บ้าน ให้บริการแก่ชุมชน ดูแลด้านอาหารปลอดภัยในชุมชน จัดทำเครื่องแกง สมุนไพร นอกจากนี้ยังช่วยในการจัดหารายได้ให้แก่ชุมชน (OTOP) ทำสบู่สมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพร โดยได้รับงบประมาณ สนับสนุนจาก อบต. ทำข้ามและร่วมกันจัดตั้งโครงการโดยผ่าน ประชาคม

5) กลุ่มออมทรัพย์ มีบทบาทด้านการเงิน การลงทุนภายในชุมชน เป็น แหล่งทุน สวัสดิการ ในชุมชนปัจจุบันมีกลุ่มออมทรัพย์ทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านมี 2 กลุ่ม

6) กลุ่มน้ายาง มีบทบาทในชุมชนโดยช่วยเหลือและประสานงานโดยตรงกับ โรงงาน ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้ไม่ถูกกดราคาและมีการปันผลให้แก่สมาชิก อบต. ทำข้าม ให้ ความรู้ทางด้านวิชาการ แต่ไม่ได้ร่วมลงทุน

7) กองทุนหมู่บ้าน มีบทบาทในด้านการเป็นแหล่งทุนและจัดหาสวัสดิการ โดย อบต. ทำข้ามเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์

8) ชมรมออกกำลังกาย ศูนย์กีฬาชุมชน ชมรมแอโรบิก ส่งเสริมให้มีการจัด มหกรรม การออกกำลังกายในตำบลทุกวันที่ 10 ของเดือนและร่วมกัน 3 ตำบลในทุกวันที่ 20 ของ เดือน ซึ่ง อบต. จะสนับสนุนถ้วยรางวัล งบประมาณการจัดงาน

9) กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มศาสนา สังคม และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มที่เด็กและเยาวชนในตำบลได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

10) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลทำข้าม (สัจจะลดรายจ่ายวันละหนึ่งบาท)

1.7 ภาคีองค์กรจากภายนอก ได้แก่ มหาวิทยาลัย หน่วยงานราชการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โรงพยาบาล มี 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลหาดใหญ่ มีการสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการให้แก่คนในชุมชน และมีการสนับสนุน

งบประมาณ ให้แก่ อบต. โดยมีบุคลากรของ อบต. ร่วมทีมเป็นคณะกรรมการศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล องค์การส่งเสริมด้านสุขภาพ มี 3 แห่ง คือ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ (สวรส.) และศูนย์ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ 12

1.8. ทุนด้านการสื่อสาร พบว่า ในแต่ละหมู่บ้านมีเสียงตามสาย วารสาร อบต. ทำข้าม ป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ตามจุดที่สำคัญของชุมชน จำนวน 5 จุด ร้านน้ำชาแบบปากต่อปาก วงประชุมภายในชุมชน

1.9 ทุนด้านการบริหารจัดการ อบต. ทำข้าม มีทุนด้านการบริหารจัดการที่โดดเด่น คือ นายก อบต. ทำข้าม ทุนทางการบริหารจัดการของ อบต. ทำข้าม คือ การมีธรรมาภิบาลขององค์กร พบว่า การประเมินธรรมาภิบาลของคณะบริหารของอบต.ทำข้ามในด้านที่ได้รับการยอมรับสูง คือ ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) การสนองตอบความต้องการ (Responsiveness) หลักการประชามติ (Consensus orientation) ความโปร่งใส (Transparency) เนื่องจากมีการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน การกำหนดทิศทางการพัฒนา และรับฟังความคิดเห็นผ่านประชาคมเสมอ โดยให้ประชาคมเป็นผู้ตัดสินใจเองและสามารถรับรู้ถึงการบริหารงานที่มีความโปร่งใส ประชุมผ่านวิถุชุมชน เกิดเป็นสัญญาประชาคม ในด้านที่ได้รับการยอมรับรองลงมา คือ ความเป็นธรรม (Equity and inclusiveness) หลักการนิติศาสตร์ (Rule of law) พันธะความรับผิดชอบ (Accountability) (เอกสารโครงการการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้ามและขยายผล สู่เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพศส. 23 กลอ)

2. นโยบายและรูปธรรมความสำเร็จ

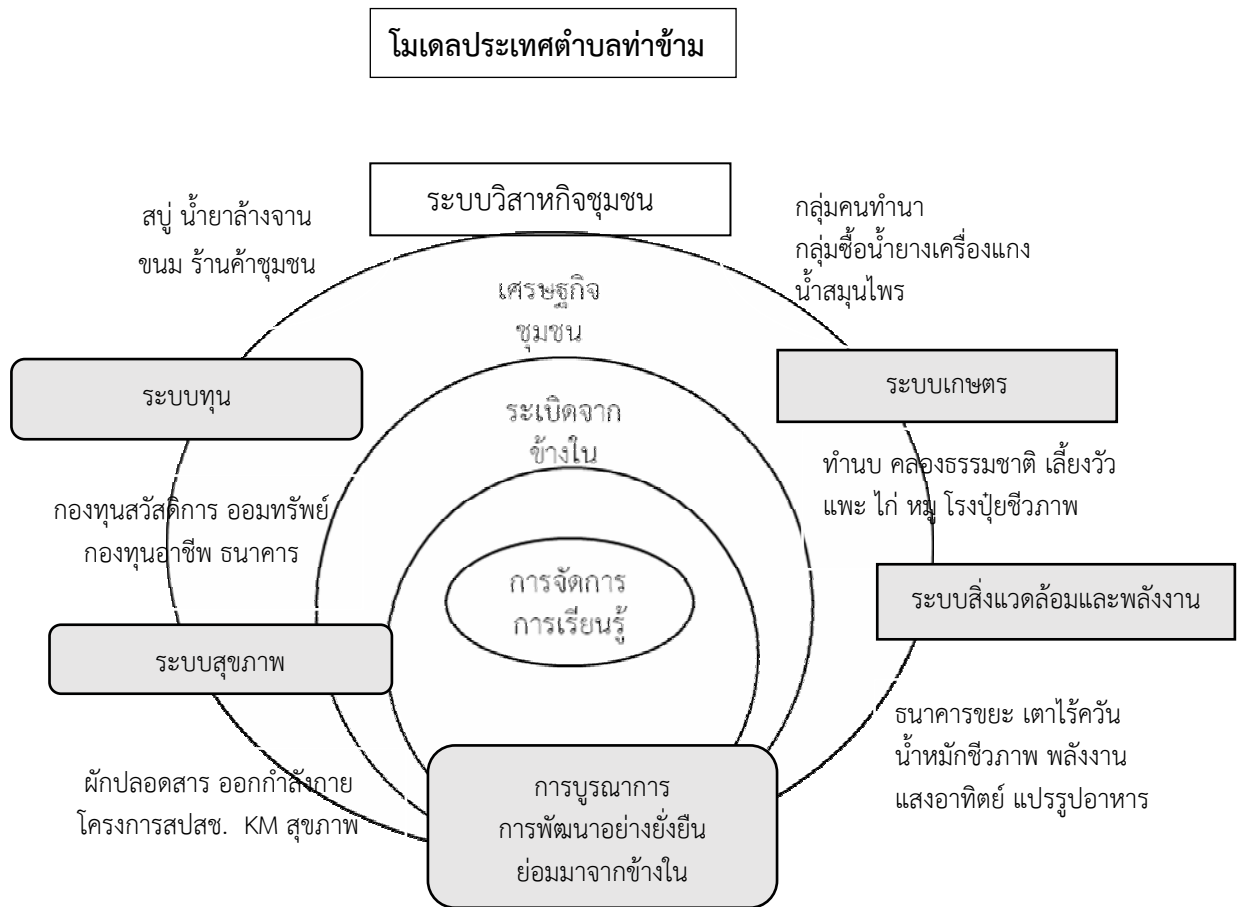
ตำบลท่าข้ามมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาท้องถิ่น คือ สู่การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม สร้างเสริมสุขภาพ และสังคม สู่คุณธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง คู่เคียงธรรมาภิบาล ภายใต้การนำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม มีพันธกิจ 8 ด้าน (แผนพัฒนาตำบล 3 ปี พ.ศ. 2555-2557)

- 1) นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้
- 2) สร้างเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชน
- 3) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน
- 4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ได้มาตรฐานและทั่วถึง
- 5) พัฒนาด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 6) พัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว
- 7) พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน
- 8) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

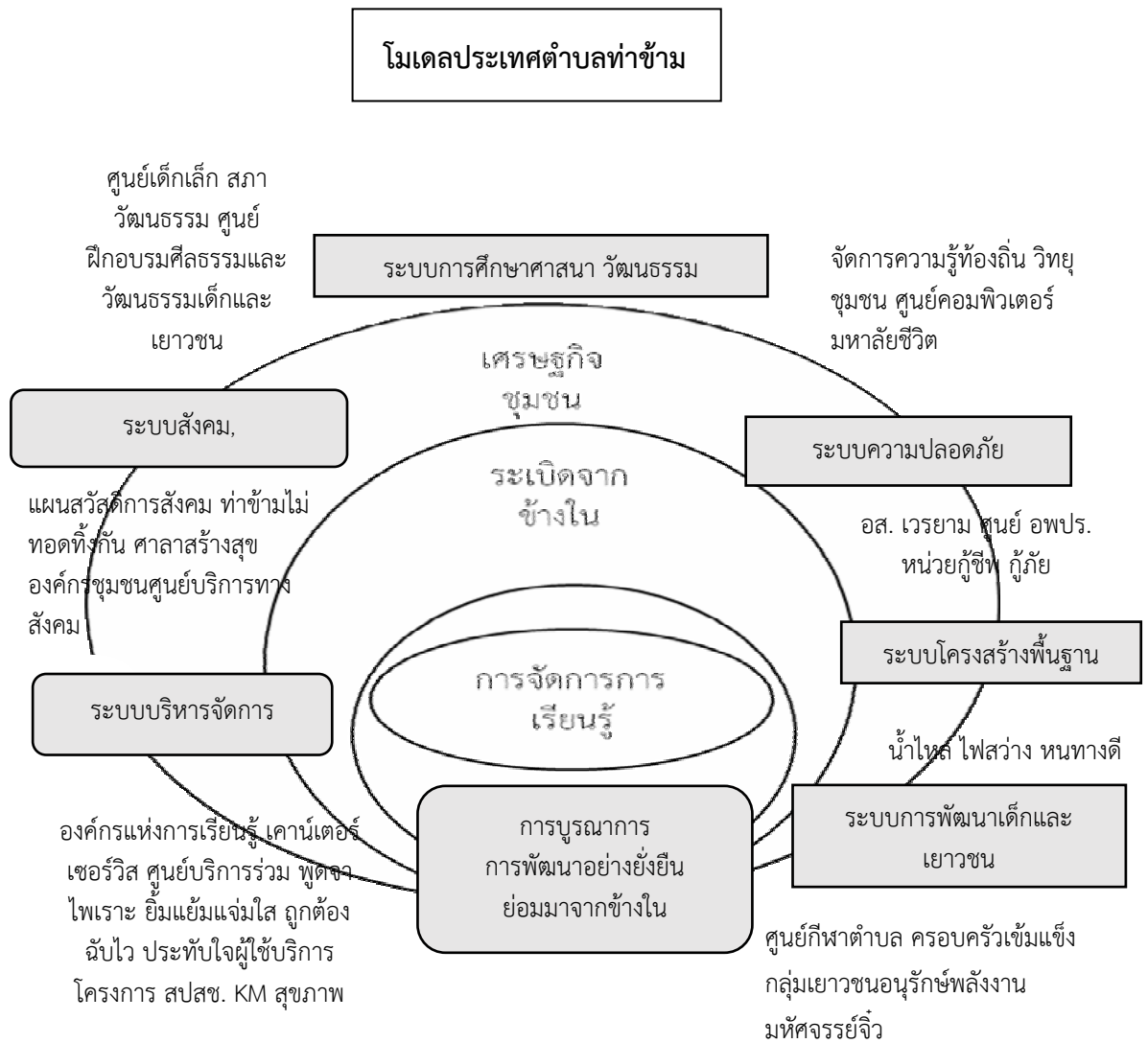
3. รูปธรรมความสำเร็จ การดำเนินงานของ อบต. ทำข้าม ได้สรุปบทเรียนของการบริหารงานของ อบต. ทำข้าม เป็นรูปแบบของ “โมเดลประเทศตำบลท่าข้าม” ที่ประกอบด้วย ระบบทุน ระบบเกษตร ระบบวิสาหกิจชุมชน ระบบสุขภาพ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ซึ่งมี “การเรียนรู้” เป็นแกนกลางหลักของการพัฒนาซึ่งเกิดจากการจัดการและการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในชุมชน รูปธรรมของความสำเร็จของตำบลจึงมีหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ (เอกสารสรุปบทเรียน อบต.ท่าข้าม)

- 1) กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ในหมู่ที่ 3 หมู่ 4

- 2) โรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพ ในหมู่ที่ 4
 - 3) ตรวจคัดกรองความดันโลหิตสูงและเบาหวานโดยกองทุนสุขภาพร่วมกับสถานีอนามัย ตำบลท่าข้าม และคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 - 4) ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน 3 ตำบล (ท่าข้าม ทุ่งใหญ่ และน้ำน้อย) ตั้งขึ้นมาได้ประมาณ 3 ปี เนื่องจากการเดินทางไปโรงพยาบาลในตัวเมืองค่อนข้างไกล และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง จึงก่อตั้งโครงการนี้ขึ้นมา และตั้งเป้าหมายพัฒนาให้เป็นโรงพยาบาลชุมชน ที่นอกจากมีการบริการตรวจรักษาโรคทั่วไป และเป็นศูนย์รวมที่ทำการโครงการต่างๆ ในชุมชนโดยคาดว่าจะจัดเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ในอนาคต
 - 5) สนับสนุนชมรมผู้สูงอายุให้เกิดกิจกรรม เช่น ศึกษาดูงานด้านอาชีพ กิจกรรมออกกำลังกาย แบบมโนราห์ประยุกต์โรงเรียนผู้สูงอายุ
 - 6) คัดกรองมะเร็งปากมดลูกและเต้านม
 - 7) สนับสนุนให้เกิดลานกีฬาสร้างสุข หรือ ศาลาสร้างสุขตามหมู่บ้าน
 - 8) โครงการในกลุ่มแม่บ้านเช่น กลุ่มข้าวกล้อง หมู่ที่ 1 การทำสบู่ น้ำยาล้างจาน หมู่ที่ 7 การทำขนมไทย หมู่ที่ 8 และกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร หมู่ที่ 2
 - 9) กลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเกือบทุกหมู่บ้านในตำบล และเป็นกลุ่มที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการมอบทุนการศึกษา การให้สวัสดิการด้านสุขภาพ เช่น การคลอดบุตร การเจ็บป่วย อุบัติเหตุ เป็นต้น นอกจากนี้คนในชุมชนยังสามารถกู้ยืมเงินได้ด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ
 - 10) ชมรมผู้พิการ (ชมรมท่าข้ามใจดีสัมพันธ์) เดิมคนพิการไม่มีบทบาทในชุมชน อบต. จึงสนับสนุนให้ผู้พิการจัดตั้งชมรมขึ้น จึงมีการสำรวจจำนวนผู้พิการ เยี่ยมเยียนผู้พิการที่บ้าน และสนับสนุนให้ผู้พิการร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่นในชุมชน เพื่อให้ผู้พิการเห็นคุณค่าของตนเองมากยิ่งขึ้น
 - 12) กองทุนสวัสดิการชุมชน
 - 13) กองทุนสุขภาพระดับตำบล (สปสช.) เป็นเครื่องมือให้องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ประชาชน ทำงานด้านสุขภาพร่วมกัน
 - 14) กิจกรรมลดน้ำหนักเข้าพรรษา
 - 15) โครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพจิตด้วย เช่น กิจกรรมการเยี่ยมเยียนผู้พิการ
 - 16) กิจกรรมทัศนศึกษาของชมรมผู้สูงอายุ และมีการออกกำลังกายโดยเต้นโนราบิก
 - 17) มหาวิทยาลัยชีวิต เป็นโครงการร่วมระหว่างสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ธกส. ร่วมกับ อบต. เพื่อช่วยเหลือคนเป็นหนี้ให้แก่ปัญหา โดยคัดเลือกเกษตรกรที่เป็นหนี้มา 30 คน มาเรียน 6 เดือน สัปดาห์ละ 1 วัน
- ดังนั้น รูปธรรมความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนของ อบต. ท่าข้าม ตาม “โมเดลประเทศตำบลท่าข้าม” จึงสามารถสรุปได้ ดังรายการภาพที่ 3 และ 4

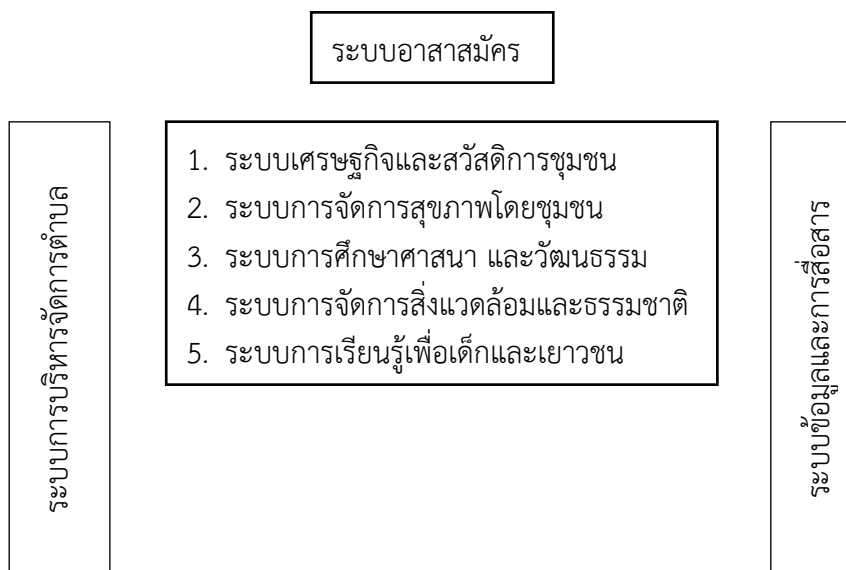
ภาพที่ 3 รูปธรรมความสำเร็จของการพัฒนาตำบลท่าข้าม (1)
 ที่มา: เอกสารสรุปบทเรียน อบต. ท่าข้าม พ.ศ. 2552

ภาพที่ 4 รูปธรรมความสำเร็จของการพัฒนาตำบลท่าข้าม (2)

ที่มา: เอกสารสรุปบทเรียน อบต.ท่าข้าม พ.ศ. 2552

เมื่อพิจารณารูปธรรมความสำเร็จข้างต้น โดยนำมาประมวลเป็นกลุ่มกิจกรรมในแต่ละเรื่องแต่ละประเด็น สามารถจัดเป็นกลุ่มสาระความรู้ได้เป็น 5 ระบบหลัก คือ ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ ระบบจัดการสุขภาพโดยชุมชน ระบบการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ และระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน และมีระบบสนับสนุน 3 ระบบ คือ ระบบการบริหารจัดการตำบล ระบบอาสาสมัครและระบบข้อมูลและการสื่อสาร ดังภาพที่ 5 ท่าข้ามโมเดลการจัดการสุขภาวะตำบลท่าข้าม

ภาพที่ 5 ทำข้ามโมเดลการจัดการสุขภาวะตำบลทำข้าม

ที่มา: เอกสารโครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้พัฒนาการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้าม พ.ศ. 2552

ได้มีการประมวลสรุปบูรณาความสำเร็จของแต่ละกลุ่มกิจกรรมตามประเด็นการพัฒนาเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้การจัดการสุขภาวะชุมชนตำบลท่าข้ามสามารถจัดเป็นสาระความรู้ได้ 8 ระบบ และมีการจัดกลุ่มกิจกรรม ดังนี้ ได้แก่

- 1) ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก ร้านสวัสดิการแม่เตย สมาคมฉาบปัดกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้ามและตำบลใกล้เคียง กลุ่มรับซื้อน้ำยางสด ธนาคารข้าวสาร โรงปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นต้น
- 2) ระบบจัดการสุขภาพโดยชุมชน ประกอบด้วย กองทุนสุขภาพตำบล ชมรมทำข้ามใจดีสัมพันธ์ ชมรมคนพิการตำบลท่าข้าม สถานีอนามัย ศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล กลุ่มชมรมออกกำลังกาย ชมรมผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เป็นต้น
- 3) ระบบการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ศูนย์ฝึกอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สภาวัฒนธรรมตำบลท่าข้าม โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต เป็นต้น
- 4) ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ประกอบด้วย พลังงานทดแทน การจัดการขยะ เป็นต้น
- 5) ระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กเยาวชน ประกอบด้วย ศูนย์ฝึกอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม กลุ่มเยาวชนรักถิ่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลท่าข้าม เป็นต้น
- 6) ระบบบริหารจัดการตำบล ประกอบด้วย รัฐบาลท้องถิ่น/โมเดลประเทศตำบลท่าข้าม
- 7) ระบบอาสาสมัครเพื่อชุมชน ประกอบด้วย การจัดระบบการดูแลอาสาสมัคร
- 8) ระบบสื่อสารและข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย วิทยุชุมชนตำบลท่าข้าม ศูนย์คอมพิวเตอร์ชุมชนตำบลท่าข้าม

4. การพัฒนาตำบลท่าข้าม คือ “การเรียนรู้”

ปี พ.ศ.2542 ตำบลท่าข้ามได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และดำเนินการโดยมูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร การทำแผนแม่บทชุมชน ค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ค้นหาทุนที่เป็น “ทรัพยากร” ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การค้นหาทุนที่เป็น “ศักยภาพ” ของตนเอง ซึ่งเปรียบเหมือนการค้นหาพลังของตนเองที่ซึ่งอยู่ข้างใน ที่ยังไม่มีตัวช่วยให้พลังนั้นสามารถปรากฏออกมาภายนอก การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่า การทำข้อมูลแบบเสริมสร้างพลังทำให้ชุมชนเข้มแข็งและทำได้จริงถ้าหากทำอย่างถูกต้องตามหลักการ เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่การหาข้อมูลเพื่อทำโครงการของงบประมาณ แต่เป็นการเรียนรู้โดยผ่านการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่ชุมชนเป็นคนรวบรวมเอง ไม่ได้จ้างคนนอกหรืออาสาสมัครเก็บข้อมูลให้

การทำแผนแม่บทชุมชนทำให้ชุมชนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นรากเหง้าของตนเอง ได้เรียนรู้ทุนของท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ สมุนไพร ได้รู้ว่ามีผลผลิตอะไรบ้างจากท้องถิ่น มีรายได้มาจากไหน มีรายจ่ายเท่าไร อะไรบ้าง หนี้สินเท่าไร ทำไมจึงเป็นหนี้มากมาย การเรียนรู้ด้วยการทำข้อมูลเช่นนี้เท่ากับพบปัญหาที่แท้จริง จึงเท่ากับพบทางออกครึ่งหนึ่ง หากรู้จักเกี่ยวกับทุนและการใช้ทุนของตนเองก็จะทราบสาเหตุของปัญหาด้วย เช่น การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เห็นรายจ่ายเห็นการกินการอยู่ เห็นปัญหาที่มาของหนี้สิน เพราะรายได้ที่น้อยกว่ารายจ่าย ชาวบ้านได้เรียนรู้และเกิดความเชื่อมั่นว่าการทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ดั้นนั้น ชาวบ้านต้องลงมือทำเองไม่ใช่รอให้ใครมาช่วยทำให้ เพราะถ้าเขาทำก็เป็นแผนของเขา ไม่ใช่แผนชาวบ้าน (นายกสิณพ อินทรรัตน์)

บทเรียนสำคัญของชาวบ้านและผู้นำชุมชนจากการทำแผนแม่บทชุมชน คือ การพัฒนาท้องถิ่นที่ดีต้องเริ่มจากการเรียนรู้ ผู้นำ อบต. ท่าข้ามจึงมุ่งมั่นและตั้งใจพัฒนาตำบลท่าข้ามให้กลายเป็น “ชุมชนเรียนรู้” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 นายก อบต. ท่าข้าม จึงเน้นเรื่องการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน จนดูเหมือนจะละเลยการพัฒนาด้านโครงสร้างอย่างที่ใครๆ ทำกัน อบต. ท่าข้ามจัดสรรงบประมาณ 2 ล้านบาทต่อปีเพื่อใช้ในงานโครงสร้างพื้นฐาน หรือร้อยละ 17 ของงบประมาณ แต่ในขณะเดียวกัน ได้จัดสรรงบประมาณเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สวัสดิการให้กับประชาชนประมาณ 61.94% (สมบุญ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2554) ผลจากการเรียนรู้การทำแผนแม่บททำให้ชุมชนมีกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการ รูปแบบและกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชนตามแนวคิดยุทธศาสตร์เชิงสมานฉันท์เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ตำบลท่าข้าม จังหวัดสกลนคร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดขั้นตอน วิธีการ รูปแบบการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ตำบลท่าข้าม อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร

ตำบลท่าข้าม อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร เป็นตำบลชานเมืองของอำเภอกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์กลางการค้าของภาคใต้รอบ ๆ ตำบลรายล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งการค้าซึ่งทำให้เกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรมเมืองที่เป็นการคุกคามต่อคนในพื้นที่อย่างไม่มีที่ตั้งรับ ดังจะเห็นวก่อนปี 2538 คนในพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการทำการเกษตรไปเป็นพนักงานโรงงาน จำนวนมากส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ความแตกแยกในครอบครัว รายได้ไม่พอรายจ่าย ความเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยโรคใหม่ๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2538-2542 คณะกรรมการบริหาร อบต. ท่าข้ามร่วมกับชาวบ้านและแกนนำทุกหมู่บ้านใช้กระบวนการแผนแม่บทชุมชนทำแผนแม่บทชุมชนของตำบล ได้ข้อสรุปว่าขยายผลกลุ่มออมทรัพย์ที่เริ่มดำเนินการแล้วในหมู่ที่ 8 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2521 ให้กระจายไปทั่วทั้งตำบล จุดเริ่มต้นงานพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นฐานไปสู่กิจกรรมคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ เป็นตัวอย่างการพัฒนาตำบลที่องค์กรภาคประชาชนและรัฐได้ร่วมกันปฏิบัติการในการสร้างความมั่นคงเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องและมองเรื่องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นเรื่องรอง โดยผู้นำท้องถิ่นตำบลท่าข้าม มีเหตุผลว่า “แม้การพัฒนาคุณภาพชีวิตจะเห็นผลช้ากว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แต่ถ้ามีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องจะทำให้คนในชุมชนได้รับการพัฒนา เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่สภาวะของคนในชุมชนได้ในอนาคต” แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตมาจากกระบวนการทำงานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของแกนนำในชุมชน ทั้งในเรื่องการจัดการศึกษา วัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการของ อบต. โดยแกนนำมีการลงพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านไปเปิดเวที เพื่อรับฟังความคิดเห็น มีการเชิญแกนนำและผู้รู้แต่ละด้านมาช่วยกันวางแผน จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ทำให้ตำบลท่าข้ามได้รับการยอมรับให้เป็นหนึ่งในพื้นที่ศึกษาดูงานด้านการสร้างสภาวะ ระหว่างปี พ.ศ. 2552-2554 ภายใต้แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน 8 ระบบ คือ (1) ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชน (2) ระบบการจัดการสุขภาพโดยชุมชน (3) ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (4) ระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน (5) ระบบการบริหารจัดการตำบล (6) ระบบทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานทดแทน (7) ระบบอาสาสมัครและ (8) ระบบการสื่อสารและระบบฐานข้อมูลชุมชน ทั้งนี้ในพื้นที่ ดำเนินการครอบคลุมสวัสดิการชุมชนทุกมิติและการศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชน ที่ดำเนินงานในพื้นที่ตำบลท่าข้าม จำนวน 5 องค์กร ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรคลองจิก หมู่ที่ 2
- 2) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอย หมู่ที่ 8
- 3) ร้านสวัสดิการออมทรัพย์บ้านแม่เตย หมู่ที่ 1
- 4) โรงปุ๋ยชีวภาพชุมชนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 4
- 5) สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้ามและตำบลใกล้เคียง หมู่ที่ 1

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิดการประยุกต์ใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ชุมชนผ่านกลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งจะจำแนกตามการก่อเกิดออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่ม/องค์กรที่ก่อเกิดโดยภาคประชาชน 2) กลุ่ม/องค์กรที่ก่อเกิดโดยภาครัฐ และ 3) กลุ่มที่ก่อเกิดโดยความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเลือกศึกษา ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นกรณีศึกษาหรือหน่วยในการศึกษาวิเคราะห์ (Unit of Analysis) โดยศึกษาการนำใช้แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีวิธีการ ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจเอกสาร ประกอบด้วย 3 ชุดเอกสาร คือ

- 1) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตำบล เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน ข้อมูลประชากร การประกอบอาชีพ เป็นต้น
- 2) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการชุมชนท่าข้าม เช่น กลุ่ม/องค์กร ประวัติและที่มาของกลุ่ม กระบวนการทำงาน ผลผลิต/ผลลัพธ์ ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ
- 3) แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ เช่น แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดสันติวิธี แนวคิดการมีส่วนร่วม

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เน้นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ ชุมชนตำบลท่าข้าม รวมถึงองค์กรในระดับตำบลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม/คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ในประเด็นต่อไปนี้

1.1) ความเกี่ยวข้องและบทบาทของผู้ให้ข้อมูลต่อการจัดสวัสดิการในพื้นที่ตำบลท่าข้าม

1.2) แนวคิดในการจัดสวัสดิการและรูปแบบ ในพื้นที่ตำบลท่าข้าม

1.3) พัฒนาการในการจัดสวัสดิการในพื้นที่ตำบลท่าข้าม

1.4) กระบวนการ วิธีการ การสนับสนุน

1.5) ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานจัดสวัสดิการและวิธีการแก้ไข

1.6) บทเรียนที่ได้รับจากการทำงาน

2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในระดับกลุ่ม/องค์กร จำนวนกลุ่มละ 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม คณะกรรมการ สมาชิก ฯลฯ และเวทีแลกเปลี่ยนในระดับ ตำบลอีก 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย ตัวแทนจากท้องที่ ท้องถิ่น แกนนำกลุ่ม ผู้บริหารท้องถิ่น เป็นต้น ในหัวข้อเหล่านี้

- 2.1) ที่มาและพัฒนาการของกลุ่ม
- 2.2) กระบวนการทำงาน
- 2.3) ผลผลิต ผลลัพธ์และความสำเร็จ
- 2.4) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมทั้งแนวทางแก้ไข
- 2.5) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ
- 2.6) บทเรียนจากการทำงาน

3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) ในโอกาสที่กลุ่มมีกิจกรรม ทั้งระดับเฉพาะกลุ่ม เช่น การประชุมกลุ่ม/องค์กรประจำเดือนและประจำปี และการมีส่วนร่วมกับกลุ่ม/องค์กรอื่น ๆ เช่น การร่วมจัดนิทรรศการระดับตำบล การออกร้าน เป็นต้น

3.3 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลดิบและสิ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างละเอียด โดยระบุเวลา สถานที่ กิจกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องพร้อมกับการจัดเก็บเอกสาร

ขั้นตอนที่ 1 การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์การดำเนินงานระบบสวัสดิการมาบันทึกอย่างละเอียด

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้มาทำความเข้าใจ โดยจำแนกสาระ/เนื้อหาข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ จากนั้นคัดข้อความที่เกี่ยวกับประเด็นการจัดการมาพิจารณากระบวนการ โดยระบุถึง

1. สถานการณ์
2. บุคคลที่เกี่ยวข้อง
3. วิธีการจัดการภายใน-ภายนอก
4. ผลของการจัดการ

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณากระบวนการจัดการ โดยคัดเลือกตามกรอบการวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับแนวคิดยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์/ชุมชนสมานฉันท์กับการจัดสวัสดิการ

ขั้นตอนที่ 4 เรียบเรียงกรณีศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ รูปแบบ และกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชน ผ่านแนวคิดชุมชนสมานฉันท์ (ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์) เพื่อแก้ปัญหาชุมชนตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา เก็บข้อมูลโดยการ 1) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องจำนวน 10 ราย ประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม กรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้บริหารท้องถิ่น 2) สนทนากลุ่มผู้แทนจากองค์กรในตำบล 6 ครั้ง 3) บันทึกจากเอกสาร และ 4) จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มองค์กร เช่น การร่วมจัดนิทรรศการของกลุ่ม ร่วมกิจกรรมเมื่อมีการมาศึกษาดูงาน เป็นต้น โดยเก็บข้อมูลระหว่าง สิงหาคม 2558 ถึงสิงหาคม 2559

ประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ตำบลท่าข้าม เป็นตำบลหนึ่งในชนบทที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา ส่งผลถึงความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และการเข้าถึงการบริการด้านต่างๆ ของรัฐที่ไม่ทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ความเจ็บป่วย การเข้าถึงทรัพยากรของพื้นที่ ปรากฏการณ์ปัญหาที่พบ ได้แก่ ฐานะความยากจนของคนส่วนใหญ่ที่เป็นเกษตรกร ความไม่แน่นอนด้านรายได้จากพืชผลทางเกษตร ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติที่กระทบต่อการทำมาหากิน การมีหนี้สินโดยเฉพาะหนี้นอกระบบ โอกาสเรียนหนังสือของลูกหลานในระดับชั้นสูงๆ มีน้อย หากมีภาวะความเจ็บป่วยของคนในครอบครัวจะเป็นภาระค่าใช้จ่าย หากต้องใช้เงินจำนวนมากบางคนต้องขายที่ดิน จากการพัฒนาส่งเสริมการผลิตด้วยเกษตรแนวใหม่ ทำให้การใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมีหลังไหลเข้าสู่ตำบลเป็นจำนวนมาก เกษตรกรมีภาระค่าใช้จ่ายในการผลิตสูงขึ้น ทำให้มีความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพมากขึ้น สุขภาพคน สิ่งแวดล้อมแออัด เกิดโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่คนหนุ่มสาวเข้าโรงงานเมื่ออยู่ในโรงงานนานๆ ทำให้มีปัญหาสุขภาพตามมา เมื่อเจ็บป่วยการเข้าถึงการบริการของรัฐก็น้อย การไหลบ่าของแรงงานจากพื้นที่จังหวัดอื่นส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนตำบลท่าข้าม ปี พ.ศ. 2538 ตำบลท่าข้ามได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น เป็นโอกาสในการพัฒนาท้องถิ่น ตำบลท่าข้ามนำโดยนายสินธพ อินทร์ดี เป็นหนึ่งในคณะผู้บริหารขณะนั้นคณะผู้บริหารจึงเริ่มสร้างแนวทางในการพัฒนาตำบลของตนเองโดยใช้หลักการพึ่งตนเอง เน้นการพัฒนาคนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นหลัก เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในตำบลโดยเฉพาะการทำแผนแม่บทชุมชนปี พ.ศ. 2542 ตำบลท่าข้ามได้ร่วมโครงการทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และดำเนินการโดยมูลนิธิหมู่บ้านร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร แผนแม่บทชุมชนในครั้งนั้นได้ศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ค้นหาทุนที่เป็น “ทรัพยากร ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การค้นหาทุนที่เป็น “ศักยภาพ” ของตนเอง ซึ่งเปรียบเหมือนการค้นหาพลังของตนเอง ได้เรียนรู้ทุนของท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ สมุนไพร ได้รู้ว่ามีผลผลิตอะไรบ้างจากท้องถิ่น มีรายได้มาจากไหน มีรายจ่ายเท่าไร อะไรบ้าง หนี้สินเท่าไร ทำไมจึงเป็นหนี้มากมาย เรียนรู้ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นรากเหง้าของตนเอง การเรียนรู้ด้วยการทำข้อมูลเช่นนี้ทำให้ได้รู้ปัญหาที่แท้จริง รู้สาเหตุของปัญหา การทำบัญชีครัวเรือนทำให้เห็นรายจ่าย รายรับ เห็นการกินการอยู่ เห็นปัญหาที่มาของหนี้สิน เพราะรายได้ที่น้อยกว่ารายจ่าย แม้ช่วงแรกของการทำแผนแม่บทชุมชนจะมีอุปสรรคเพราะข้อจำกัดเรื่องแนวคิด เวลา และกระบวนการต่าง ๆ ที่ไม่ลงตัว แต่ชาวบ้านก็ได้เรียนรู้และเกิด

ความเชื่อมั่นว่าการทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่ดีนั้น ชาวบ้านต้องลงมือทำเองไม่ใช่รอให้ใครมาช่วยทำให้ เพราะถ้าเขาทำก็เป็นแผนของเขา ไม่ใช่แผนชาวบ้าน (นายกสิณธพ อินทร์ตัน)

บทเรียนสำคัญของชาวบ้านและผู้นำชุมชนจากการทำแผนแม่บทชุมชน คือ การพัฒนาท้องถิ่นที่ดีต้องเริ่มจากการเรียนรู้ ผู้นำ อบต. ทำข้ามจึงมุ่งมั่นและตั้งใจพัฒนาตำบลท่าข้ามให้กลายเป็น “ชุมชนเรียนรู้” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 นายก อบต. ท่าข้าม นายสิณธพ อินทร์ตัน จึงเน้นเรื่องการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน ผลจากการเรียนรู้การทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้ตำบลท่าข้ามมีกิจกรรมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น สนับสนุนให้ประชาชนมีอาชีพเสริมด้วยการ ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลาเลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว มีการรวมกลุ่มกันทำสบู่น้ำยาล้างจาน น้ำยาเอนกประสงค์ต่างๆใช้เอง จัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนห่างไกลจากยาเสพติด ด้วยการจัดให้มีศูนย์กีฬาตำบล และจัดให้มีกิจกรรมการแข่งขันฟุตบอล ฟุตบอลชายหาดเพื่อทำให้เยาวชนมีสุขภาพที่แข็งแรงมากขึ้น ส่งผลให้คนในครอบครัวได้มีกิจกรรมทำร่วมกันเป็นการสร้างเกราะป้องกันเพื่อมิให้เยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เกิดกลุ่มโรงปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดต้นทุนการผลิต กลุ่มเครื่องแกง กองทุนสัจจะตำบล กองทุนส่งเสริมอาชีพและกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักการพึ่งพากันเอง โดยไม่ต้องกู้เงินหรือเสียดอกเบี้ยแพง ทำให้ปัจจุบันนี้คนในตำบลท่าข้ามมีเงินออมในแต่ละครัวเรือนมากขึ้นกว่าในช่วงที่ผ่านมากระบวนการพัฒนาตำบลของท่าข้ามที่เป็นเป็นรูปธรรมความสำเร็จปรากฏในท่าข้ามโมเดล ประกอบด้วย 8 ระบบ คือ

1. ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก ร้านสวัสดิการแม่เตย สมาคมฅาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้าม และตำบลใกล้เคียง กลุ่มรับซื้อน้ำยางสด ธนาคารข้าวสาร โรงปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เป็นต้น
2. ระบบจัดการสุขภาพโดยชุมชน ประกอบด้วย กองทุนสุขภาพตำบล ชมรมท่าข้ามใจดีสัมพันธ์ ชมรมคนพิการตำบลท่าข้าม สถานีอนามัย ศูนย์แพทย์ชุมชน 3 ตำบล กลุ่มชมรมออกกำลังกาย ชมรมผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เป็นต้น
3. ระบบการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ศูนย์ฝึกอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สภาวัฒนธรรมตำบลท่าข้าม โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต เป็นต้น
4. ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ประกอบด้วย พลังงานทดแทนการจัดการขยะ เป็นต้น
5. ระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กเยาวชน ประกอบด้วย ศูนย์ฝึกอบรมศีลธรรมและวัฒนธรรม กลุ่มเยาวชนรักถิ่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลท่าข้าม เป็นต้น
6. ระบบบริหารจัดการตำบล ประกอบด้วย รัฐบาลท้องถิ่น/โมเดลประเทศตำบลท่าข้าม
7. ระบบอาสาสมัครเพื่อชุมชน ประกอบด้วย การจัดระบบการดูแลอาสาสมัครเป็นระบบสนับสนุนที่ทำให้ทุกระบบในท่าข้ามโมเดลดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง
8. ระบบสื่อสารและข้อมูลชุมชน ประกอบด้วย วิทยุชุมชนตำบลท่าข้าม ศูนย์คอมพิวเตอร์ชุมชนตำบลท่าข้าม

เส้นทางการพัฒนาตำบลท่าข้ามซึ่งสามารถแสดงได้ ดังภาพที่ 6 เส้นทางการพัฒนาตำบลท่าข้าม

<p>สำคัญ/สถานการณ์</p> <p>รัฐมนตรีนโยบายส่งเสริม เรื่องการจัดตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์</p>	<p>*ปัญหาด้านเศรษฐกิจ / ด้านรายได้</p> <p>*การประกาศ กระทรวงมหาดไทย จัดตั้ง อบต.ทั่วประเทศ</p>	<p>เกิดแผนแม่บทชุมชนเกิด การจัดการผลผลิต</p>	<p>ปัญหารายได้ ปัญหาสุขภาพเด็ก ผู้สูงอายุ ปัญหาเด็กเยาวชน</p> <p>เกิดกระบวนการค้นหาภาพอนาคตแผนพัฒนาตำบล ทำให้ชาวบ้านยกระดับของศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อ เชื่อมโยง การทำงานระหว่างชาวบ้านกับ อบต.</p>	<p>เกิดศูนย์เรียนรู้ พศส. 23 เกลือ เวทีเรียนรู้ธรรมนูญและ สมัชชาสุขภาพ</p>
<p>พ.ศ.</p> <p>2521</p>	<p>2538-2542</p>	<p>2543-2547</p>	<p>2548-2552</p>	<p>2553-2560</p>
<p>กิจกรรมที่ตอบสนอง</p> <p>กรรมการหมู่บ้านประชุม ปรึกษาหารือกันเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม</p>	<p>คณะกรรมการบริหาร อบต. ทำข้าม เล็งเห็น ปัญหา เริ่มจัดเวทีพูดคุย เพื่อจัดทำแผนชุมชน โดย กลุ่มชาวบ้านและแกนนำ ทุกหมู่เข้าร่วม</p>	<p>เกิดเวทีชาวบ้าน ทั้งทั้ง ตำบล กระบวนการมี ส่วนร่วมสูง</p>	<p>ใช้เวทีประชาคมตัวแทนชาวบ้านและนำ แกนนำไปศึกษาดูงานจัดเวที โดยมีกลุ่ม องค์กรต่างๆ เข้าร่วม ทั้งแกนนำ เยาวชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน</p>	<p>จัดทำธรรมนูญสุขภาวะ ตำบลท่าข้าม</p>
<p>ผลผลิต/ผลลัพธ์</p> <p>เกิดกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแรกของตำบล</p>	<p>ได้กระบวนการทำแผน แม่บทชุมชน และเกิดการมี ส่วนร่วม สามารถขยาย กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน ต่างๆ เกิดกลุ่มเครื่องแกง</p>	<p>เกิดโรงปุ๋ยชีวภาพ เกิดโรงสีข้าว เกิดกลุ่มองค์กร ฯลฯ เกิดศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจชุมชน</p>	<p>ทำให้ผู้นำและคนในชุมชนเห็นภาพการ เกิดยุทธศาสตร์ในการทำงานของ อบต. 8 ด้าน ท่วมข้ามโมเดล</p>	<p>โครงการ อพสธ. จัดสวัสดิการสังคมอายุ เกิดกิจกรรมต่างๆ ตาม ธรรมนูญสุขภาวะตำบล ท่าข้าม</p>

ภาพที่ 6 แสดงเส้นทางพัฒนาตำบลท่าข้าม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการซึ่งเป็น 1 ใน 8 ระบบของท่าข้ามโมเดล ประกอบด้วย 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มออมทรัพย์บ้านเขากลอยตก หมู่ที่ 8 2) กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก หมู่ที่ 2 3) กลุ่มร้านสวัสดิการบ้านแม่เตยหมู่ที่ 1 4) โรงปุ๋ยชีวภาพบ้านเกาะปลักหมู่ที่ 4 และ 5) สมาคมฉาบปูนกิจสงเคราะห์ ตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 1 ระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการดังกล่าวเป็นระบบที่ดำเนินการด้านการจัดสวัสดิการโดยตรง และเป็นระบบแรกเริ่มตั้งต้นของท่าข้ามโมเดล มีกลุ่มกิจกรรมแรกเริ่มของกระบวนการพัฒนาในตำบล และแต่ละกลุ่มมีสมาชิกจำนวนมากที่ได้รับผลประโยชน์ทั่วถึงทั้งตำบล รวมถึงการเป็นต้นแบบให้เกิดการเรียนรู้กับกลุ่มอื่นทั้งในตำบลและนอกตำบล โดยจะนำเสนอผลการวิจัยเป็น 5 ส่วน คือ

1. ข้อมูลการจัดสวัสดิการระบบเศรษฐกิจและสังคมตำบลท่าข้ามในเรื่องของความเป็นมา การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม โครงสร้างบทบาทหน้าที่กรรมการ การบริหารจัดการ ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ปัจจัยความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคของแต่ละกลุ่ม

2. ปัจจัยเอื้อให้เกิดความสำเร็จ/อุปสรรคในการจัดสวัสดิการของตำบลท่าข้าม

3. กระบวนการ รูปแบบการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม

4. กระบวนการจัดสวัสดิการแก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์

5. สวัสดิการชุมชนลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลการจัดสวัสดิการระบบเศรษฐกิจและสังคมตำบลท่าข้าม

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอยตก

1.1 ความเป็นมากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอยตก

“คนที่มี 10 บาท ไม่ใช่ แต่เก็บไว้กับตัว ส่วนคนที่มี 10 บาท อีกคน กลับต้องการใช้จ่ายในครอบครัว 20 หรือ 30 เพื่อให้ลูกเรียนหนังสือ ค่ารักษาตัวยามเจ็บไข้ เงินที่อยู่คนละแห่งกันถ้ามาอยู่เป็นแห่งเดียวกันมันมีค่า” (นายเฟื่อง ผ่องสะอาด ผู้ให้สัมภาษณ์, ตุลาคม 2558) ประมาณปี พ.ศ. 2521 คนในตำบลมีปัญหาเรื่องความยากจน คนมีหนี้สิน รายได้ไม่พอรายจ่าย ส่วนคนที่มีเงินก็มีต่างก็เก็บออมเงินของใครของมันแยกกันในแต่ละบ้าน เกิดความไม่สมดุลในการใช้จ่ายเงิน ของคนในชุมชน คนมีเงินก็ไม่ได้ช่วยเหลือคนที่เดือดร้อน ประกอบกับในสมัยนั้นกรมพัฒนาชุมชน ได้มีนโยบายส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ พัฒนาการประจำตำบลจึงได้มาให้ความรู้และกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการออมทรัพย์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอยตก เน้นให้คนในชุมชนมีการออมเงินเพื่อนำมาช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน และป้องกันการมีหนี้สินกับนายทุนนอกระบบซึ่งดอกเบี้ยเงินกู้จะสูงออมทรัพย์จึงเป็นการพึ่งพากันเองในด้านการเงินของชุมชน สร้างนิสัยการออมให้กับครัวเรือนพัฒนาคนให้มีสัจจะเพื่อการยอมรับกันและกันของสมาชิกกลุ่ม

ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำในหมู่บ้านจึงรวบรวมสมาชิกก่อตั้งออมทรัพย์ขึ้น มีสมาชิกเริ่มต้น 36 คน เงินออมครั้งแรก 1,750 บาท ในปี พ.ศ.2521 ซึ่งในระยะแรกมีกฎกติการ่วมกันว่า ต้องออมวันละ 1 บาท และส่งเงินออมทุกเดือนเดือนละ 30 บาท

ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 เงินออมมีมากขึ้นจึงได้นำมาให้สมาชิกกู้ยืม จึงมีการแบ่งปันผลกำไรให้กับสมาชิกทำให้คนในชุมชนและบริเวณโดยรอบเชื่อถือและเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น กลุ่มเติบโตขึ้น การพัฒนาศักยภาพการรวมกลุ่มจึงเป็นเรื่องสำคัญ กรรมการรุ่นบุกเบิกมีจำนวน 7 คน มีพัฒนาชุมชนเป็นพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่อง ได้ไปอบรมที่ศูนย์ให้การศึกษาและพัฒนาชุมชน เขต 9 จังหวัดยะลา จากการไปอบรมของแกนนำในครั้งนั้น แกนนำจึงได้มีความเห็นร่วมกันว่าควรไปชักชวนคนที่มีเงินและไม่ได้ใช้มาฝากกับกลุ่มฯ โดยระดมเงินฝากจากสมาชิกที่ไม่เดือดร้อนเรื่องเงินมาฝากกับออมทรัพย์เป็นเงินฝากพิเศษ และออมทรัพย์นำไปบริการปล่อยกู้ให้กับสมาชิกผลของการระดมทุนในขณะนั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะสมาชิกมีความเชื่อถือในกรรมการที่เป็น “คนกันเอง” หรือเครือญาติกัน กลุ่มออมทรัพย์บ้านเขากลอยตงจึงได้ดำเนินการมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน

1.2 การดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอยตง

1) การรับสมาชิก ในปัจจุบันรับสมาชิกเฉพาะคนในหมู่บ้านเขากลอยตง โดยเปิดรับสมาชิก 2 ประเภท คือ 1) สัจจะธรรมดา ซึ่งต้องส่งเงินออมตามที่ตั้งสัจจะเอาไว้ทุกเดือน สมาชิกกลุ่มนี้สามารถกู้ยืมเงินได้ และมีสิทธิรับสวัสดิการกลุ่มทุกเรื่อง 2) สัจจะพิเศษ สมาชิกสามารถฝากออมเงินได้ตามที่ต้องการและไม่จำกัดวงเงินแต่ไม่เกิน 5,000 บาท/เดือน สมาชิกกลุ่มนี้ไม่สามารถกู้ยืมเงิน แต่มีสิทธิค้ำประกันและได้รับสวัสดิการกลุ่ม

ปัจจุบันมีสมาชิกสัจจะธรรมดา 1,525 คน สัจจะพิเศษ 300 คน มีเงินออมในธนาคาร 10 ล้านบาท ให้สมาชิกกู้ยืม ประมาณ 16 ล้านบาท ประนองหนี้ 7 ล้านบาท และเงินสำรองหมุนเวียน 3 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีที่ดินที่เป็นทรัพย์สินอีก 2 ไร่ 2 งาน (ข้อมูล ณ วันที่ 4 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2558)

2) กฎกติกา กลุ่มได้มีการประชุมสมาชิกทั้งหมดปีละครั้ง และกรรมการจะมีประชุมทุกเดือนในวันทำการกลุ่ม ทุกวันที่ 4 ของเดือน ในวาระการประชุมจะมีการออกระเบียบหรือข้อกำหนดต่าง ๆ ของกลุ่ม ดังนี้

2.1) การออม สมาชิกสัจจะธรรมดาสามารถส่งเงินออมในจำนวนเท่าๆกันทุกเดือน ตามสัจจะที่ให้ไว้กับกลุ่ม โดยมีเพดานเงินออมสูงสุดไม่เกิน 5,000 บาท สมาชิกสัจจะพิเศษสามารถออมเงินได้จำกัดจำนวนและเวลา 5,000 บาท/เดือน ไม่ต้องส่งทุกเดือน

2.2) การกู้ยืมเงิน สมาชิกสัจจะธรรมดาทั่วไปสามารถกู้ยืมเงินได้สูงสุด 100,000 บาท ยกเว้นสมาชิกอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 15 ปี กู้ยืมเงินได้ไม่เกิน 5,000 บาท อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 1.50 บาทต่อเดือน อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ได้กำหนดมาจากสมาชิกเป็นผู้กำหนดเองในวันประชุมประจำปีของทุกปี สมาชิกสัจจะพิเศษไม่มีสิทธิกู้ยืมเงิน แต่สามารถค้ำประกันและมีสิทธิรับสวัสดิการ การกู้ยืมเงินคณะกรรมการจะพิจารณาวงเงินเพื่อช่วยเหลือสมาชิกให้กู้ยืมเงินเท่าที่จำเป็น แต่บางครั้งก็มีการค้างชำระหนี้ก่อให้เกิดหนี้สูญ

2.3) การประนองหนี้ ในกรณีที่ลูกหนี้เงินกู้ค้างชำระเงินมาเป็นเวลานาน จะทำการพักชำระหนี้ และทางกลุ่มจะไม่คิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่มาทำสัญญาพักชำระหนี้ และจะให้ผ่อนชำระเป็นรายเดือนตามที่ตกลงกันได้ และไม่ได้รับสิทธิใด ๆ จากกลุ่ม ไม่ว่าในเรื่องกู้เงิน การเบิกค่ารักษาพยาบาล เงินปันผลในวันสิ้นปี แต่สามารถฝากเงินได้ตลอด จนกว่าจะมีการชำระหนี้หมด จึงจะได้รับสิทธิตามเดิม

3) โครงสร้างและบทบาทหน้าที่

โครงสร้างคณะกรรมการมีประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการ และกรรมการอีก 8 คน โดยมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

3.1) ประธาน (นายสมศักดิ์ เทพกุล) มีบทบาทและหน้าที่ดูแลการทำงานทั้งหมดของกลุ่ม และการประนอมหนี้ของสมาชิก การกู้เงินของสมาชิก และช่วยเหลือให้บริการสมาชิก

3.2) รองประธาน (นายนิรันทร เทพวรรณ) มีบทบาทหน้าที่ ดูแลและช่วยเหลือกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม และช่วยงานในส่วนการทำงานของประธานกลุ่มรับชำระเงินกู้ จ่ายเงินกู้ให้กับผู้กู้

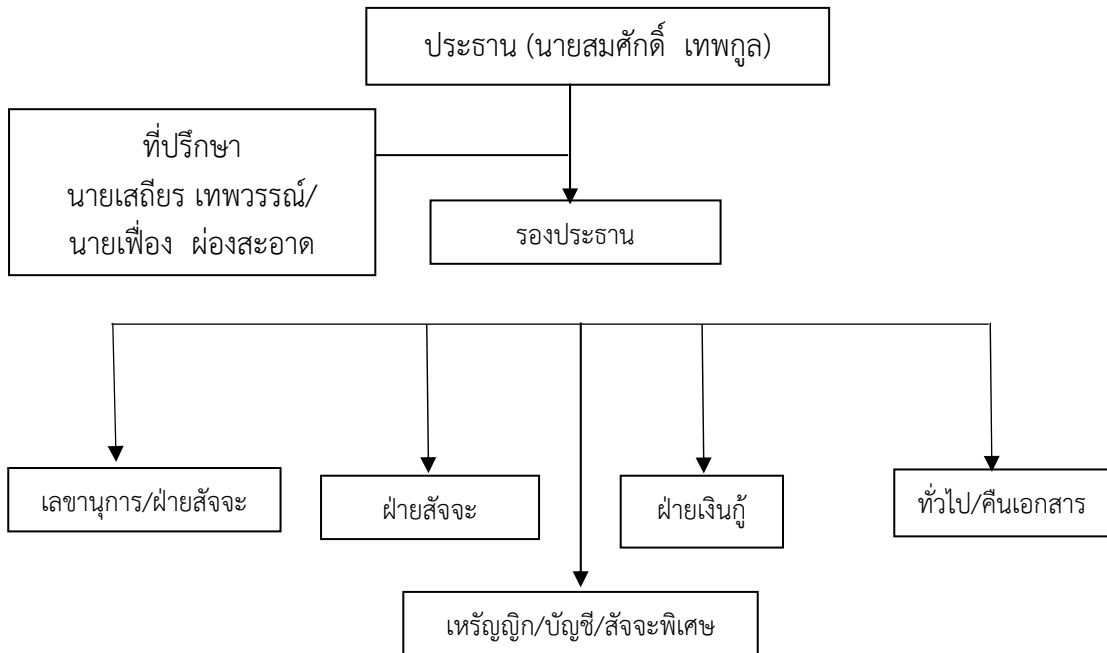
3.3) เภรัญญิก (นายอรุณ ทรัพย์จันทร์) มีบทบาทหน้าที่ รับฝากเงินสัจจะพิเศษ จ่ายเงินค่ารักษาพยาบาลจัดทำบัญชีกลุ่ม

3.4) เลขานุการ (นางแม่นมาตร์ เทพวรรณ) มีบทบาทหน้าที่ รับฝากเงินสัจจะ จัดบันทึกการประชุม

3.5) กรรมการ (นางพรสิน กำหมั่น) มีบทบาทหน้าที่รับชำระเงินกู้ จ่ายเงินกู้ให้กับผู้กู้ นางเดือนเพ็ญ ทองเทพ นางอุไร ประยูรทอง นางวิไล เทพกุล นางลมัย สุดเอี่ยม มีบทบาทหน้าที่ รับฝากเงินสัจจะ นางสาวกาญจนา ผ่องสะอาด มีบทบาทหน้าที่ รับฝากเงินสัจจะ ตรวจนับเงิน และสรุปยอดเงินในแต่ละเดือน เพื่อส่งให้คนทำบัญชี นายวร ห่อทอง ดูแลทั่วไป และบริการด้านเอกสารเงินกู้คืนให้สมาชิกที่ชำระเงินกู้หมดแล้ว และยามรักษาความปลอดภัย

การได้มาซึ่งคณะกรรมการ โดยการคัดเลือกจากสมาชิกในวันประชุมใหญ่ ประจำปีของกลุ่ม ปีละ 1 ครั้ง และการปลดกรรมการออกจากกลุ่ม ในกรณีที่ทำผิดจากมติที่ประชุม และก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบกับกลุ่ม

ได้สรุปโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มดังแผนผังที่ 7

แผนผังที่ 1 แสดงคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก

4) วัน เวลา ดำเนินการกลุ่ม

ทุกวันที่ 3 ของเดือนกลุ่มจะเปิดโอกาสให้สมาชิกมายื่นเอกสาร พร้อมทั้งเขียนคำร้องขอกู้เงิน ณ ที่ทำการกลุ่ม ตั้งแต่เวลา 13.00 น. ถึง เวลา 15.00 น. และเมื่อเอกสารเรียบร้อยก็จะนำมาให้ฝ่ายเงินกู้พิจารณาเพิ่มเติม และจ่ายเงินให้ในวันที่ 4 ในเวลา 16.30 น. พร้อมกับสมาชิกที่มารับเบิกเงินสวัสดิการรักษายาบาล

ทุกวันที่ 4 ของเดือน เวลา 10.00 น. ถึงเวลา 15.30 น. ณ ที่ทำการกลุ่ม ออมทรัพย์ หมู่ 8 จะมีกิจกรรมรับเงินสัจจะ การรับคืนและจ่ายเงินกู้ การจ่ายเงินสวัสดิการ กรรมการจะแบ่งบทบาทหน้าที่ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สมาชิกให้ง่ายและรวดเร็ว โดยคณะกรรมการที่รับผิดชอบกิจกรรมในแต่ละฝ่าย จะสรุปรายละเอียดข้อมูลและรายงานการเงินที่รับผิดชอบลงในแบบฟอร์มและนำส่งเหรียญกลุ่ม โดยนำเงินที่แต่ละคนเก็บได้มาตรวจนับรวมกัน และนำมาสรุปรวม แล้วนำรายการยอดรวมส่งให้ประธาน นำเงินส่วนหนึ่งไปจ่ายให้กับสมาชิกที่กู้เงิน ถ้าหากเงินกู้ไม่พอจะจ่ายในวันถัดไปโดยจะต้องเป็นวันทำการของธนาคาร

5) ระบบเอกสารและบัญชีมีเอกสารเพื่อจัดทำบัญชีของกลุ่ม ดังนี้

- 5.1) ทะเบียนสัจจะ
- 5.2) ทะเบียนสัจจะพิเศษ
- 5.3) ทะเบียนการคืนเงินกู้ของสมาชิก
- 5.4) ทะเบียนสรุปผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประจำ
- 5.5) ผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกิจกรรมเครือข่าย

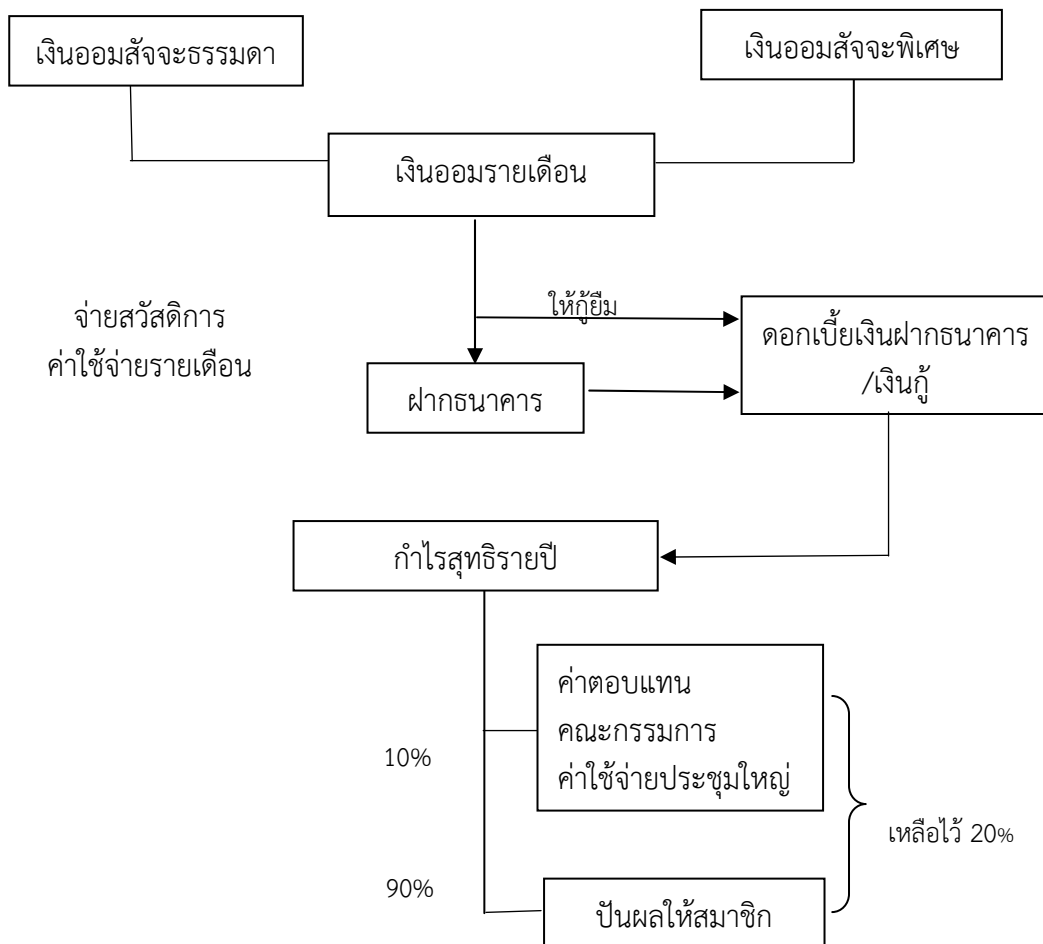
เดือน

5.6) สมุดคคุมการเบิกจ่ายสวัสดิการของสมาชิก

6) การจัดการเงิน

ในแต่ละเดือนกรรมการรับเงินสัจจะจะรับเงินสัจจะทั้งสัจจะธรรมดาและสัจจะพิเศษ กรรมการเงินกู้จะดูแลการให้เงินกู้และติดตามการส่งเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยของสมาชิก กรรมการจ่ายสวัสดิการก็ดำเนินการจ่ายสวัสดิการ เงินสัจจะที่เหลือจากการให้กู้ยืม การจ่ายสวัสดิการ และค่าใช้จ่ายของกลุ่มก็นำฝากธนาคารโดยมีกรรมการ 3 คน เป็นผู้มีสิทธิเบิกเงิน

ทุกๆ ปีในเดือนธันวาคม จะนำกำไรสุทธิของกลุ่มในรอบปีที่ได้จากดอกเบี้ยเงินกู้ยืมและดอกเบี้ยจากธนาคารมาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 10% ให้เป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการและค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมใหญ่ 90% ใช้ปันผลให้กับสมาชิกในอัตราร้อยละ 7 ต่อปี สำหรับสมาชิกสัจจะธรรมดา และร้อยละ 3 ต่อปี สำหรับสมาชิกสัจจะพิเศษ (อัตราการปันผลปรับเปลี่ยนได้ตามกำไรสุทธิของแต่ละปี) เพื่อประกันความเสี่ยงของกลุ่มมีเงินเหลือจากกำไรสุทธิของแต่ละปีไม่เกิน 20% เพื่อสะสมไว้ ประกันความเสี่ยง และอัตราขึ้นอยู่กับยอดปันผลที่สมาชิกจะได้รับดังแผนผังที่ 2

แผนผังที่ 2 แสดงการเงินกลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก

7) การจัดสวัสดิการ : จากดอกผลสู่สมาชิก

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอยตกได้จัดรูปแบบสวัสดิการขึ้น เพื่อเป็นการดูแลสมาชิก ซึ่งรูปแบบสวัสดิการที่จัดขึ้นมี 3 รูปแบบ ดังนี้ คือ

7.1) สวัสดิการงานศพสมาชิกศพละ 3,500 บาท ข้าวสาร 1 กระสอบป่าน คือ เมื่อมีสมาชิกเสียชีวิตลงกรรมการที่รับผิดชอบสมาชิกคนนั้นอยู่ก็จะแจ้งให้ประธานทราบ และทำการตรวจสอบโดยขอดูสมุดเงินฝากของสมาชิก และนำเงินไปจ่ายให้ในวันฌาปนกิจ โดยมีการแบ่งสมาชิกจำนวนเท่า ๆ กันให้คณะกรรมการแต่ละคนดูแล

7.2) สวัสดิการค่ารักษาพยาบาลไม่เกิน 500 บาท ต่อปีขึ้นอยู่กับกำไร (ปรับขึ้นลงตามกำไรที่ได้แต่ประกันไว้ที่ 500 บาทต่อคนต่อปี) โดยการนำเอาใบเสร็จจัตว์จริงมายื่น พร้อมกับแนบสมุดเงินฝากซึ่งสามารถเบิกได้ทั้งของคลินิกเอกชน โรงพยาบาลรัฐ

7.3) สวัสดิการให้การศึกษาโดยให้ทุนการศึกษาทุกปีปีละ 2 ทุน ทุนละ 500 บาท จ่ายปีละ 1 ครั้ง

7.4) สวัสดิการพัฒนาชุมชน จะสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชน เช่น กรณีมี อุทกภัย วาตภัย กิจกรรมประเพณีในตำบล และกิจกรรมขององค์กร หรือชุมชนอื่นๆ

7.5) ปล่อยเงินกู้ให้ไม่เกิน 100,000 บาท กรณีมีทรัพย์สินค้ำประกัน ว่าเป็นรายๆ ดอกเบี้ย 1.50 บาทต่อเดือน

8) การพัฒนาศักยภาพและการขยายผล

การศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ของกรรมการและสมาชิก ซึ่งได้มีการนำมาปรับใช้ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจากการดำเนินการอย่างจริงจังของกลุ่มออมทรัพย์บ้านเขากลอยตกจนเป็นที่รู้จักและได้มีคณะศึกษาดูงานจากองค์กรต่างๆ เข้ามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ออมทรัพย์ต้องมีการพัฒนาศักยภาพด้านการเป็นวิทยากรถ่ายทอด โดยใช้การหารือกันว่าใครจะทำหน้าที่นี้ได้ และทำหน้าที่ในการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวและก่อตั้งกลุ่มขึ้นในหมู่บ้านและชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่และตำบลใกล้เคียงจนเกิดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในตำบลท่าข้ามถึง 9 กลุ่มในปัจจุบัน เมื่อทุกหมู่บ้านมีออมทรัพย์ก็ได้ระบุให้สมาชิกในแต่ละหมู่ไปเป็นสมาชิก “ต้องให้เค้าโตด้วย...เพราะเราไปสร้างให้เขาอยู่ได้” (นายเฟื่อง ผ่องสะอาด ผู้ให้สัมภาษณ์ กันยายน 2558) การก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอด ความเอื้ออาทร การให้เกียรติใน “สิทธิ” ของกันและกันซึ่งเป็นข้อตกลงของกรรมการ และสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านเขากลอยตก จึงได้รับรางวัลทั้งในระดับจังหวัดระดับภาคหลายรางวัล

1.3 ปัจจัยความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านเขากลอยตก

1) ประธานกลุ่มในอดีต (นายเฟื่อง ผ่องสะอาด ปัจจุบันไม่ดำรงตำแหน่ง เพราะอายุมากและมีอายุมากจึงให้คนรุ่นหลังทำแทน) เป็นคนมีสุขภาพดี หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส สนใจด้านศาสนานั่งสมาธิ ไหว้พระ ฟังเทศน์ ฟังธรรม เป็นคนขยันทำมาหากิน ใจดี ซื่อสัตย์ ใจเย็น ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ได้รับการยอมรับจากสมาชิกสูง นอกจากนี้มีบทบาทหน้าที่กำกับดูแลการทำงานทั้งหมดของกลุ่ม การประนอมหนี้ การกู้เงินของสมาชิก การช่วยเหลือให้บริการสมาชิกให้คำปรึกษาต่างๆ

หากมีปัญหาระหว่างสมาชิกกับกลุ่ม กับกรรมการ มีความสามารถในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นแกนนำที่มีความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้กับผู้อื่นเป็นวิทยากรบรรยาย

2) กรรมการ มีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ มีจิตอาสา มีความซื่อตรง มีหลักประชาธิปไตยการเคารพรับฟังคนอื่นในการแลกเปลี่ยนความคิด กรรมการมีความโปร่งใส มีลักษณะการทำงานเน้นการปรึกษาหารือมากกว่าการสั่งการ ในวงประชุมจะบอกกล่าวปัญหา แลกเปลี่ยนความเห็น ฟัง และสรุปหาทางออกร่วมกัน ถือเอามติที่ประชุมไปทำงานต่อ ในการทำงานร่วมกัน กรรมการแสวงหาและพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิกกรรมการส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทำมานานกว่า 10 ปี

3) การจัดระบบที่ดี โปร่งใสของกลุ่ม มีระบบการบริหารจัดการชัดเจน คนบทบาท ระบบเอกสาร และปัจจุบันเพิ่มเรื่องกระบวนการตรวจสอบ กรรมการตรวจสอบเพิ่มขึ้น

4) กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ออมทรัพย์มีการพัฒนาศักยภาพด้วยวิธีการต่างๆ ของกลุ่มทั้งที่ดำเนินการเอง และหน่วยงานภาคีจัดให้

5) สมาชิกมีอาชีพที่มีความมั่นคงและพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนมีความรับผิดชอบการมีสมาชิกที่ดีปฏิบัติตามกฎและร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

6) มีภาคีเครือข่ายช่วยเหลือ ได้แก่ พัฒนาชุมชนเป็นพี่เลี้ยงคอยติดตามและพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์การดำเนินการของกลุ่มฯ นาคณะมาศศึกษาดูงาน สนับสนุนและรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อนำไปจัดทำแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาต่อไป องค์การภาคประชาชนมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการบริหารจัดการในบางโอกาส ได้แก่ กลุ่มน้ำยามักมีการขอยืมเงินกันใช้เงิน เช่น วันไหนที่เงินไม่เพียงพอกับการให้กู้ก็ขอใช้ของกลุ่มน้ำยามาหมุนเวียน ส่วนวันไหนตรงกับวันเสาร์อาทิตย์หรือวันหยุดกลุ่มน้ำยามีเงินไม่พอซื้อน้ำยามาก็ใช้เงินของกลุ่มออมทรัพย์ในส่วนกันสำรองไว้ได้ก่อน

1.4 กระบวนการออมทรัพย์แก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์

เป้าหมายของกิจกรรมออมทรัพย์ ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการรวมคน รวมเงิน ใช้เงินเป็นเงื่อนไขในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ออมทรัพย์ช่วยในการพัฒนาคนในชุมชน กล่าวคือ ชาวบ้านมีวินัยในตนเองการสร้างนิสัยการออมและแก้ปัญหาเรื่องการเงินให้กับสมาชิกในตำบลทุกคนที่เป็นสมาชิกสามารถเข้าถึงกองทุน หรือเงินของกลุ่มได้ตามสิทธิที่ตัวเองมี ตามสัดส่วนการฝาก ช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนของคนภายในชุมชนโดย ลดหนี้ในระบบ และสามารถปล่อยเงินกู้ในอัตราที่ถูกลง นอกจากนี้สมาชิกได้สวัสดิการต่างๆ ที่กลุ่มมี ไม่ว่าจะด้านการกู้ยืม รักษาพยาบาล เงินทำศพ รวมถึงการเกิดกองทุนต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับคนในชุมชน เป็นต้น เป็นการฝึกการทำงานของคนในชุมชนในการเป็นคนจิตอาสา ในบทบาทของกรรมการกลุ่ม สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบเท่าเทียมกัน ทำให้สมาชิกซึ่งคนเกือบทั้งหมดบ้าน ตำบล ได้ประโยชน์จากกลุ่มออมทรัพย์

กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการพัฒนาภายใต้ความต้องการของสมาชิก ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เพื่อตอบสนองสมาชิกเกี่ยวกับเรื่องความจำเป็นในชีวิตได้อย่างลงตัว เช่น การจัดตั้งกองทุนโต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์ ในปี พ.ศ. 2529 เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของสมาชิกยามมีงานในพื้นที่ที่ต้องเช่าของนายทุนซึ่งค่าใช้จ่ายแต่ละครั้งเป็นหมื่นๆ บาท สมาชิกนอกจากเช่าในราคาที่ถูกลงแล้วยังได้ปันผลจากกองทุนเหล่านี้ด้วย กลุ่มออมทรัพย์เป็นกระบวนการจัดตั้งกลุ่มองค์กรของ

ภาคประชาชนส่งผลต่อการเพิ่มคุณค่าทางสังคม กล่าวคือ ชุมชนท่าข้ามเป็นที่ยอมรับในความแข็งแกร่งของการเป็นองค์กรชุมชนโดยมีกรรมการกลุ่มที่ต้องการขยายผลและสร้างการพึ่งตนเองให้กับคนในตำบล
สรุปได้ว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน คือ สมาชิกกลุ่มมีความพึงพอใจและตั้งใจปฏิบัติหน้าที่เกิดจิตสำนึกร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น
กลุ่มสามารถขยายผลสู่การจัดตั้งกลุ่มใหม่ในพื้นที่ได้ เกิดกระบวนการประชาธิปไตยในการทำงานซึ่งเป็น
เสมือนการปลูกฝังให้คนรุ่นต่อไปได้สานต่อ เกิดการปลูกฝังนิสัยการจัดการการเงินและการช่วยเหลือ
กันเองภายในชุมชน เกิดความสมัครสมานสามัคคีในชุมชนทั้งจากกิจกรรมกลุ่มและการรับผลประโยชน์
ร่วมกัน

ในภาพรวมของกลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก มีพัฒนาการตามแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงพัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก หมู่ที่ 8

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
2521	คนกลุ่มหนึ่งมีรายได้ไม่พอรายจ่าย ส่วนคนบางกลุ่มเงินเหลือเก็บแต่ต่างคนต่างอยู่เกิดความไม่สมดุลในการใช้จ่ายเงินของคนในชุมชน คนจนเกิดภาวะหนี้ในชุมชน ทำอย่างไรให้เกิดการออมเงินร่วมกันของคนในชุมชน “เงินที่อยู่คนละแห่งกันถ้ามาอยู่แหล่งเดียวกันมันมีค่า”	พัฒนาการแนะนำให้คนในชุมชนทำกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีแกนนำชุมชนตั้งใจดี จึงหาแนวทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น เกิดกลุ่มออมทรัพย์เกิดการออมของครัวเรือนการกั๊ยม	เกิดกระบวนการปรึกษาหารือ หาแนวทางในการจัดตั้งกลุ่ม หาความรู้ในการดำเนินการเกิดแกนนำ 7-8 คน เริ่มทำงาน เกิดกลุ่มมีเงินออมขึ้นจำนวน 1,750 บาทในเดือนแรก สมาชิก 36 คน มีการทำข้อตกลง กติกาในกลุ่ม โดยตกลงกันว่า ออมกันวันละ 1 บาท ส่งเงินออมทุกเดือน เดือนละ 30 บาท
2524	มีเงินออมมากขึ้น	มีการให้ปล่อยกู้ให้กับสมาชิกไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ใช้สมาชิกช่วยกันค้ำประกัน	มีการช่วยเหลือกันของสมาชิกเรื่องการค้ำประกัน คนจนกู้ได้ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันการไว้วางใจ มีเงินปันผลให้กับสมาชิก เกิดความเชื่อถือจากสมาชิกและคนทั่วไป มีสมาชิกเพิ่มขึ้น
2524	สมาชิกมีความต้องการเงินกู้มากกว่าเงินที่กลุ่มมี เงินไม่เพียงพอสำหรับการให้กู้	กรรมการศึกษาเรียนรู้ไปดูงาน อบรมระดมทรัพยากรเงินจากคนที่มั่งเงิน แต่ไม่ได้นำมาฝากกับกลุ่ม	ใช้กระบวนการประชุมทำข้อตกลงกติกา ปรับแนวทางการทำงาน เกิดการออมขึ้น 2 ประเภท คือ เงินสัจจะธรรมดา และเงินสัจจะพิเศษ เกิดข้อตกลงใหม่ คือ เงินฝากสัจจะธรรมดาปรับจากการส่งเดือนละ 30 บาท เป็นส่งเดือนละเท่าๆ กัน โดยส่งไม่เกินเดือนละ 5,000 บาท

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
			และเงินสัจจะพิเศษ คือ สมาชิกฝากได้โดยไม่กำหนดวงเงิน และไม่จำเป็นต้องฝากทุกเดือน
2525	เงินเริ่มมาก สมาชิกมาก ต้องการพัฒนารูปแบบ การบริหารจัดการ	การศึกษาเรียนรู้ หาแนวทางการทำงาน ดูงานจากกลุ่มที่เกิดก่อน เช่น คลองหะ โดยมีลุงลับ หนูประดิษฐ์ เป็นวิทยากร บรรยาย	เกิดการทำงานร่วมกัน แบ่งบทบาทหน้าที่ มีการ ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เห็นปัญหา ร่วมกันเกิดแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่ม รูปแบบใหม่ มีคณะกรรมการชัดเจนในแต่ละฝ่าย
2528	เกิดผลกำไรจากการดำเนินการ กรรมการมองภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องต่างๆ ของสมาชิก เช่น เรื่องทุนการศึกษา งานศพ	การแบ่งผลกำไรส่วนหนึ่งไปจัดเป็นสวัสดิการ ได้แก่ ทุนการศึกษา การเบิกค่ารักษาพยาบาล และการช่วยเหลืองานศพซึ่งให้ตามราคาของ ข่าวสารกระสอบใหญ่ 1 กระสอบ ซึ่งเริ่ม ตั้งแต่กระสอบละ 700 บาท จนถึงปัจจุบัน ให้ 3,500 บาท ต่อราย	สามารถแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของสมาชิกได้ เป็นกำลังใจให้กันระหว่างเพื่อนสมาชิก ออมทรัพย์เป็นที่พึ่งด้านการเงิน กระบวนการทำ ออมทรัพย์เป็นเวทีกลางของชุมชนให้คนได้ พบปะแลกเปลี่ยนกัน
2528	สมาชิกมาก เงินมากขึ้นความรับผิดชอบ มากขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนากลุ่ม ความต้องการในการขยายผลของหน่วยงาน พัฒนาชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ความจำเป็นในการจัดตั้งกลุ่มภายในหมู่บ้าน ใกล้เคียง	จัดกระบวนการเรียนรู้ สร้างวิทยากร กระบวนการ การจัดเวทีพูดคุยเพื่อค้นหา แกนนำ ขยายผล จัดเวทีให้การเรียนรู้	วิทยากรกระบวนการ - กระตุ้นให้เกิดการรวมตัว และก่อตั้งกลุ่มขึ้นในหมู่บ้านและชุมชนอื่นๆ ใน พื้นที่และตำบลใกล้เคียง จนเกิดกลุ่มออมทรัพย์ ขึ้นในตำบลท่าข้ามถึง 9 กลุ่มทุกหมู่บ้าน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์ /ชุมชนสมานฉันท์
2530	บ้านเขากลอยตกได้รับรางวัลหมู่บ้านดีเด่น ระดับจังหวัดและรางวัลที่ 3 ระดับเขต มีคนต้องการเข้ามาศึกษาดูงานเพิ่มขึ้น	เปิดพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ มีการเตรียม ความพร้อมในการต้อนรับคณะศึกษาดูงาน	มีคนเข้ามาศึกษาดูงานมากขึ้น เมื่อได้รับการยอมรับมาก ทำให้กลุ่มเกิด ความเชื่อมั่นมาก
2547-2555	เกิดกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านใกล้เคียง ต้องการให้กลุ่มใหม่มีการเติบโตและอยู่ได้	เตรียมความพร้อมรองรับการเติบโตการเรื่อง สถานที่สร้างอาคาร วิทยากรเริ่มจำกัดสมาชิก มากขึ้นมีคนจากที่อื่นมาสมัครด้วย จึงจำกัด สิทธิการสมัครสมาชิกเฉพาะหมู่ 8	เป็นผลดีในการเพิ่มสมาชิกให้กับกลุ่มใหม่ที่ เกิดขึ้น จำนวนสมาชิกใหม่ของกลุ่มน้อยลง คณะกรรมการดูแลได้ทั่วถึงและสะดวกขึ้นเกิด กลุ่มออมทรัพย์กระจายทั้งตำบล
2555- ปัจจุบัน	ออมทรัพย์เงินฝากกับธนาคารมาก คนไม่ ค่อยเกิดสถานการณ์ความไม่มั่นคงใน ออมทรัพย์ระดับในจังหวัดสงขลา มีหนี้ค้ำชำระ ซึ่งเป็นคนนอกหมู่บ้าน ที่เป็นสมาชิกในระยะแรก ๆ	จำกัดสิทธิคนในหมู่บ้านเท่านั้นที่เป็นสมาชิก ได้มีการกำหนดเพดานเงินกู้	คนกุ่มีน้อยลง สมาชิกลาออกกลัวเงินหายเห็นจากตำบลรอบ ข้างที่มีเงินหายเพราะกรรมการไม่รับผิดชอบ เกิดการประνομหนี้ สร้างระบบติดตามหนี้ และ ระบบตรวจสอบ

2. กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก หมู่ที่ 2

2.1 ความเป็นนามกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก หมู่ที่ 2

“เครื่องแกงทุกครัวเรือนมีความจำเป็นต้องใช้ปรุงอาหารทุกวัน และโดยเฉพาะเวลาว่างไม่ว่างานศพ งานแต่ง งานบวช จำเป็นต้องใช้เครื่องแกงในปริมาณที่มาก ตำบลเรามีงานบ่อย ๆ แต่เราไปซื้อมาจากตลาด บางงานซื้อเครื่องปรุง วัตถุดิบ นำมาผสมเองแล้วนำไปจ้างบด บางงานซื้อเครื่องแกงสำเร็จรูปมาเลย ทำให้เราต้องนำเงินออกจากหมู่บ้าน ตำบลในปีหนึ่งๆ จำนวนมาก จึงคิดว่าอยากให้เงินหมุนเวียนในตำบลเราได้เครื่องแกงที่ดีมีคุณภาพ ปลอดภัยเราทำเอง กินเอง” (นายประสม ไชยกุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สิงหาคม 2558) นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มรายได้จากการทำเครื่องแกงขาย จากการปลูกพืชที่เป็นวัตถุดิบของการทำเครื่องแกง ได้อาหารที่สะอาดปลอดภัย ช่วยให้เงินหมุนเวียนอยู่ในตำบล และที่สำคัญเป็นกิจกรรมที่แกนนำได้เรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่ม และช่วยพัฒนาชุมชนในมิติอื่นๆ

นายประสม ไชยกุล ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้ชวนคิดริเริ่มจัดตั้งกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรขึ้นมา เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2540 เพราะว่าทุกครัวเรือนต้องใช้เครื่องแกง และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง จึงเชิญชวนชาวบ้านมาปลูก ตะไคร้ พริก ขมิ้น ไว้ในบริเวณข้างบ้านและใกล้เคียงกระทั่งมีการทำประชาคมหมู่บ้าน ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า หมู่ที่ 2 จะทำกลุ่มเครื่องแกง เพราะชุมชนมีทั้งวัตถุดิบ และแรงงานคือกลุ่มผู้หญิงวัยสูงอายุที่ไม่มีงานประจำทำ มีเวลาว่างโดยทำเป็นอาชีพเสริมจึงชวนแม่บ้าน (ภรรยาตัวเอง) จัดตั้งกลุ่มหาสมาชิกเริ่มต้นแล้วรับสมัครคนที่สนใจเพิ่มเติม และต่อมาสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่เข้ามาสนับสนุนเรื่อง 1 ผลិតภัณฑ์ 1 ตำบล เมื่อปี พ.ศ.2540 มีโครงการมียาชาวา โดยกลุ่มได้รับการสนับสนุนเงินจำนวน 100,000 บาท มาดำเนินกิจกรรมในการก่อสร้างโรงเรือน

2.2 การดำเนินกิจกรรมกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก หมู่ที่ 2

1) การรวมกลุ่ม เริ่มจากการประชุมกลุ่มแม่บ้านของหมู่บ้าน นำเสนอโครงการเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน ได้สรุปว่าผู้หญิงวัยสูงอายุและไม่มีงานหลักเหมาะสมกับการเข้าทำกิจกรรมกลุ่ม เนื่องจากมีเวลาว่างทำงานอยู่ในชุมชน และแต่ละคนมีประสบการณ์การเป็นแม่ครัวงานวัด มีความรู้ในด้านการทำเครื่องแกงอยู่แล้ว โดยรอบแรกได้นำเงิน 100,000 บาท มาใช้สร้างโรงเรือนและซื้ออุปกรณ์ รวบรวมสมาชิกก่อตั้งกลุ่ม 30 คน และมีการลงหุ้นสมทบหุ้นละ 100 บาท มีกิจกรรมทำเครื่องแกงสัปดาห์ละ 2 ครั้ง โดยใช้เวลาช่วงบ่ายเมื่อว่างจากงานประจำ กลุ่มส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกพืช วัตถุดิบที่เป็นส่วนผสมของเครื่องแกงเพื่อนำมาจำหน่ายให้กับกลุ่ม จากนั้นมีการขอสนับสนุนข้อมูลความรู้จากเกษตรอำเภอหาดใหญ่ นำโดยคุณปราณี ศรีสุวรรณธนะ นำไปศึกษาดูงานกลุ่มเครื่องแกงบ้านโปะหมอ ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ สำหรับสูตรเครื่องแกง การบริหารจัดการกลุ่มและกลุ่มจึงได้พัฒนาสูตรเครื่องแกงจนได้ที่ ก็เริ่มทำเครื่องแกงจำหน่ายช่วงแรกจะทำเครื่องแกงขายให้แก่สมาชิกไปทดลองใช้ก่อน เมื่อพัฒนาจนรสชาติใช้ได้ ก็ช่วยกันปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงามถูกสุขลักษณะ แล้วจึงขายออกสู่ตลาด โดยการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต.ท่าข้าม เกษตรอำเภอหาดใหญ่ และพัฒนากรอำเภอหาดใหญ่

2) การจัดหาวัตถุดิบอุปกรณ์ที่ใช้ เช่น วัตถุดิบตามสูตรเครื่องแกง เครื่องบดหิน เครื่องชอยตะไคร้ เขียง มีด ถาด กะละมัง ภาชนะ ถุงบรรจุเครื่องแกง ไดร้เป่าผม กลุ่มจะใช้วัตถุดิบที่อยู่ในพื้นที่มากที่สุด ได้มีการรณรงค์ให้สมาชิกและคนในชุมชนปลูกตะไคร้ ข่า ขมิ้น พริกขี้หนู เพื่อนำมาขายให้กับกลุ่ม โดยให้ราคาข่า ตะไคร้ และขมิ้น เป็นเงิน 6, 10 และ 20 บาทต่อกิโลกรัมตามลำดับ (ราคาปี พ.ศ. 2558) และจัดทำโครงการสร้างงานให้เยาวชน “ตำบลนามอง” โดยส่งเสริมให้เยาวชนปลูกและดูแลตะไคร้ตามแนวถนน และนำมาขายให้กับกลุ่ม ส่วนวัตถุดิบที่ผลิตไม่ได้เองในพื้นที่ให้หาซื้อจากท้องตลาดโดยต้องเลือกซื้อที่มีคุณภาพดี

3) สูตรเครื่องแกง เครื่องแกงมี 2 สูตร คือ เครื่องแกงเผ็ด ซึ่งสามารถนำมาปรุงอาหารได้ทั้งแกงคั่ว คั่วกลิ้ง ผัดเผ็ด ฉู่ฉี่ (เครื่องแกงเผ็ด มีส่วนผสม เช่น ตะไคร้ 3 กิโลกรัม ข่า 3 ซีด กระเทียม 1 กิโลกรัม ขมิ้น 4 ซีด พริกขี้หนูสด ½ กิโลกรัม พริกขี้หนูแห้ง ½ กิโลกรัม พริกไทย 1 ซีด เกลือ 1 ซีด และเครื่องแกงส้ม (มีส่วนผสม เช่น ตะไคร้ 3 ต้น พริกขี้หนูสด 9 ซีด พริกขี้หนูแห้ง 1 ซีด กระเทียม ½ กิโลกรัม ขมิ้น 4 ซีด เกลือเม็ด 1 ซีด) ต่อเครื่องแกง 5 กิโลกรัมต่อการบดหนึ่งครั้ง จะเติมกะปilingไปเมื่อปรุงอาหาร

ขั้นตอนการบดเครื่องแกง เลือกตะไคร้กระเทียมข่า ขมิ้น ปอกเปลือกออก พริกไทยคั่วแต่ที่ตีพริกขี้หนูสดและแห้งเด็ดเอาก้านออก วัตถุดิบที่ใช้ต้องไม่ขึ้นราหรือเน่าเสีย หลังจากนั้น จะนำมาล้างทำความสะอาดทั้งหมด และตากให้แห้ง ชอยตะไคร้ให้ละเอียดด้วยเครื่อง ข่า ขมิ้น ชอยเป็นชิ้นเล็กๆ นำวัตถุดิบทั้งหมดลงในเครื่องบด เติมพริกไทย เกลือ ตามสูตร ทำการบดด้วยเครื่องจนละเอียด บรรจุเครื่องแกงลงในภาชนะ ถุง เพื่อจำหน่าย หากมีเหลือใส่ภาชนะสะอาด เก็บไว้ในตู้เย็นช่องธรรมดา ใช้ไดร์ที่เป่าผม เป่าพลาสติกเพื่อครอบภาชนะใส่เครื่องแกงให้แน่น

4) กฎระเบียบกลุ่ม ในการรับสมาชิกกลุ่มมีกติกา ดังนี้

4.1) เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตตำบลท่าข้าม ถ้าสมาชิกอยู่ในทะเบียนบ้านเดียวกันแต่แยกครัวเรือนแล้วสามารถสมัครสมาชิกได้

4.2) เป็นบุคคลที่คณะกรรมการดำเนินการเห็นสมควรให้เป็นสมาชิก

4.3) เป็นผู้บรรลุนิติภาวะหรือถ้าเป็นผู้เยาว์ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง

4.4) เป็นผู้สมัครใจและพร้อมจะปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบของกลุ่มเครื่องแกง

กลุ่มเครื่องแกง

4.5) ชำระค่าธรรมเนียมในการสมัครคนละ 100 บาท

4.6) การพ้นจากการเป็นสมาชิกตายลาออก วิกลจริต จงใจฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเครื่องแกง

4.7) คณะกรรมการกำหนดการประชุมใหญ่อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

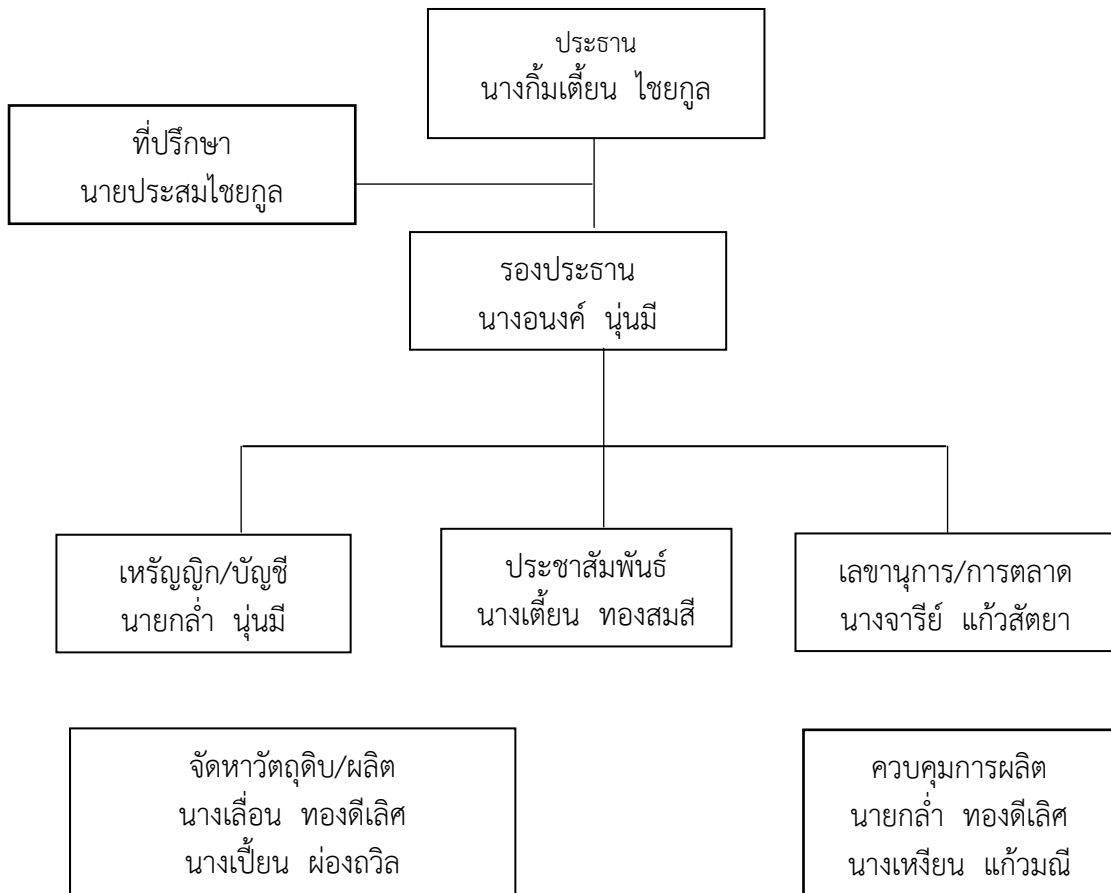
4.8) ทำเครื่องแกงอาทิตย์ละ 2 ครั้ง ทำวันเสาร์และวันอาทิตย์

4.9) หากสมาชิกไม่มาทำจะไม่มีค่าแรงในวันนั้น

4.10) กรณีสมาชิกมีการถอนหุ้นทางกลุ่มเครื่องแกงจะคืนเงิน 100 บาท

4.11) กำไรของกลุ่มเครื่องแกงจะมีการปันผลทุก 3 เดือน

5) โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ กลุ่มมีการแบ่งงานเพื่อการบริหารกลุ่มและมีหน้าที่ดังแสดงไว้ตามแผนผังที่ 3

แผนผังที่ 3 แสดงโครงสร้างการบริหารกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร

<p>และคุณภาพสินค้า</p> <p>ให้ลูกค้า</p>	<p>บทบาทหน้าที่กลุ่ม ที่ปรึกษารับปรึกษาทุกเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม ประธานทำหน้าที่นัดหมายวันทำงาน แบ่งงานให้สมาชิก ดูเรื่องการตลาด</p> <p>รองประธานทำหน้าที่แทนประธาน เหรียญกดูแลด้านการใช้จ่ายเงิน การเบิกจ่าย รายรับ ลูกค้า บัญชี /การเงินทำหน้าที่ลงบัญชีรายรับ รายจ่าย ตามรายวัน เลขานุการ บันทึกการประชุม รับผิดชอบเอกสาร/ การตลาด ส่งเครื่องแกง</p> <p>เตรียมวัตถุดิบ ติดต่อหาซื้อ เตรียมความพร้อมวัตถุดิบ เตรียมวัตถุดิบ ติดต่อหาซื้อ เตรียมความพร้อมวัตถุดิบ ควบคุมการผลิต/ประชาสัมพันธ์/สมาชิกทุกคนทำการผลิต</p>
---	--

6) ระบบเอกสารและบัญชีใช้สำหรับลงรายการค่าใช้จ่ายในแต่ละวัน (ค่าใช้จ่ายรายวัน ค่าแรง)สรุปบัญชีรายเดือน มีเอกสารและระบบบัญชีในการบริหารกลุ่มเพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้ตลอดเวลา

7) การเงินสมาชิกกลุ่มต้องลงหุ้นคนละ 100 บาท เพื่อเป็นทุนเริ่มต้นของกลุ่ม มีการแบ่งปันผลทุก 3 เดือน โดยนำกำไรทั้งหมดในรอบ 3 เดือน มาแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) เก็บไว้เป็นกองทุนกลุ่ม 50% เพื่อเตรียมไว้ใช้ในการจัดสวัสดิการและการลงทุน 2) ปันผล 20% แบ่งให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโดยพิจารณาจากจำนวนครั้งของการร่วมกิจกรรมและเงินกำไรที่ได้ในครั้งที่ยังร่วมกิจกรรม 3) การตลาด 20% ให้กับผู้สั่งซื้อจากภายนอกตำบล 4) ตอบแทนผู้ดูแลบัญชี 10%

8) การตลาดกลุ่มยึดหลักความพอดี คือ ไม่มากไม่น้อยและเพื่อสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตปกติ ดังนั้นการตลาดของกลุ่มจะเป็นไปโดยธรรมชาติ อาศัยระบบเครือข่าย เพื่อนฝูงบอกต่อ พบว่าเครือข่ายที่อยู่ต่างพื้นที่จะนำไปใช้ เพื่อนบ้านสนใจก็จะฝากซื้อ นอกจากนี้ยังมีโอกาสประชาสัมพันธ์สินค้าในงาน และทางเว็บไซต์ของ อบต. ทำข้ามหน่วยราชการและตลาดไม่กว้างขายในท้องถิ่นเป็นหลัก

2.3 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก หมู่ที่ 2

1) จากความสามัคคีกลมเกลียวของคนภายในชุมชน
2) สูตรเครื่องแกงจะต้องมีรสชาติถูกลิ้นถูกปากกับผู้บริโภค สะอาด ปลอดภัย ไม่มีสิ่งเจือปนเช่นสารกันบูด

3) เน้นตลาดภายในตำบลและใกล้เคียง และประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเข้ามาซื้อหาเครื่องแกงถึงแหล่งผลิตเพื่อบริโภคและเรียนรู้ทำการตลาดโดยปากต่อปาก

4) เน้นการใช้วัตถุดิบในชุมชน สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต

5) ผู้นำเสียสละ เหนื่อยมากกว่าเพื่อน ได้ผลตอบแทนเหมือนเพื่อน

6) การดำเนินกิจกรรมต้องโปร่งใสกิจกรรมจะช่วยให้เกิดการรวมกลุ่มมีความสามัคคี ลดรายจ่ายประจำวัน

7) มีภาคี / พี่เลี้ยง ได้แก่ อบต. สนับสนุนและให้คำปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่ม,องค์กรท้องถิ่นผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มขึ้นมา สนับสนุนและให้คำปรึกษา ประชาสัมพันธ์ การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม องค์กรภาคประชาชน กลุ่มผู้สูงอายุบางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิก สมาชิก ทั้งหมดเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ เยาวชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพื่อเรียนรู้

8) รู้จักใช้หน่วยงานภาครัฐเกษตรอำเภอช่วยสอนวิธีการทำเครื่องแกงและสนับสนุนในเรื่องบรรจุภัณฑ์ รัฐบาลให้งบ มียาชาวา 100,000 บาท สร้างโรงเรือน ซึ่อุปกรณ์

2.4 กระบวนการกลุ่มเครื่องแกงแก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์

กลุ่มเครื่องแกงได้พัฒนาเป็นสินค้า OTOP ของตำบล สร้างรายได้ให้กับสมาชิก เกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในด้านต่าง ๆ จำนวนสมาชิกมีความร่วมมือช่วยเหลือกันมากขึ้นทำให้ชาวบ้านไม่ต้องทำเพื่อบริโภคเอง สะดวกในการปรุงอาหารมีตลาดรับซื้อไปขายปลีก ส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ปลูกและดูแลและไคร้ตามแนวถนน และนำมาขายให้กับกลุ่มเกิดการสร้างงาน สร้างรายได้สร้างคุณค่าในตัวเอง ให้กับกลุ่มเยาวชน ผู้หญิง กลุ่มคนสูงอายุ สร้างสวัสดิการในรูปแบบของรายได้จากค่าตอบแทนในการทำงาน จากเงินปันผล จากการเป็นตัวแทนทำการตลาด

ได้สวัสดิการจากกลุ่มยามเจ็บป่วย ได้กู้เงินในยามจำเป็นเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ของสมาชิก
กระบวนการกลุ่มเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนา
กระบวนการกลุ่มเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล กิจกรรมของ
กลุ่มสร้างการยอมรับของคนในตำบล แกนนำกลุ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเรื่องอื่นๆ ของตำบลด้วย
อีกทั้งยังเป็นการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรุงอาหาร

ในภาพรวมของกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรมีพัฒนาการตามแสดงในตาราง

ที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงพัฒนาการกลุ่มเครื่องแกงบ้านคลองจิก หมู่ที่ 2

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
2540	นโยบายรัฐ OTOP งบมิยาซาวา นายประสม ไชยกุล ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น คิตรีเริ่มจัดตั้งกลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร เพราะเห็นว่าทุกครัวเรือนต้องใช้เครื่องแกง และเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกผักสวนครัวพร้อมให้เงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน สร้างงานสร้างรายได้	ประชุมเวทีประชาคม ดูงานหาความรู้ จัดตั้งกลุ่ม เชิญชวนชาวบ้านปลูกผักสวนครัว เช่น ตะไคร้ พริก ขมิ้น ไม้ตามข้างบ้าน	ได้การมีส่วนร่วมตัดสินใจร่วมกัน, มีกระบวนการปรึกษาหารือ สร้างความมั่นใจในสิ่งที่คิด เกิดกลุ่มกิจกรรมอีก 1 กลุ่ม ชาวบ้านได้ขายวัตถุดิบจำหน่ายให้กับกลุ่ม เครื่องแกงเพื่อเป็นรายได้เสริม
2540	ได้จัดทำประชาคมหมู่บ้าน หรือสรุปความคิดเห็นว่าควรทำกลุ่มเครื่องแกง มีโครงการมิยาซาวา ให้การอุดหนุนงบประมาณเพื่อให้แต่ละหมู่บ้านได้มีการพัฒนา	ขอความรู้ด้านการทำเครื่องแกงเพื่อจำหน่าย จากเกษตรอำเภอหาดใหญ่ และศึกษาดูงาน การผลิตที่กลุ่มเครื่องแกงบ้านโปะหมอ ได้รับงบประมาณจำนวน 100,000 บาท จากโครงการมิยาซาวา รวมกลุ่มได้สมาชิก 30 คน ลงหุ้น หุ้นละ 100 บาท	ได้สูตรเครื่องแกง ก่อสร้างโรงเรือนและจัดซื้ออุปกรณ์ ทำเครื่องแกงขายให้สมาชิกก่อน เกิดกระบวนการทำงานร่วมกัน ของสมาชิก ชุมชน เกิดเวทีกลางของชุมชนในการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
2541	เครื่องมือที่ใช้ไม่ทันสมัย ใช้แรงงานคนเป็นหลักทำให้การผลิตเครื่องแกงล่าช้า	อบต. อุดหนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้อ เครื่องมือ เครื่องหั่นตะไคร้ และเครื่องบดหิน เพื่อทำการผลิตที่รวดเร็วขึ้น	มีเครื่องมือที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ มากขึ้นทำให้สามารถผลิตเครื่องแกงได้ รวดเร็วและปริมาณเพิ่มขึ้น เครื่องแกงเริ่มเป็นที่รู้จักของตลาด กลุ่มผู้หญิงได้รับการยอมรับ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
2550	บรรจุภัณฑ์ที่ใช้ไม่สวยงามไม่ชวนซื้อ	ขอแนะนำจากเกษตรกรอำเภอหาดใหญ่เรื่อง การจัดทำบรรจุภัณฑ์	ได้ปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม สะอาด ถูกสุขลักษณะเรียนรู้เรื่องการทำการตลาด วางจำหน่ายปลีกมากขึ้น
2552	แกนนำกลุ่มได้ศึกษาดูงานด้านการพัฒนาท้องถิ่น เกิดแนวคิดนำมาพัฒนากลุ่มและเชื่อมโยงกับการ พัฒนากลุ่มเยาวชน	สนับสนุนให้กลุ่มเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์ โดยการปลูกตะไคร้ในพื้นที่ว่าง เช่น ริมถนน เพื่อจำหน่ายแก่กลุ่ม โครงการ นำบ้านนำมอง ทำกิจกรรมอื่น ๆ กับเยาวชน	กลุ่มเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สามารถสร้างรายได้แก่ครอบครัว กลุ่มเยาวชนปลูกตะไคร้ริมทางตลอดสาย ของถนนทางเข้าหมู่บ้านเกิดการเชื่อมโยง กลุ่มเยาวชนเข้ามาร่วมกิจกรรม สร้าง กิจกรรมกับเยาวชน ลดปัญหาเยาวชน
2553	อาคารที่ทำการเสื่อมโทรมตามกาลเวลา เพราะเปิด ทำการมา 13 ปี	ปรับปรุงอาคารทำการโดยงบประมาณ จากโครงการพนม	มีอาคาร ที่สะดวก สบาย สะอาด สำหรับที่ ผลิตเครื่องแกง และสถานที่สำหรับที่ ประชุมของหมู่บ้าน เป็นสถานที่ เอนกประสงค์ของหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านเริ่ม เป็นกลไกในการพัฒนาหมู่บ้าน

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
2556 - ปัจจุบัน	สมาชิกลดน้อยลง เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุมีการเจ็บป่วยเนื่องจากความชรา และเสียชีวิต และเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจการทำเครื่องแกง ส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงาน ยอดการผลิตและการจำหน่ายไม่สูงขึ้น ทำตามแรงที่มี	มีการรวมกลุ่มตามกำลังและสมาชิกที่มีอยู่ ทำการผลิตทุกวันพุธและวันเสาร์	กลุ่มผู้หญิงไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของตำบล หมู่บ้าน กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร เป็นที่รู้จัก เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและผู้ที่สนใจทั้งในชุมชนนอกชุมชน นักศึกษา เกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้หญิงอย่างต่อเนื่องในมิติงานผู้สูงอายุ งานพัฒนากลุ่มผู้หญิงที่ผ่านกระบวนการกลุ่มมีทักษะในการทำงานกับคนอื่น ในเรื่องการเจรจา การพูดคุย

3. โรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพชุมชนตำบลท่าข้าม

3.1 ความเป็นมาโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพชุมชนตำบลท่าข้าม

จากสภาพสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจที่คนตำบลท่าข้ามประกอบอาชีพการทำนาทำไร่ ทำสวนจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องใช้ปุ๋ย เดิมใช้ปุ๋ยเคมีกันจำนวนมาก จนทำให้ดิน น้ำ สภาพแวดล้อมเสีย จากการทำแผนแม่บทชุมชนในปี พ.ศ. 2543 การเก็บข้อมูลพบว่ามีการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อการเกษตรสูงถึงปีละ ประมาณ 5 ล้านบาท นอกจากนั้นยังต้องพบกับปัญหาปุ๋ยปลอม ปุ๋ยไม่ได้คุณภาพจึงได้มีการพูดคุยกันเรื่องการทำโรงปุ๋ยชีวภาพและในขณะนั้นมีนโยบายงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลลงพื้นที่ อบต. ท่าข้าม เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนในการเขียนโครงการจัดตั้งโรงปุ๋ย มีหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมพัฒนาที่ดินมาให้คำแนะนำช่วยเหลือ

จึงได้มีการทำเวทีประชาคมเพื่อพิจารณาการใช้เงินงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจ 1 ล้านบาท เวทีประชาคมดำเนินการให้ข้อมูล ความรู้ เสนอทางเลือกกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาชุมชน ใช้เวลาในการดำเนินการนานเป็นปี จนกระทั่งได้ข้อสรุป มีการจัดตั้งโรงปุ๋ยชีวภาพอย่างเป็นทางการในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546 โรงปุ๋ยอินทรีย์ตำบลท่าข้ามได้เปิดทำการขึ้นที่หมู่ 4 (เนื่องจากหมู่ 4 บริจาคที่ดินให้กับ อบต. ในการก่อสร้างโรงผลิตปุ๋ย) มีการคัดเลือกกรรมการและคนทำงานแล้วส่งคนเข้าไปอบรม ศึกษาวิธีการทำปุ๋ยและนำมาพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตัวเอง ผ่านการลงมือทดลองถูกเป็นเวลาหลายเดือน การดำเนินกิจการของโรงปุ๋ยได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยทักษิณ พัฒนาที่ดินสงขลา ศูนย์วิจัยเซระบุรี บริษัท ฟุกเทียน วัดป่ายาง มหาวิทยาลัยสุรนารี สำนักงานเกษตรอำเภอหาดใหญ่ ศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ปุ๋ยคุณภาพสูงปทุมธานี ไร่วังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา

ปี พ.ศ. 2547 กรรมการทุกคนในโรงปุ๋ยสามารถทำปุ๋ยได้ เกิดแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยชีวภาพคนท่าข้ามรู้จักปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น มีอัตราการผลิตเพิ่มขึ้น พ.ศ. 2548-2549 ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ทำงานมีเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับที่มีสมาชิกเพิ่มขึ้นมีคนเข้ามาศึกษาดูงาน เกิดการถ่ายทอดความรู้ เพิ่มเครื่องจักรในการผลิตจนเป็นที่ยอมรับของคนในตำบล พ.ศ.2550-2557 มีการจัดกิจกรรมให้เด็กเข้ามาร่วมผลิตปุ๋ยในช่วงปิดภาคเรียน จนเห็นได้ว่า เด็กสามารถผลิตปุ๋ย และนำความรู้ที่ได้ไปใช้กับครัวเรือนและที่โรงเรียนอีกทั้งมีรายได้ระหว่างช่วงปิดภาคเรียนและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วย ปุ๋ยอินทรีย์ตำบลท่าข้าม เป็นที่ยอมรับของเกษตรกร เป็นแหล่งเรียนรู้การทำปุ๋ยอินทรีย์ของหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก โดยมีการผลิตและจำหน่ายเฉลี่ย 70 – 80 ตันต่อปี (ข้อมูล พ.ศ. 2557)

3.2 การดำเนินกิจกรรมของโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพชุมชนตำบลท่าข้าม

1) เป้าหมาย ของการจัดตั้งโรงปุ๋ยชีวภาพ คือ การลดรายจ่ายจากการใช้ปุ๋ยของตำบลที่ต้องสั่งซื้อจากภายนอกตำบล สร้างรายได้เสริมจากการทำปุ๋ยให้กับคนในชุมชน และสนับสนุนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อรักษาสภาพดินสิ่งแวดล้อมของชุมชนรวมถึงสุขภาพของเกษตรกรด้วย ปรับปรุงดินให้มีคุณภาพดีขึ้นสามารถนำเอาวัตถุคิบที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อให้สมาชิกสามารถช่วยเหลือตนเอง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนและเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้การทำวิสาหกิจชุมชน มีการศึกษาดูงานเพื่อคิดค้น ปรับปรุงสูตรปุ๋ยให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ มีการผลิตและจำหน่ายการจัดการความรู้พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ มีการปันกำไรคืนแก่สมาชิกทั้งในรูปแบบตัวเงิน และสวัสดิการ

- บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงปุ๋ยชีวภาพ
- 3.1) คณะกรรมการต้องมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
 - 3.2) ในการประชุมแต่ละครั้ง ให้ถือเสียงข้างมากของคณะกรรมการ ทั้งนี้ คณะกรรมการจะต้องเข้าร่วมประชุม ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด
 - 3.3) คณะกรรมการมีหน้าที่ กำหนดระเบียบ และแผน การปฏิบัติงาน
- บริหารจัดการโรงปุ๋ย
- 3.4) คณะกรรมการมีหน้าที่แต่งตั้งอนุกรรมการ หรือบุคคลที่มีความสามารถ
 - 3.5) รายงานผลการปฏิบัติงานให้องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม ทราบ
- ด้านต่าง ๆ
- ทุกสิ้นปี
- 3.6) แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ ตาม
- ที่เห็นสมควร
- 3.7) ประธานกรรมการบริหารโรงปุ๋ย มีอำนาจหน้าที่ เป็นประธานในการประชุมคณะกรรมการบริหารโรงปุ๋ยเรียกประชุมคณะกรรมการบริหารโรงปุ๋ย ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามระเบียบ และตามมติของคณะกรรมการบริหารโรงปุ๋ย
 - 3.8) ให้รองประธานกรรมการบริหารโรงปุ๋ย ทำหน้าที่แทนประธานกรรมการบริหารโรงปุ๋ยเมื่อประธานกรรมการบริหารโรงปุ๋ยไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือเมื่อประธานกรรมการบริหารโรงปุ๋ยมอบหมายให้ทำการแทน
 - 3.9) เภรัญญ์โรงปุ๋ย มีหน้าที่ รวบรวม จัดเก็บ ดูแล รักษาเงินทุน และรายได้ของโรงปุ๋ยรวมทั้งการจัดทำบัญชี พร้อมทั้งควบคุมการใช้เงินของโรงปุ๋ยให้เป็นไปอย่างรอบคอบ และเกิดประโยชน์สูงสุด
 - 3.10) เลขานุการ มีหน้าที่ ติดต่อประสานงานทั่วไป นัดประชุมคณะกรรมการ บริหารโรงปุ๋ยจัดทำและบันทึกรายงานการประชุมตลอดจนรายงานการดำเนินงาน
 - 3.11) วาระการดำรงตำแหน่ง กำหนดให้สมาชิกเลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร เมื่อครบกำหนดวาระ 2 ปี
- 4) การผลิตปุ๋ยอินทรีย์
- 4.1) อุปกรณ์เครื่องใช้ในการทำปุ๋ยอินทรีย์ ประกอบด้วย เครื่องบดวัตถุดิบ เครื่องผสม เครื่องอัดเม็ด เครื่องร่อนปุ๋ย และเครื่องเย็บกระสอบ
 - 4.2) วัตถุดิบสำหรับการทำปุ๋ย 250 กิโลกรัม มูลวัว 50 กิโลกรัม ชี้ไก่ผสมแกลบอายุ 45 – 60 วัน (ห้ามใส่โซดา) 75 กิโลกรัม รำข้าว 5 กิโลกรัม ผงชิลิกอน (ธาตุอาหารเสริมเพิ่มความแข็งแรง) 25 กิโลกรัม โดโลไมต์ (ช่วยปรับค่าความเป็นกรดต่างของดิน) 25 กิโลกรัม ชี้ค่างควา 50 กิโลกรัม เศษปลา กากน้ำตาล ชี้เป็ด 20 กิโลกรัม สารเร่งซูเปอร์ พด.1 สารเร่งซูเปอร์ พด.2 แม่ปุ๋ย ประกอบด้วยไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียม
 - 4.3) ขั้นตอนและวิธีการผลิต (เอกสารโรงปุ๋ยชีวภาพ)
 - 4.3.1) ชั้นเตรียม คือ นำมูลวัว ชี้ไก่ผสมแกลบและรำข้าวมาผ่านเครื่องบดวัตถุดิบทุกอย่างที่หยาบมาบให้ละเอียด หลังจากนั้น นำน้ำหมักชีวภาพ จากเศษปลา

ผสม โดยการนำเศษปลาจำนวน 10 กิโลกรัม กากน้ำตาลจำนวน 5 กิโลกรัม และสับปะรด 5 กิโลกรัม มาผสมกับสารเร่งซูปเปอร์ พต.2 ทิ้งไว้ 1 เดือนก่อนใช้ ก่อนใช้ต้องนำไปผสมน้ำเปล่าโดยใช้น้ำหนัก 1 ชวงนากากน้ำตาลจำนวน 5 กิโลกรัม มาละลายในน้ำจำนวน 20 ลิตร เสร็จแล้วผสมสารเร่งซูปเปอร์ พต.1 ทิ้งไว้ 15 นาทีก่อนใช้

4.3.2) ชั้นผสมวัตถุดิบ นำวัตถุดิบทั้งหมด คือ มูลวัว ขี้ไก่ผสม แกลบ รำข้าว ขี้ค่างควา ขี้เป็ด โดโลไมต์ ลงในเครื่องผสม ใช้เวลาผสม 10 – 15 นาที เมื่อผสมเข้ากันดีแล้วให้นำน้ำหมักชีวภาพจากเศษปลา และกากน้ำตาลผสมสารเร่งซูปเปอร์ พต.1 ไปผสมในเครื่องผสมให้ทั่วๆ ไม่เปียกหรือแห้งเกินไป โดยสังเกตจากการสัมผัส หากจับดูแล้วไม่เปียกหรือแห้งเกินไป เสร็จแล้วบรรจุกระสอบเก็บไว้ 7 วัน รอจนกว่าความร้อนในกระสอบหมด แล้วนำไปผสมกับแม่ปุ๋ย ตามสูตรที่ลูกค้าต้องการ และผงซิลิคอน และน้ำหมัก น้ำผสมกากน้ำตาล ผสมจนเข้ากันดีและจับดูว่า ความชื้นพอดีหรือไม่และนำไปอัดเม็ด

4.3.3) ชั้นอัดเม็ด นำวัตถุดิบที่ผ่านการผสมเรียบร้อยแล้วเข้าเครื่องอัดเม็ด โดยเครื่องอัดเม็ดจะมีอยู่ 2 ระบบ คือ แบบมอเตอร์ และแบบเครื่องยนต์ในชุดเดียวกัน เมื่อนำเข้าเครื่องอัดเม็ด เม็ดปุ๋ยที่ออกมาจะลงไปเครื่องร่อนเม็ดซึ่งจะช่วยให้เม็ดปุ๋ยจับตัวดีขึ้น แล้วจากนั้นก็นำไปฝั่งลม

4.3.4) ชั้นพักปุ๋ยหรือตากปุ๋ย หลังจากการอัดเม็ดปุ๋ยแล้วจะนำไปตากไว้ 2 – 3 วัน โดยการฝั่งลมไว้ในที่ร่ม เพื่อให้ความร้อนในตัวปุ๋ยระบายออกระยะเวลาในการตากนั้นขึ้นอยู่กับการกองปุ๋ยว่ามีความหนาหรือบางมากน้อยเพียงใด ถ้ากองปุ๋ยหนาจะใช้เวลาในการตากหลายวัน แต่ถ้าบางจะใช้เวลาเพียง 2 – 3 วันเท่านั้น สังเกตว่าพร้อมบรรจุได้จากการเกิดจุดสีขาว คล้ายผงปูนปกคลุมบนกองปุ๋ย แสดงว่าจุลินทรีย์แอติโนมัยซีทซึ่งช่วยย่อยสลายเศษพืชและสามารถสร้างสารปฏิชีวนะทำลาย จุลินทรีย์อื่นๆ เจริญเติบโตได้ดีและเป็นปุ๋ยที่มีคุณภาพ

4.3.5) ชั้นบรรจุกระสอบนำปุ๋ยที่พร้อมใช้บรรจุลงกระสอบเพื่อ การจำหน่าย กระสอบละ 25 กิโลกรัม ราคากระสอบละ 280 บาท

5) ระบบเอกสารและบัญชี

การลงบัญชีรับจ่าย บิลเงินสดในการขายปุ๋ย เอกสารในการเหมาค่าแรง เอกสารลูกหนี้ค้างชำระค่าปุ๋ย เอกสารในการสั่งซื้อวัตถุดิบ และมีการทำงบกำไรขาดทุนประจำปี บัญชีรายรับลงบันทึกรายได้จากการขายปุ๋ยหรืออื่น ๆ ในวันที่มีรายได้เกิดขึ้นและนำมาสรุปเป็นรายเดือน ๆ ละ 1 ครั้ง เพื่อนำไปลงเป็นรายปี และจัดทำงบกำไรขาดทุนบัญชีรายจ่ายลงบันทึกค่าใช้จ่ายทั้งหมดลงในบัญชีและสรุปเดือนละ 1 ครั้ง และนำไปลงในงบกำไรขาดทุนเมื่อสิ้นปีงบประมาณ ซึ่งการลงบัญชีรายรับและรายจ่ายและต้องมีการลงบันทึกบัญชีเป็นประจำทุกวันที่มีการใช้จ่ายหรือรายได้เกิดขึ้น เพื่อให้เป็นปัจจุบันและง่ายต่อการตรวจสอบ และนอกจากนี้ก็จะมีการลงรายการลูกหนี้ ทรัพย์สินของโรงงานที่มีอยู่ และรายการอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายค่าใช้จ่ายในการให้การสนับสนุนชุมชน ลักษณะการลงบัญชีก็จะเหมือน กับการลงบัญชีรายจ่าย และนอกจากนี้ยังมีทะเบียนสมาชิกที่จะต้องลงว่าสมาชิกคนใดซื้อปุ๋ยไปบ้างเป็นจำนวนกี่กระสอบและสรุปเพื่อจ่ายปันผลในวันสิ้นปีได้ง่ายยิ่งขึ้น

6) การตลาด ใช้การประชาสัมพันธ์ทางวิทยุ ของ อบต.ท่าข้าม และนอกจากนี้เป็นวิธีการบอกต่อจากกลุ่มคนที่ใช้ปุ๋ยแล้วว่ามีคุณภาพดี ประชาสัมพันธ์ตามงานต่าง ๆ ของ อบต.

ท่าข้าม ทำป้ายไวน์โฆษณา ตามสถานที่ต่าง ๆ ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวสวนยางพารา อำเภอสะเดา นาม่อม สตุล และปลูกผัก การทำการตลาดเป็นลักษณะปากต่อปาก

7) คนทำงานและค่าแรงสมาชิกที่ต้องการหารายได้เสริมจำนวน 7 คน/ครั้ง ทำงานจะทำงานเป็นทีม ได้ค่าแรงเป็น 900 บาทต่อต้นต่อทีม เป็นการจ้างเหมาค่าแรงตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการผลิตจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการผลิต เวลาทำงานตั้งแต่เวลา 14.00 น. ทุกวันจนงานเสร็จ ประมาณ 17.00 น. เฉลี่ยแล้วมีรายได้ต่อคน ต่อครั้ง ประมาณ 300-500 บาท

8) ผลประโยชน์และการจัดสวัสดิการการจัดสรรกำไรสุทธิเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกกระสอบละ 5 บาท สมาชิกจะได้รับเงินปันผลในรอบระยะเวลาบัญชี 1 ปี ณ วันที่ครบรอบการดำเนินงาน 1 ปี

8.1) การจัดสรรกำไรสุทธิไม่เกิน 40 % ของผลกำไรสุทธิ ไว้เพื่อปันผลให้แก่สมาชิก

8.2) การจัดสรรกำไรสุทธิไม่เกิน 20 % ของผลกำไรสุทธิ ปันผลให้แก่คณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติงาน

8.3) การจัดสรรกำไรสุทธิไม่เกิน 10 % ของผลกำไรสุทธิ ปันผลให้เป็นประกันความเสี่ยงโรงปุ๋ย

8.4) การจัดสรรกำไรสุทธิไม่เกิน 10 % ของผลกำไรสุทธิ ปันผลไว้เพื่อสมทบทุนโรงปุ๋ย

8.5) การจัดสรรกำไรสุทธิไม่เกิน 20 % ของผลกำไรสุทธิ ปันผลไว้เพื่ออุดหนุนกิจกรรมชุมชนมีการปันผลในวันที่ 31 ธันวาคม ของทุกปี

3.3 ปัจจัยความสำเร็จโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพชุมชนตำบลท่าข้าม

1) กระบวนการทำข้อมูลของตำบลทำให้คนตื่นตัว เห็นข้อมูลตระหนักร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ปัญหา

2) มีผู้นำดีมีวิสัยทัศน์ ผู้นำเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน

3) สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือร่วมใจ เสียสละทั้งร่างกาย แรงใจ มีคนใจอาสาในชุมชนที่จะก่อให้เกิดวิสาหกิจชุมชนประเภทนี้ในตำบล และนอกจากนี้ผู้นำของชุมชนไม่ว่าจะเป็นนายสินธพ อินทร์ตัน และ นายนิธิ พันธุ์มณี (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) มีความรู้ความสามารถ มีความคิดก้าวหน้า มีวิสัยทัศน์กว้างไกล และเสียสละเพื่อส่วนรวม

4) มีภาคีกลายมิตรเช่นธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัยช่วยเหลือในการทำข้อมูลมีเครือข่ายที่ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเสริมความรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยเพิ่มช่องทางการจำหน่ายปุ๋ย

5) ชุดความรู้ในการทำงาน ต้องมีความรู้ ความรู้สามารถพัฒนากันได้

6) การใช้นโยบายของรัฐสนับสนุนงบประมาณต่างๆ ใช้งบประมาณจากรัฐ (รัฐลงทุน ชาวบ้านลงแรง)

7) มีระบบการบริหารจัดการโปร่งใส ตรวจสอบได้

8) มีกฎระเบียบที่ชัดเจน มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ในรูปแบบสวัสดิการ ปันผล ค่าแรง

9) มีวัตถุดิบบางส่วนสามารถหาได้ชุมชน และราคาไม่สูง เช่น แกลบ มูลสัตว์ ปัญหาอุปสรรคของโรงปุ๋ยชีวภาพ

วัตถุดิบไม่เพียงพอต้องหาซื้อจากที่อื่น ทำให้การผลิตไม่ทันกับความต้องการ ไม่ต่อเนื่อง การใช้ปุ๋ยชีวภาพเห็นผลช้า เช่น หากเอาไปใส่ยางพารา ไม่เห็นผลทันทีเหมือนปุ๋ยเคมี เกษตรกรใจร้อน ปัจจุบันการผลิตปุ๋ยชีวภาพได้หยุดการผลิตเพื่อปรับปรุงการผลิต ทั้งนี้ เพราะการตลาดไม่สามารถสู้บริษัทปุ๋ยใหญ่ๆ ได้ บริษัทเหล่านั้นลงทำการตลาดถึงตัวเกษตรกรในลักษณะขายตรงมีทั้งลด แลก แจกแถม สินเชื่อดี และที่สำคัญโรงปุ๋ยชีวภาพขาดคนทำงาน เพราะยอดการผลิตน้อย ผู้ที่อยู่ฝ่ายผลิตปัจจุบันอายุมาก ไม่คล่องแคล่วในการทำงาน

3.4 โรงปุ๋ยชีวภาพกับการแก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์

การทำโรงปุ๋ยชีวภาพ จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนสามารถใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ควบคู่ไปกับการดูแลสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อไปถึงเป้าหมายสูงสุดร่วมกันคือการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้เกษตรกรในตำบลและตำบลใกล้เคียงได้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ลดค่าใช้จ่ายในการทำสวน โดยเฉพาะชาวสวนยางพารา และเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพ ให้กับคนในตำบล เกิดการจัดสวัสดิการให้กับคนทำงาน เห็นผลดีในระยะยาวต่อดิน คน สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้โรงปุ๋ยชีวภาพเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคล หน่วยงานที่สนใจ มาศึกษาเรียนรู้จำนวนมาก

กระบวนการทำงานของโรงปุ๋ยใช้กระบวนการทำข้อมูลใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการใช้วิธีการคืนข้อมูลให้วงประชุมได้รับรู้ร่วมกัน นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน การสรรหาคนทำงานที่มีความพร้อม ความเข้าใจ ตั้งใจในการทำงาน ซึ่งกระบวนการสรรหาคนทำงานใช้วิธีการได้รับความเห็นชอบที่ประชุมยอมรับแบบฉันทามติ ไม่ใช่การโหวต ซึ่งเป็นการสร้างคุณค่าในการทำงานร่วมกัน

กระบวนการปรึกษาหารือ ล้อมวงคุย หาทางเลือกที่เหมาะสม บนฐานข้อมูล การแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นลักษณะการทำงานในช่วงการก่อตั้งโรงปุ๋ยชีวภาพ และช่วงของการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพของปุ๋ย ระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสตรวจสอบที่มาที่ไปของเงินได้ การทำงานดังกล่าวทำให้คนที่ทำงาน กรรมการ สมาชิก หรือแม้แต่ลูกค้า ได้รู้จัก เข้าใจ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นำไปสู่ความเป็นเพื่อน เป็นมิตร เมื่อมีปัญหา ไม่รู้ ไม่เข้าใจในเรื่องโรงปุ๋ยชีวภาพก็จะนำไปสู่การปรึกษาหารือ วิธีการเหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาอื่นๆของตำบลในภาพรวมของโรงปุ๋ยชีวภาพ มีพัฒนาการตามทีแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงพัฒนาการโรงปุ๋ยชีวภาพ หมู่ที่ 4

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
2543-2545	จัดทำแผนแม่บทชุมชน เห็นข้อมูลการใช้ปุ๋ยของตำบล ประมาณ 5 ล้านบาท/ปีข้อมูลนำไปสู่การตัดสินใจในการสร้างโรงปุ๋ย ช่วยกันหาแนวทางในการก่อสร้างโรงปุ๋ย มีการรวมตัวกันเขียนโครงการของบกระตุ้นเศรษฐกิจ	จัดเวทีประชุมเพื่อคืนข้อมูลให้ชาวบ้านรับรู้ ช่วยคิด ตัดสินใจ รับฟังข้อคิดเห็นพัฒนาเป็นโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หาความรู้ สรรหาคณะทำงาน	เกิดกระบวนการจัดทำข้อมูลที่มีส่วนร่วม ตระหนัก คิดค้นหาทางออก สรรหาคณะทำงานไม่ใช้การโหวต หากภาคีเครือข่ายเกิดโรงปุ๋ยชีวภาพของตำบล
2546	ได้งบกระตุ้นเศรษฐกิจ และ อบต.ท่าข้าม เข้ามาอุดหนุนงบ	จัดตั้งกลุ่มปุ๋ยแล้วหาแกนนำจากกระบวนการทำข้อมูลมาเรียนรู้ ส่งไปศึกษาเรียนรู้วิธีการทำปุ๋ย และเรียนรู้ด้วยตัวเอง มีภาคีมาหนุนเสริม เช่น มอ.สงขลา ม.ทักษิณ กรมพัฒนาที่ดินเข้าตรวจสอบคุณภาพปุ๋ยและได้คำแนะนำจากเกษตรอำเภอ	มีกระบวนการในการจัดเวที การพูดคุยอย่างต่อเนื่อง การใช้ข้อมูลในการทำงานที่คนในตำบลเห็นตรงกันรับสมัครสมาชิก สมาชิกมีส่วนร่วมโดยการร่วมประชุม ถือนุ่น เป็นต้น
2547	ฝ่ายการผลิตเริ่มผลิตปุ๋ยได้ เกิดแปลงสาธิต ทดลองการใช้ปุ๋ย	ให้ความรู้เรื่องการทำปุ๋ย สมาชิกนำเอาประยุกต์ใช้กับโรงปุ๋ย	อัตราการผลิตสูงขึ้นได้ปุ๋ยมีคุณภาพ ยึดหลักการขายสินค้าที่ดี มีคุณภาพผลิตตามที่ตั้ง คนทำงานมีอิสระในการทำงาน กรรมการแต่ละฝ่ายช่วยกันทำงาน มีกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง พูดคุยหารือกันบ่อยครั้ง เกิดเวทีการปรึกษาหารือ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
2548	สมาชิกเพิ่มขึ้นมีคนมาดูงาน มีการจัดแกนนำเพื่อเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนองค์กรต่าง ๆ อัตราการผลิตเพิ่มขึ้น	มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลผลิตเพิ่ม เป็นที่ยอมรับของเกษตรกร	เป็นที่รู้จักแพร่หลายคณะกรรมการทำงานกันอย่างจริงจัง สร้างระบบการบริหารจัดการ
2550	ในช่วงปิดภาคเรียนจัดให้เด็กเข้ามาเรียนรู้เป็นลูกจ้างผลิตปุ๋ย	เด็กมีรายได้ช่วงปิดเทอมใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สร้างกิจกรรมให้เด็กเยาวชน	มีการถ่ายทอดความรู้ให้เด็กเด็กมีรายได้ช่วงปิดเทอมมีกลุ่มเยาวชนเข้ามาเรียนรู้งานของตำบลเชื่อมโยงคนเข้าหากัน
2558- ปัจจุบัน	สถานการณ์การผลิต ขาดคนผลิตคนงานเสียชีวิต วัตถุประสงค์หายากขึ้นการตลาดโดนบริษัทใหญ่ทำการตลาดดีกว่า ยอดการผลิตลดลง	กิจการซบเซากำลังการผลิตน้อยลงหยุดปรับปรุงตัวเอง	ผลิตเฉพาะลูกค้าที่สั่งเท่านั้น ขาดคนทำงาน แกนนำที่มีมีงานมาก รับผิดชอบหลายเรื่อง

4. ร้านสวัสดิการชุมชนแม่เตย หมู่ที่ 1

4.1 ความเป็นมาร้านสวัสดิการชุมชนแม่เตย หมู่ที่ 1

ปี 2540 เกิดปัญหาเศรษฐกิจด้อยกำลังทั่วประเทศ ตำบลท่าข้ามมีผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว คือ คนว่างงาน บางคนถูกออกจากโรงงาน บริษัท มีหนุ่มสาวทำงานอยู่กรุงเทพฯ กลับมาอยู่บ้านมากขึ้น เพราะตงงานกลับบ้าน คนในหมู่บ้านมีภาระค่าใช้จ่ายมาก แต่รายได้เท่าเดิม เกิดปัญหาหนี้สิน ความเป็นอยู่ขัดสน กลุ่มออมทรัพย์จึงเกิดความคิดในการช่วยเหลือสมาชิกโดยการนำสินค้าที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันมาขายให้กับสมาชิกในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด และสามารถนำไปใช้ก่อนค่อยผ่อนทีหลัง ตามสโลแกนที่ว่า คนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน จึงเกิดเป็นร้านสวัสดิการขึ้นมา ภายใต้หลักคิดที่ว่า .. “ร้านไม่ใหญ่ แต่มากด้วยน้ำใจ เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้รู้จักกัน ไม่นับการกู้เงิน แต่ต้องการให้คนมีเงินออม หัวใจของร้านสวัสดิการ คือ สมาชิกของเรา เขาเป็นเจ้าของร้าน เป็นเจ้าของของทุกชิ้น น้ำเอี่ยมเป็นเพียงผู้ดูแล “ซื้อของคุณเอง เอาไปใช้เอง” (นายเอี่ยม ไชยกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ พฤษภาคม, 2559)

ร้านสวัสดิการเป็นการต่อยอดจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ (9 มิถุนายน พ.ศ. 2541) โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนในหมู่บ้านและหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงมีเงินเก็บเงินออม เริ่มแรกมีสมาชิกเพียง 202 คน และมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในปีต่อๆ มาจนกระทั่งในปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้นจำนวนประมาณ 1,220 คนกับ 1 โรงเรียน (คือ โรงเรียนวัดแม่เตย) เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ดำเนินการมาถึงปีที่ 2 ก็เริ่มบริการให้เงินกู้แก่สมาชิก โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน เมื่อเริ่มมีเงินของกลุ่มฯ มากขึ้นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ หาแนวทางจะใช้เงินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์กับสมาชิกและการระดมเงินเข้ากลุ่มฯ ได้โดยวิธีใดบ้าง (เนื่องจากเป็นช่วงปีที่ดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารค่อนข้างต่ำ) หลังจากปรึกษาหารือกันมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า จะตั้งเป็นกองทุนปุ๋ยเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวนยาง (ประมาณปี พ.ศ. 2543) สมาชิกกลุ่มคนใดต้องการปุ๋ยชนิดใด トラอะไรหรือซื้อจากโรงปุ๋ยชีวภาพหมู่ 4 ก็แจ้งกับคณะกรรมการฯ ที่รับผิดชอบและจะจัดส่งให้ถึงบ้าน การชำระเงินค่าปุ๋ยก็จะจ่ายในเดือนถัดไป (เอาไปใช้ก่อนแล้วค่อยจ่ายโดยกลุ่มฯ จะคิดราคาที่ได้กำไรเล็กน้อย) ซึ่งก็มีสมาชิกที่สั่งซื้อกันจำนวนหนึ่ง เมื่อการดำเนินงานของกองทุนปุ๋ยไปได้ค่อนข้างดี หลังจากนั้นคณะกรรมการฯ ได้หาแนวทางเพื่อตอบสนองต่อคนในหมู่บ้านที่ต้องการใช้หรือจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน (ดูความจำเป็นของครัวเรือน) จึงเป็นที่มาของร้านสวัสดิการในปัจจุบัน

ร้านสวัสดิการขายของตามความจำเป็นของสมาชิก โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภค บริโภคในครัวเรือน ให้สมาชิกสามารถส่งสินค้าที่ต้องการใช้ได้ทั้งหมด นอกจากนี้ก็มีเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องตัดหญ้า คอมพิวเตอร์ มอเตอร์ไซด์ เป็นต้น แต่ทางร้านสวัสดิการจะไม่ขายน้ำอัดลม เบียร์ เหล้า และบุหรี่เพราะเป็นของฟุ่มเฟือยและไม่ดีต่อสุขภาพ สำหรับการกำหนดราคาสินค้านั้นได้ใช้หลักของการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของกลุ่มฯ (ร้อยละ 1.50-2.00 บาท/เดือน) และการขึ้นลงของราคาสินค้ายังขึ้นอยู่กับราคาสินค้าที่ซื้อมาจากท้องตลาด (เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้บริโภค) นอกจากนี้ยังนำสินค้าไปขายในวันที่ทำการกลุ่มในวันที่ 9 ของทุกเดือน โดยสมาชิกจะต้องจ่ายหนี้เก่าทั้งหมดก่อนที่จะซื้อสินค้าใหม่ได้ ถ้ายังจ่ายไม่หมดก็ต้องผ่อนชำระคืนกลุ่ม

สมาชิกเอาสินค้าไปใช้ก่อนและจ่ายเงินภายหลังได้ โดยมีสมุดบันทึกการซื้อของให้ครอบครัวละ 1 เล่ม ซึ่งน้ำเอ๋อมเรียกว่าบัตรเครดิตชาวบ้าน เพราะสามารถนำสมุดมาเบิกของไปใช้ได้โดยไม่ต้องจ่ายเงินไม่ต้องมีคนค้ำประกัน

ร้านสวัสดิการขายสินค้าโดยไม่มีที่ทำการ น้ำเอ๋อม (หรือนายเอ๋อม ไชยกุล) ประธานกลุ่มฯ ได้เสนอให้ใช้ที่ดินบริเวณบ้านของตนเองในการก่อสร้างเป็นร้านเล็ก ๆ โดยไม่ต้องจ่ายค่าเช่า ซึ่งหลังจากมีการปรึกษาหารือทั้งคณะกรรมการฯ และสมาชิกกลุ่มฯ ในการประชุมสามัญประจำปี (พ.ศ. 2547) ก็ได้มีมติให้ใช้งบประมาณส่วนหนึ่งในการก่อสร้างร้านค้า ซื้อวัสดุอุปกรณ์ และซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เข้าร้าน (ใช้เงินตั้งต้นจำนวน 2,500,000 บาท และเงินสดสำรองของร้านจำนวน 10,000-20,000 บาท) โดยร้านได้เปิดทำการทุกวัน เวลา 17.00-21.00 น เฉพาะวันอาทิตย์ร้านจะเปิดตลอดทั้งวันเพื่อความสะดวกในการมาจับจ่ายซื้อของของสมาชิก

สำหรับรายได้ (กำไร) ของร้านสวัสดิการ หักเงินที่เป็นยอดตั้งต้นออกจำนวน 2,500,000 บาทจากรายได้ทั้งหมด เหลือเท่าไร ก็คือ เงินกำไรของร้านซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ฯมีรายได้มาจาก 4 ทาง คือ ดอกเบี้ยเงินกู้จากสมาชิก ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคาร กองทุนจัดงาน (เงินกู้ยืมฉุกเฉินในการจัดงานของสมาชิก เช่น งานศพ งานแต่งงาน) และกำไรที่ได้จากร้านค้า รายได้ทั้งหมดของกลุ่มฯจะแบ่งปันผล 80% ส่วนอีก 20% จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนแรก (5%) จ่ายเป็นค่าตอบแทนให้กับคณะกรรมการฯ ส่วนที่สอง (5%) จ่ายค่าบำรุงกลุ่ม (ใช้เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆของกลุ่ม) ส่วนที่สาม (5%) จัดเป็นสวัสดิการต่างๆ ให้กับสมาชิกและชุมชน และส่วนที่สี่ (5%) เป็นเงินสำรองกลุ่ม (ไว้ใช้จ่ายเผื่อกรณีที่กลุ่มมีปัญหาการเงิน) ซึ่งคณะกรรมการฯก็จะชี้แจงและปันผลให้กับสมาชิกปีละครั้งในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ทั้งนี้ประธานยังบอกว่าการมีสมุดบันทึกทำให้ครอบครัวทราบถึงค่าใช้จ่ายต่อเดือนว่าใช้จ่ายไปมากน้อยเท่าไรและสามารถควบคุมรายจ่ายได้ด้วยตัวเองและรู้จักการประหยัดอีกด้วย

4.2 การดำเนินกิจกรรมร้านสวัสดิการชุมชนแม่เตย หมู่ที่ 1

1) การรวมกลุ่ม

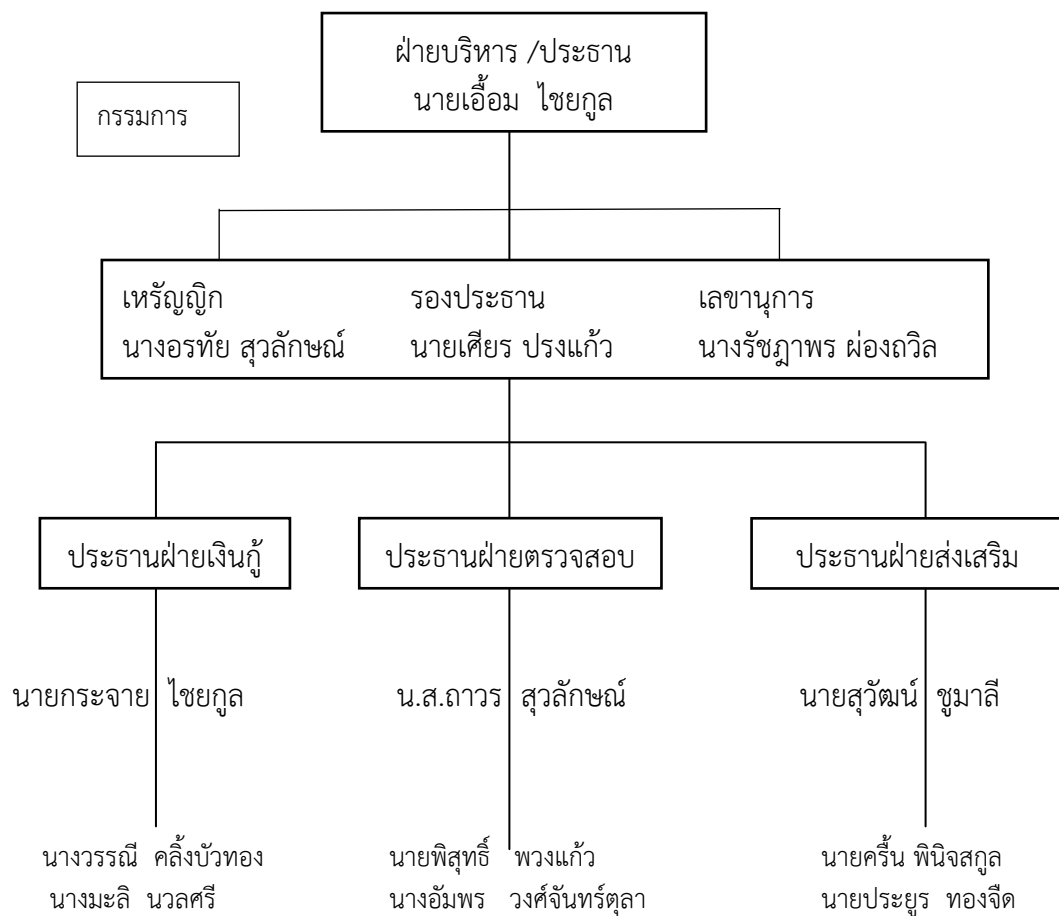
กรรมการกลุ่มส่วนใหญ่มาทำงานที่ร้านสวัสดิการด้วยจิตอาสา มีใจรักกลุ่มฯ (ใครมีเวลาว่างก็จะมาช่วยกันทำงาน) มาช่วยกันจัดร้าน ตรวจนับจำนวนสินค้าในร้าน ซึ่งน้ำเอ๋อมจะเป็นคนมาเปิดร้านทุกครั้ง (กุญแจของร้านจะอยู่ที่น้ำเอ๋อมคนเดียว เพราะตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณบ้าน) เพื่อป้องกันปัญหากรณีข้าวของสูญหาย เมื่อจะซื้อสินค้าเข้าร้าน ประธานจะไปด้วยทุกครั้ง โดยมีการบันทึกทุกรายการที่ซื้อพร้อมราคา และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่าอาหาร เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารงานและการใช้เงิน ทั้งนี้กรรมการได้มีการทำความเข้าใจเรื่องร้านสวัสดิการกับสมาชิกในรูปแบบต่างๆ เช่น ทำแผ่นพับ ข่าวดี ข่าวด่วน กระจายข่าวทางหอกระจายข่าวของวัด น้ำเอ๋อมบอกว่าคณะกรรมการฯ ทุกคนจะต้องทำให้สมาชิกเกิดการยอมรับและเชื่อใจ เพราะเรื่องการทำร้านสวัสดิการเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก

2) กฎระเบียบ/ข้อบังคับกลุ่ม

เนื่องจากการจัดตั้งร้านสวัสดิการ เกิดขึ้นจากเงินกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่เตย คณะกรรมการบริหารจึงเป็นชุดเดียวกัน ดังนั้นลูกค้าส่วนใหญ่ของร้านสวัสดิการ จึงเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เช่นกัน การปฏิบัติและการดำเนินงานของร้านจึงเป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับ

ของกลุ่มออมทรัพย์ด้วย อย่างไรก็ตามเพื่อป้องกันปัญหาและการแบ่งปันผลกำไร คณะกรรมการฯ จึงกำหนดให้สมาชิกลงทุนออมทรัพย์ได้ไม่เกินคนละ 5 หุ้น (หุ้นละ 100 บาท รวม 500 บาท) ทั้งนี้มีการแบ่งงานรับผิดชอบที่ชัดเจนในการดูแลแต่ละกองทุน คือ เล่มสีชมพู (บัญชีร้านสวัสดิการ) น้ำเอี่ยม และคุณอัมพร วงศ์จันทร์ตุลา รับผิดชอบลงบัญชี และเล่มสีฟ้า (บัญชีสินค้าประเภทปุ๋ย เครื่องใช้ไฟฟ้า คอมพิวเตอร์ เครื่องตัดหญ้า มอเตอร์ไซด์) มีคุณถาวร สุวลักษณ์ รับผิดชอบ

3) โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม ดังแสดงในแผนผังที่ 5

แผนผังที่ 5 โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการร้านสวัสดิการแม่เตย

4) ระบบเอกสารและบัญชี

เอกสารและระบบบัญชีของกลุ่มเกิดจากการร่วมกันคิดของคณะกรรมการฯ โดยยึดหลักการทำแบบง่ายๆ แสดงรายรับรายจ่ายและยอดคงเหลือที่เข้าใจง่าย ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ในทุกๆ เรื่อง และกรรมการสามารถทำงานได้ง่าย ซึ่งน้ำเอี่ยม เน้นย้ำว่าการเงินเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และต้องทำให้สามารถตรวจสอบได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่มีปัญหาหรือความสงสัยคลางแคลงใจจากสมาชิก จึงต้องเน้นให้ทุกอย่างจะต้องมีหลักฐาน มีใบเสร็จรับเงิน มีใบเสร็จส่งสินค้า-ส่งปุ๋ย และมีบัญชีรายชื่อว่าใครมาส่งสินค้าอะไรบ้างจำนวนเท่าไร ซึ่งหลักฐานทั้งหมดจะต้องมีอยู่ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ที่สั่ง

สินค้าและผู้จ่ายสินค้า นอกจากนี้ยังใช้หลักของการแบ่งงานและหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนซึ่งจะต้องไม่ก้าวก่ายกันแต่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5) การเงิน

ระบบการเงินของร้านสวัสดิการยึดตามเกณฑ์ของกลุ่มออมทรัพย์ (เพราะเงินลงทุนมาจากกลุ่มออมทรัพย์) ทางกลุ่มจะมีการเก็บเงินจากสมาชิกเพื่อใช้เป็นค่าสมัครแรกเข้า 20 บาท และเงินค่าหุ้นๆ ละ 100 บาท สมัครได้คนละไม่เกิน 5 หุ้น เพื่อป้องกันการลงทุนซ้ำจากเงินปันผล ทั้งนี้ถ้าเอื้อมจะรู้เรื่องระบบการเงินบัญชีทั้งหมดและมีคุณอัมพรวงศ์ จันทร์ตุลา และคุณประยูร ทองจิตที่สามารถทำบัญชีแทนประธานได้ ซึ่งรายรับของแต่ละเดือนจะประกอบด้วยดอกเบี้ยเงินกู้ กำไรจากร้านสวัสดิการ และกำไรจากกองทุนจัดงาน โดยนำมารวมกันเป็นผลกำไรรวมของกลุ่มฯ และนำมาหักจากเงินตั้งต้นต่างๆ และเหลือเท่าไรก็เป็นเงินกำไรที่ใช้ปันผล กลุ่มฯ จะทำการปันผลให้กับสมาชิกในวันที่ 25 ธันวาคมของทุกปี (การประชุมใหญ่สามัญประจำปี) พร้อมกับใบสรุปงบกำไร-ขาดทุนรายปีด้วย (แบ่งปันผล 80% และเก็บเป็นเงินดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ 20%) คณะกรรมการฯ จะเก็บสมุดการเงินทุกเล่มของสมาชิก เมื่อถึงเดือนพฤศจิกายน เพื่อนำมาตรวจสอบให้ตรงกันกับหลักฐานที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

4.3 ปัจจัยความสำเร็จร้านสวัสดิการชุมชนแม่เตย หมู่ที่ 1

ร้านสวัสดิการแม่เตยสามารถดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันใช้เวลาในการเติบโต และสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนั้นแสดงว่าเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็ง ดำเนินกิจกรรมได้สอดคล้องกับชุมชน ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มได้ ดังนี้

1) กลุ่มมีหลักคิดที่ชัดเจน ในการช่วยเหลือและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ยึดปฏิบัติตามหลักคิดที่ว่าไว้

2) แกนนำได้เล็งเห็นความสำคัญของการออมและการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มแกนนำเป็นผู้นำตัวอย่างในหลายเรื่อง เช่น ด้านครอบครัวอบอุ่น ที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์ เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกลุ่มได้ เป็นผู้ประสานงานให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ และเรื่องอื่นๆ ร่วมเป็นคณะกรรมการต่างๆ ในชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการแผนพัฒนาตำบล เป็นผู้ประสานความช่วยเหลือเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของประชาชน

3) มีระบบการบริหารจัดการกลุ่ม มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลกิจกรรมกลุ่ม

4) สมาชิกกลุ่มเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การประชุม ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กลุ่มจัดขึ้น เช่น เกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ

5) ภาครัฐ/องค์กร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การสนับสนุนในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้นอกสถานที่ เป็นผู้ประชาสัมพันธ์การบริหารจัดการกิจกรรมกลุ่มให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เชื่อมประสานหน่วยงานองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในการมีส่วนร่วม สนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ให้การสนับสนุนเกี่ยวกับวิชาการ และการประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานของกลุ่ม รวมทั้งสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์กรท้องถิ่นผู้ใหญ่บ้าน เห็นด้วยกับการให้ความสำคัญกับการรู้จักออมและเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งตนเอง หน่วยงาน ภาครัฐพัฒนาชุมชนอำเภอหาดใหญ่หนุนเสริมด้านวิชาการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นอกสถานที่

4.4 ร้านสวัสดิการกับการแก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์

การดำเนินงานของร้านสวัสดิการทำให้เกิดผลดีกับชุมชนและมองในมิติของชุมชนสมานฉันท์ที่ได้ดังต่อไปนี้

สมาชิกกลุ่มเห็นประโยชน์ ของการรวมกลุ่ม การออมเงินที่เป็นที่พึ่งของสมาชิกในชุมชน ในยามเดือดร้อน มีการพัฒนาด้านอาชีพการลงทุนเครื่องมือการทำมาหากินต่าง ๆ เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มและคนในชุมชน มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มส่งเสริมการอยู่ดีกินดีของสมาชิกเกิดการช่วยเหลือและเอื้ออาทรต่อกันในสมาชิกกลุ่มและชุมชนเสริมความรัก ความเข้าใจกันและกันของคนในชุมชน

กระบวนการทำงานส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีมหรือคณะทำงานทำให้เกิดการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความเห็น ถกเถียง หาข้อมูลความรู้ เคารพในความคิดเห็นของกันและกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างกรรมการด้วยกัน หรือระหว่างกรรมการและสมาชิก เกิดการมีส่วนร่วมกับชุมชน กลุ่มๆ ได้ร่วมสนับสนุนทั้งด้านกำลังคนและการเงินในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชน เช่น งานวันเด็ก วันลอยกระทง งานแข่งขันกีฬาของชุมชน และงานที่จัดขึ้นตามเทศกาล ทั้งในชุมชนและในตำบลท่าข้าม และละแวกใกล้เคียง

สมาชิกได้รับสวัสดิการอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กติกาที่ร่วมกันกำหนด สวัสดิการผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ คือ เรื่องเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ปันผล สวัสดิการเจ็บป่วย ตาย และร้านสวัสดิการที่นับอกว่าไม่มีเงินสัปดาห์ก็อยู่ได้

เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนระดับการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้นเกิดความตื่นตัวในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน “ไม่มีเงินสัปดาห์ก็ไม่อดตาย” (น้ำเอี่ยมกล่าว) “จริงๆ เราเวลาขัดสนพึ่งลุงเอี่ยม พึ่งร้านสวัสดิการ.เรื่องเบียดค่อยว่กัน” น้องสุกัญญา กล่าว “ว่าหม้ายเบียดค่อยว่กันบ้านเราเพราะฉะนั้นร้านสวัสดิการให้ล่มไม่ได้” “น้ำเทิงว่า”ตามสโลแกนที่ว่าคนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน” น้ำเอี่ยมเน้นว่าแนวคิดหลักตั้งต้นของกลุ่มออมทรัพย์คือการเก็บและออมเงิน ดังนั้นจึงไม่ต้องการให้สมาชิกมุ่งหวังกับการกู้ยืมเงินเท่านั้น ยกเว้นกรณีฉุกเฉินจำเป็นต้องใช้เงินจริง ๆ ซึ่งไม่ต้องกู้เงินนอกระบบที่มีดอกเบี้ยราคาแพง ดังนั้นในการดำเนินงานได้มีการตั้งกฎกติกาไว้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น ตั้งกติกาไว้ว่าสมาชิกกู้ได้ไม่เกินเงินทุนผู้กู้และผู้ค้า ถ้าจ่ายเงินที่กู้ไม่หมดก็จะออกจากสมาชิกไม่ได้แล้วก็กู้ต่อไม่ได้ และถ้าสมาชิกคนใดไม่มาจ่ายเงินตามที่ตกลงกันเอาไว้ก็จะขีดเส้นแดงไว้ว่าเป็นสมาชิกที่ปฏิบัติไม่ดีแล้ว เป็นคนไม่ทำตามข้อตกลง ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ก็พยายามทำตามกฎกติกาหรือบางคนที่ประสบปัญหาด้านการเงินก็จะมีการผ่อนผันเป็นข้อตกลงเป็นรายๆจึงไม่มีหนี้สูญรวมถึงการลงหุ้นที่จำกัดจำนวนหุ้น การตรวจสอบค่าใช้จ่ายของครัวเรือนจากสมุดบันทึกชื่อของทำให้ทราบรายจ่ายและการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยของครัวเรือน เป็นต้นกติกาเหล่านี้ช่วยทำให้คนอยู่ร่วมกันภายใต้หลักคิด เคารพซึ่งกันและกัน หากเมื่อทำผิดข้อตกลงก็จะให้ออกาสการกลับตัว ให้เวลา เพราะกลุ่มคิดว่าบางช่วงของชีวิตคนเราอาจจะประสบกับปัญหาที่ต่างกัน กลุ่มต้องรับฟังปัญหาของสมาชิก และหาแนวทางในการผ่อนหนักเป็นเบา

ในภาพรวมมีพัฒนาการของร้านสวัสดิการดังแสดงไว้ในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงพัฒนาการร้านสวัสดิการแม่เตย หมู่ที่ 1

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน /กิจกรรม	ผลลัพธ์ /ชุมชนสมานฉันท์
2541	การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่เตย โดยมาจากนโยบายและแผนพัฒนาตำบล ก่อนหน้านี้แกนนำได้ติดตามนายไปศึกษาเรียนรู้หลาย ๆ ที่ และเกิดวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ	รวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน โดยถือหุ้น 100 บาท ไม่จำกัดจำนวนหุ้น มีสมาชิกทั้งสิ้น 202 คนมีการรับฝากสัจจะออมทรัพย์เพียงอย่างเดียว	เกิดกลุ่มออมทรัพย์ช่วยแก้ปัญหาการเงินให้คนในหมู่บ้านมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชนเกิดกลุ่มคนใจอาสาอีก 1 กลุ่ม เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน มีพื้นที่กลางในการพบปะพูดคุย การให้การช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกยามเดือดร้อน
2542 - 2544	ออมทรัพย์มีเงิน เริ่มปล่อยกู้ ให้สมาชิกได้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพและลงทุนในกิจกรรมของตนเอง เริ่มมีกองทุนต่างๆ ช่วยเหลือสมาชิก กลุ่มจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่ม โดยไม่เป็นตัวเงิน มีกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม	ปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิก วงเงินกู้ไม่เกินเงินของผู้กู้และผู้ค้ำประกัน มีการรับสมัครสมาชิก ปีละหนึ่งครั้ง แยกเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 200,000 บาท เพื่อดำเนินการขายปุ๋ยให้แก่สมาชิก มีกิจกรรมเป็นสินเชื่อปุ๋ย เพื่อให้สมาชิกกลุ่มซื้อปุ๋ย	มีสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นสมาชิกมีการสร้างงานสร้างรายได้เกิดกองทุนปุ๋ยเกิดการจัดสวัสดิการให้กับกลุ่ม โดยคิดจากผลกำไรเกิดกองทุนจัดงาน
2547	ขายสินค้าอุปโภค บริโภคแก่สมาชิก ความต้องการของสมาชิกเพิ่มขึ้น การจัดขายสินค้าในวันทำการไม่เพียงพอ	จัดสวัสดิการในรูปแบบขอสินค้าบริโภค อุปโภค ก่อสร้างอาคารที่ทำการร้านสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ มีการจัดเวรประจำร้าน	มีสมาชิกกู้/ยืม มีที่ทำการร้านสวัสดิการ สั่งสินค้าได้ตามความต้องการ ของสมาชิก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน /กิจกรรม	ผลลัพธ์/ชุมชนสมานฉันท์
2549 - ปัจจุบัน	ร้านสวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ต้องการ บริการให้แก่สมาชิกแบบครบวงจร	จัดบริการชุดชั้นหมากบริการแก่ชุมชน	มีสมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น มีสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มฯ เกิดเครดิตชุมชน เกิดกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน มีการพัฒนาศักยภาพกรรมการ กลุ่มทำตามแนวคิดคนทำข้าม ไม่ทอดทิ้งกัน

5. สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้ามและตำบลใกล้เคียง

5.1 ความเป็นมาสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้ามและตำบลใกล้เคียง

“เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ชีวิตทุกชีวิตไม่มีใครอยู่ยืนยาว วัดบ้านเรามีงานศพบ่อยมาก ซึ่งในปัจจุบันการจัดงานศพแต่ละครั้งต้องใช้เงินไม่ใช่น้อย บางคนต้องนำที่นาไปจำนองเพื่อนำเงินมาจัดงานศพ” น้ำแ่มหรือนายบุญเจือ มาลากุล กล่าว ในปี พ.ศ. 2545 นายบุญเจือ มาลากุล ขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานสหกรณ์การเกษตร ได้มีแนวคิดที่จะจัดตั้งกองทุนสำหรับผู้ที่ย้ายชีวิต จึงปรึกษาหารือกับคณะทำงานแล้วเก็บเงินสมาชิกคนละ 20 บาท เพื่อทำเป็นกองทุนในงานศพ และพัฒนาแนวคิดนี้มาสู่การตั้งกองทุนสำหรับงานศพจึงเป็นที่มาของคำว่า ..”คนตายไม่ขายคนเป็น” (นายบุญเจือ มาลากุล ผู้ให้สัมภาษณ์, สิงหาคม 2558)

เริ่มจากตั้งเป็นชมรมฌาปนกิจเพื่อนช่วยเพื่อนในพื้นที่ตำบลท่าข้าม โดยเปิดรับสมาชิกเป็นครั้งแรกได้ 86 คน เริ่มมีเงินทุนช่วยเหลือเมื่อสมาชิกกลุ่มเสียชีวิต โดยเก็บเงินสมาชิกครั้งละ 150 แล้วจ่ายให้สมาชิกรายละ 30 บาท จนหมดแล้วเก็บต่อ พ.ศ. 2549 ขยายพื้นที่จากสมาชิกกองทุนเงินล้านไปยัง 8หมู่บ้าน ในตำบลท่าข้าม และใช้การประชาสัมพันธ์ทางสื่อ ทั้งวิทยุชุมชนและบอกต่อๆ กันจนได้สมาชิกเพิ่มขึ้น 200 คน ปี พ.ศ. 2550 ขยายพื้นที่ไปยังตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลน้ำน้อย ตำบลพะวงช้างเคียง ได้สมาชิกเพิ่มเป็น 400 คน และได้ขึ้นทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้าม ตามคำแนะนำของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2551 เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของคณะทำงาน หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2552 สมาคมต้องการพวงหรีดให้แก่สมาชิกที่เสียชีวิต จึงจัดตั้งกลุ่มประดิษฐ์ขึ้นมา ปี พ.ศ. 2553 มีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มผ่านการประชาสัมพันธ์ที่วิทยุชุมชนคนท่าข้าม ปัจจุบันจึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 1,191 คน โดยที่สมาชิกต่างเห็นความสำคัญของการเข้ามาช่วยเหลือ ดูแลกันภายในชุมชนผ่านการทำกิจกรรมของกองทุนฌาปนกิจนี้

ด้วยประสบการณ์การทำงานกับชุมชน ของน้ำแ่ม หรือนายบุญเจือ มาลากุล ที่ได้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ขึ้นมาโดยได้แนวคิดจากการทำงานพัฒนาชุมชน เช่น การเป็นอาสาพัฒนาปศุสัตว์ อาสาพัฒนาชุมชน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ และในปี พ.ศ. 2544 ได้รับการยอมรับให้เป็นประธานกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีโอกาสได้ไปเรียนรู้เรื่องกองทุนจากกองทุนหมู่บ้านแม่เตย กิจกรรมสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ และยังได้เรียนรู้จากการเป็นประธานกลุ่มย่อยของสหกรณ์การเกษตรหัตถ์ใหญ่ กลุ่มที่ 15

5.2 การดำเนินกิจกรรมกลุ่มสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้ามและตำบลใกล้เคียง

1) การรวมกลุ่ม ระยะเวลาแรกใช้วิธีการเชิญชวนองค์กรการเงินชุมชนเข้าร่วมกลุ่ม เนื่องจากช่วยใช้หนี้ของสมาชิกให้กับองค์กรการเงินชุมชน ระยะเวลาต่อมาใช้การประชาสัมพันธ์ในโอกาสต่าง ๆ และรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เห็นผลดี คือ การมอบเงินแก่ญาติสมาชิกในงานศพ ต่อหน้าแขกที่มาร่วมเผาศพสมาชิกที่เสียชีวิตคนจะบอกต่อกันปากต่อปาก

2) ระเบียบ/ข้อบังคับ ชมรมฯ

2.1) การรับสมาชิกและการขาดสมาชิกภาพ

การเป็นสมาชิกสมาคมต้องยื่นใบสมัครโดยใช้แบบฟอร์มของสมาคม โดยผู้สมัครต้องมีคุณสมบัติ คือ อายุ 20 ปี ไม่เป็นบุคคลล้มละลายหรือเป็นคนไร้ความสามารถ มีสุขภาพ

สมบูรณ์แข็งแรง มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลท่าข้าม และตำบลใกล้เคียง การสมัครเป็นสมาชิกต้องใช้หลักฐาน ได้แก่ สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน ใบรับรองแพทย์ การสมัครสมาชิก ผู้ประสงค์ จะสมัครต้องกรอกใบสมัคร และคณะกรรมการมีมติรับเข้าเป็นสมาชิกแล้วต้องจ่ายเงินเป็นค่าสมัคร 20 บาท สมาชิกต้องเสียเงินค่าบำรุงสมาคม 20 บาท จ่ายเงินสงเคราะห์ล่วงหน้า 150 บาท คณะกรรมการ จะออกใบเสร็จรับเงิน มอบสมุดประจำตัวสมาชิกให้ และเพิ่มเติมข้อมูลสมาชิกในทะเบียนสมาชิกและ หนังสือรับรองการเป็นสมาชิกสมาคมอาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้าม และตำบลใกล้เคียง

สมาชิกสภาพสิ้นสุด ในกรณีตาย ลาออก คณะกรรมการมีมติให้ ออก ที่ประชุมใหญ่มีมติให้ออก และการขาดส่งเงินสงเคราะห์แม้ว่าจะติดตามให้มาส่ง 2 ครั้ง แต่ละ ครั้งห่างกัน 15 วัน การสิ้นสุดสมาชิกภาพ สมาชิกไม่มีสิทธิ์เรียกร้องค่าสมัคร เงินค่าบำรุงและเงินสงเคราะห์ ที่ได้ชำระตามข้อบังคับคืน เว้นแต่เงินสงเคราะห์ล่วงหน้าที่ยังไม่ได้ตกอยู่ในความผูกพันที่จะต้องจ่ายเป็น เงินสงเคราะห์ให้แก่สมาชิกที่ถึงแก่ความตาย สมาคมจะแจ้งเป็นหนังสือให้สมาชิกที่ขาดสมาชิกภาพ เพื่อทราบนับแต่วันที่ประชุมมีมติภายใน 15 วัน สมาชิกที่พ้นสภาพ มีสิทธิ์อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการ ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือ

2.2) เงินค่าสมัคร เงินบำรุง และเงินสงเคราะห์

ผู้สมัครเป็นสมาชิกของสมาคม ต้องชำระเงินค่าสมัครเป็นเงินคน ละ 20 บาท และเมื่อสมาคมมีมติรับเข้าเป็นสมาชิก จะต้องชำระเงินค่าบำรุงสมาคม 20 บาท เงิน สงเคราะห์ล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 150 บาท เมื่อสมาชิกของสมาคมคนใดคนหนึ่งถึงแก่ความตาย สมาชิก ทุกคนมีหน้าที่ต้องชำระเงินสงเคราะห์ไม่เกินคนละ 30 บาท ตามจำนวนสมาชิกที่คงเหลือ การชำระ เงินค่าสมัคร เงินค่าบำรุง เงินสงเคราะห์หรือเงินสงเคราะห์ล่วงหน้า ให้ชำระด้วยตนเอง ณ สำนักงาน ของสมาคม หรือสถานที่ที่สมาคมกำหนดการรับเงินทุกประเภท สมาคมจะออกหลักฐานการรับเงินทุก ครั้งตามแบบที่สมาคมกำหนด การชำระเงินสงเคราะห์ สมาชิกต้องชำระให้สมาคมภายใน 15 วัน นับ แต่วันที่ได้รับแจ้งการตายของสมาชิก หรือได้รับหนังสือจากสมาคมให้ไปชำระเงิน สมาคมจะเรียกเก็บ เงินสงเคราะห์ล่วงหน้าจากสมาชิกเพื่อสำรองจ่ายเป็นค่าจัดการศพและสงเคราะห์ครอบครัว ตามจำนวน ผู้เสียชีวิต เป็นเงิน 150 บาท สมาคมจะนำเงินอาปนกิจมอบให้กับผู้รับผลประโยชน์ ตามที่ได้รับขื่อ ผู้จัดการงานศพและผู้ประสงค์ได้รับเงินสงเคราะห์ไว้ในใบสมัครของสมาชิกเท่านั้น

2.3) สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

สมาชิกมีสิทธิ และมีหน้าที่ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการของ สมาคมต่อคณะกรรมการ เข้าร่วมประชุมใหญ่ของสมาคม และสมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการเพื่อ บริหารงานของสมาคมรวมทั้งการออกเสียงลงคะแนนทุกครั้ง ตรวจสอบบัญชีและเอกสาร ลงชื่อร่วมกัน ไม่น้อย กว่า 50 คน หรือจำนวนไม่น้อยกว่า หนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดร้องขอต่อ คณะกรรมการให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญเพื่อการใดการหนึ่งเมื่อใดก็ได้ ลงชื่อร่วมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งใน สี่ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดร้องขอนายทะเบียนสั่งให้เลิกสมาคม ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับและ คำสั่งของสมาคมชำระเงินสงเคราะห์ให้เรียบร้อยภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งการตายของสมาชิก หรือได้รับหนังสือแจ้งจากสมาคมให้ไปชำระเงิน แจ้งการเปลี่ยนที่อยู่ ชื่อสกุล หรือวัน เดือน ปีเกิด แจ้ง ความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงบุคคลผู้จัดการศพหรือผู้รับเงินสงเคราะห์

2.4) วิธีการจ่ายเงินค่าจัดการศพและเงินสงเคราะห์ครอบครัว

เมื่อสมาชิกผู้ใดถึงแก่ความตาย บุคคลในครอบครัวของสมาชิกผู้นั้น มีสิทธิได้รับเงินค่าจัดการศพและเงินสงเคราะห์ครอบครัว โดยผู้อยู่ลำดับก่อนมีสิทธิ์ก่อน ซึ่งมีสิทธิ์ต้องเป็นบุคคล ดังนี้

2.4.1) บุคคลที่สมาชิกแสดงความจำนงไว้ในใบสมัคร หรือแจ้งไว้ เป็นหนังสือให้เป็นผู้รับเงิน

2.4.2) สามี ภริยา บุตร และบิดา มารดา

2.4.3) พี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน

2.4.4) พี่น้องร่วมบิดา หรือมารดาเดียวกัน

2.4.5) ปู่ ย่า ตา ยาย

2.4.6) ลุง ป้า น้า อา

2.4.7) ผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือผู้อยู่ในอุปการะเลี้ยงดู

ในกรณีที่สมาชิกไม่ได้ระบุให้บุคคลใดเป็นผู้จัดการศพ หรือมีผู้จัดการศพ แต่ไม่อาจจัดการศพของสมาชิกได้ หรือไม่มีบุคคลที่สมาชิกระบุไว้ในใบสมัครให้เป็นผู้จัดการศพ บุคคลตาม (2.4.2) – (2.4.3) อาจยื่นคำร้องต่อสมาคม เพื่อขอเป็นผู้จัดการศพบุคคลดังกล่าว แต่ถ้าสมาคมเห็นว่าบุคคลนั้นไม่สามารถจัดการศพได้ ให้สมาคมจัดการศพแก่สมาชิกให้เหมาะสมฐานะและศาสนาของสมาชิกนั้น ๆ ถ้าหากมีเงินเหลือจากการจัดการศพ ให้จ่ายแก่บุคคล (2.4.2)-(2.4.7) ตามลำดับก่อน หลัง โดยผู้อยู่ลำดับก่อน ย่อมตัดสิทธิผู้อยู่ลำดับหลัง แต่ถ้ามีผู้อยู่ลำดับเดียวกันหลายคน ให้ได้รับเงินสัดส่วนที่เท่าเทียมกัน สมาคมจะจ่ายเงินค่าจัดการศพหรือค่าจัดการศพและสงเคราะห์ครอบครัวให้แก่ผู้จัดการศพ และผู้รับเงินสงเคราะห์ สมาคมจะหักเงินสงเคราะห์ไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ จำนวนร้อยละ 9 ของเงินที่เรียกเก็บได้

2.5) การใช้จ่าย และการเก็บรักษาเงินสมาคมจะใช้จ่ายเงินค่าบำรุงเพื่อ
การดำเนินการ

2.5.1) ค่าเบี้ยประชุม ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ และค่าเช่าที่พักของ

กรรมการ

2.5.2) เงินเดือนค่าจ้าง และค่าล่วงเวลาของเจ้าหน้าที่สมาคม

2.5.3) ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ และค่าเช่าที่พักของเจ้าหน้าที่สมาคม

2.5.4) ค่าสมทบกองทุนประกันสังคม กองทุนบำเหน็จ และค่า

เครื่องแบบของเจ้าหน้าที่สมาคม

2.5.5) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการประชุมใหญ่

2.5.6) ค่าลงทะเบียนในการประชุม อบรมและสัมมนาของกรรมการ

และเจ้าหน้าที่สมาคม

2.5.7) ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อที่ดิน อาคารและครุภัณฑ์หรือการจัด

จ้างก่อสร้างต่อเติมอาคารสำนักงานของสมาคม

2.5.8) ค่าเช่าที่ดิน และอาคารสำนักงานของสมาคม

- และค่าเสื่อมราคา
- 2.5.9) ค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อวัสดุ ค่าซ่อมแซม ค่าบำรุงรักษา
- ค่าโทรศัพท์ และค่าไปรษณีย์
- 2.5.10) ค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า
- กิจการของสมาคม
- 2.5.11) ค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ ค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวกับการดำเนิน
- ผู้ชำระบัญชีและค่าใช้จ่ายในการเลิกสมาคม
- 2.5.12) ค่าใช้จ่ายสำหรับผู้ทำบัญชี ผู้ตรวจสอบบัญชี ผู้สอบบัญชี
- แก่ความตาย
- 2.5.13) ค่าพวงหรีดและค่าพิธีกรรมตามศาสนาของสมาชิกที่ถึง
- กลาง
- 2.5.14) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน

ค่าใช้จ่าย ช้อย่อย (2.5.1), (2.5.2), (2.5.3), (2.5.4) และ (2.5.13) สมาคมต้องวางระเบียบและเสนอที่ประชุมใหญ่พิจารณาอนุมัติ และส่งให้นายทะเบียนได้พิจารณาให้ความเห็นชอบ ภายใน 30 วัน และเมื่อนายทะเบียนอนุมัติแล้วจึงจะถือปฏิบัติได้ เงินทุนทุกประเภทที่สมาคมได้รับ ต้องนำฝากธนาคาร ธ.ก.ส. สาขาหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในนามของสมาคม เற்றுฎีกของสมาคมจะเก็บรักษาเงินสดไว้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายได้ไม่เกิน 3,000 บาท นายกสมาคมมีอำนาจสั่งจ่ายเงินของสมาคมได้ไม่เกินครั้งละ 3,000 บาท นายกสมาคม โดยมติของคณะกรรมการสั่งจ่ายเงินของสมาคมได้ไม่เกิน 10,000 บาท หากจำนวนเงินค่าใช้จ่ายเกินกว่า จำนวน 10,000 บาท ต้องขออนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ในแต่ละรายการ ยกเว้นการจ่ายเงินสงเคราะห์ นายกสมาคมและกรรมการอื่น ๆ 2 คน ต้องอนุมัติค่าใช้จ่ายก่อนในแต่ละรายการก่อนการจ่ายเงินและเบิกถอนเงินจากธนาคารให้นายกสมาคมหรือற்றுฎีกและกรรมการอื่นอีก 1 คน ลงนามร่วมกันไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 เงินหรือผลประโยชน์ของสมาคมที่ได้รับมา หรือมีผู้บริจาค หรือดอกเบี้ยที่เกิดจากเงินฝากของธนาคารในนามของสมาคม ต้องตกเป็นของสมาคมทั้งสิ้น สมาคมจะแต่งตั้งบุคคลที่เหมาะสม เป็นผู้ตรวจสอบกิจการ โดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่และต้องรายงานผลให้คณะกรรมการทราบทุกเดือน ผู้ตรวจสอบกิจการจะได้รับค่าตอบแทนตามที่สมาคมกำหนด และได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนกลาง

2.6) การประชุมใหญ่

นับแต่จดทะเบียนจัดตั้งสมาคม ผู้เริ่มก่อการจะต้องนัดสมาชิกมาประชุมใหญ่สามัญ ครั้งแรกภายใน 90 วัน เพื่อรับรองข้อบังคับทั้งฉบับ เลือกตั้งคณะกรรมการและมอบหมายงาน กำหนดอัตราเรียกเก็บเงินสงเคราะห์ล่วงหน้า กำหนดอัตราหักเงินค่าจัดการศพ หรือค่าจัดการศพและสงเคราะห์ครอบครัวไว้เป็นค่าใช้จ่าย กำหนดจำนวนเงินเบี้ยเลี้ยง เบี้ยประชุม ค่าพาหนะเงินหรือหรือประโยชน์อื่นธรรมเนียมเดียวกันให้แก่กรรมการ

สมาคมจะต้องเรียกประชุมใหญ่สามัญประจำปี ปีละ 1 ครั้ง ภายใน 120 วัน นับแต่วันสิ้นปีปฏิทินเพื่อรับทราบรายงานกิจการในรอบปีที่ผ่านมา พิจารณาอนุมัติบัญชีรายได้รายจ่ายและบัญชีบุคคล เลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่แทนคณะกรรมการเมื่อครบวาระหรือทดแทน

ตำแหน่งที่ว่างและพิจารณาแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับ สมาคมจะเรียกประชุมสามัญใหญ่วิสามัญ ในกรณีที่ต้องขอความเห็นชอบหรือมติจากที่ประชุมใหญ่ในการดำเนินกิจการของสมาคม ได้ในกรณี

2.6.1) คณะกรรมการเรียกประชุม

2.6.2) สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด หรือไม่น้อยกว่า 50 คน ลงชื่อร่วมกันร้องขอต่อสมาคมให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญเพื่อการใด การหนึ่ง

2.6.3) นายทะเบียนสั่งให้เรียกประชุม

การประชุมใหญ่ ต้องมีสมาชิกร่วมประชุม ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดหรือไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคนจึงจะเป็นองค์ประชุม ในที่ประชุมใหญ่ สมาชิกมีเสียงหนึ่งเสียงในการลงคะแนน การวินิจฉัยชี้ขาดให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงเป็นเสียงชี้ขาด กรณีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับ และการเลิกสมาคมต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของผู้มาประชุม การออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ ออกเสียงคะแนนโดยเปิดเผย ให้ใช้วิธียกมือ ออกเสียงลงคะแนน ให้ใช้วิธีกาบัตรลงคะแนน การนับคะแนนเสียง ให้ที่ประชุมเลือกสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมเป็นกรรมการนับคะแนน จำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน สมาชิกจะมอบฉันทะให้ผู้อื่น ซึ่งมีใช้สมาชิกร่วมประชุมใหญ่ และออกเสียงแทนตนได้ ผู้รับมอบฉันทะคนหนึ่งรับมอบฉันทะได้คนเดียว ในกรณีที่จะมีมติเรื่องใด ถ้าส่วนได้เสียของกรรมการ หรือสมาชิกของสมาคมผู้ใดขัดกับประโยชน์ได้เสียของสมาคม กรรมการหรือสมาชิกของสมาคมผู้นั้นจะออกเสียงลงคะแนนในเรื่องนั้นไม่ได้

3) โครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่

คณะกรรมการได้จากการเลือกตั้งของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ คณะกรรมการมีจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน และไม่เกิน 15 คน คณะกรรมการต้องมีคุณสมบัติเป็นคนสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี การศึกษาไม่ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลท่าข้าม น่าน้อย พะวงทุ่งใหญ่ มีอาชีพฐานะมั่นคง เป็นสมาชิกของสมาคมฉาบปาดกิจสงเคราะห์ ตำบลท่าข้าม ไม่เป็นกรรมการของฉาบปาดกิจสงเคราะห์อื่น ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีไม่เคยถูกนายทะเบียนสมาคมฉาบปาดกิจสงเคราะห์ประจำท้องที่ สั่งให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการสมาคม

กรรมการสมาคมไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้าง อยู่ในวาระคราวละ 2 ปี กำหนดให้มีการประชุม เดือนละไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง กรรมการพ้นตำแหน่งเมื่อครบกำหนดวาระ ตาย ลาออก หรือขาดคุณสมบัติ

บทบาทหน้าที่ของกรรมการ

นายกสมาคม (นายบุญเจือ มาลากุล) ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าในการบริหารกิจการของสมาคมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และวัตถุประสงค์ของสมาคม เป็นผู้แทนสมาคมในการติดต่อกับบุคคลภายนอก และเป็นประธานในที่ประชุมคณะกรรมการและการประชุมใหญ่ของสมาคม

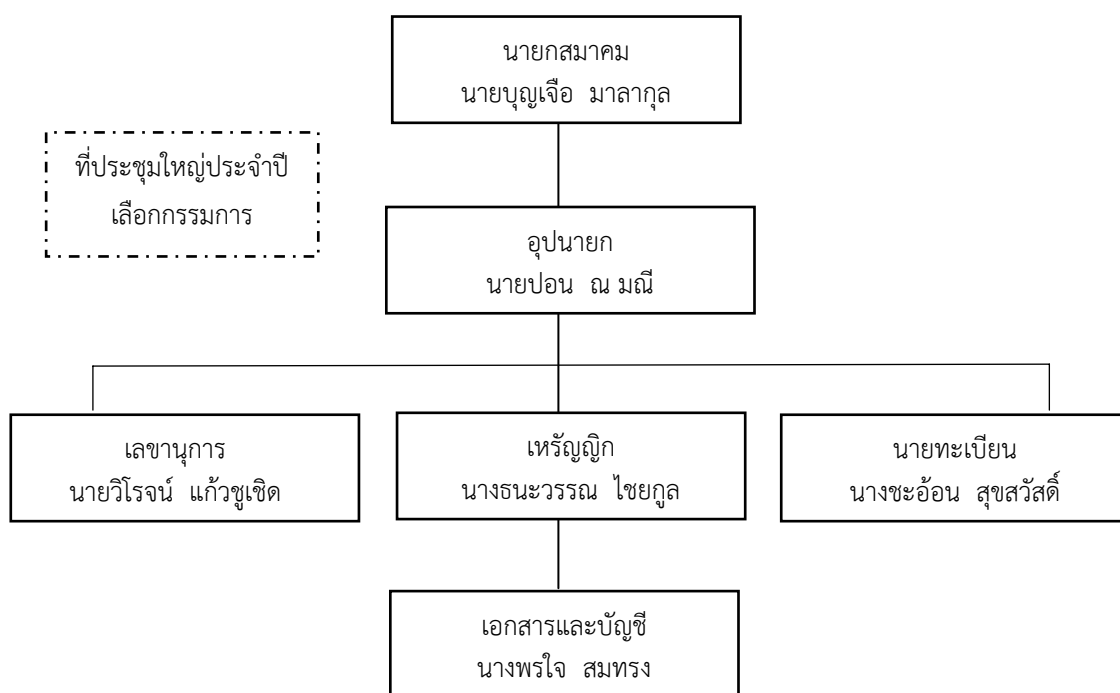
อุปนายกสมาคม (นายปอน ณ มณี) ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนายกสมาคมในการบริหารกิจการของสมาคม ปฏิบัติตามที่นายกสมาคมได้มอบหมาย และทำหน้าที่แทนนายกสมาคมเมื่อนายกสมาคมไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

เลขานุการ (นายวิโรจน์ แก้วชูเชิด) ทำหน้าที่เกี่ยวกับธุรการของสมาคม นัดการประชุมกรรมการการประชุมใหญ่ จัดและรักษารายงานการประชุม ดำเนินการจดทะเบียนกรรมการจดทะเบียนแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับและรายงานทะเบียนสมาชิก บัญชีเงินต่อนายทะเบียน และปฏิบัติตามคำสั่งของนายกสมาคม ตลอดจนทำหน้าที่เป็นเลขานุการในการประชุมต่าง ๆ ของสมาคม

เหรัญญิก (นางธนะวรรณ ไชยกุล) มีหน้าที่เกี่ยวกับการเงินทั้งหมดของสมาคม เป็นผู้จัดทำบัญชีรายได้-รายจ่าย บัญชีงบดุลของสมาคม และเก็บเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ทางการเงิน บัญชีของสมาคมไว้ เพื่อการตรวจสอบ รายงานฐานะการเงินและงบดุลของสมาคมต่อนายทะเบียน

นายทะเบียน (นางชะอ้อน สุขสวัสดิ์) มีหน้าที่จัดทำ และรักษาทะเบียนสมาชิก ตลอดจนหลักฐานเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับทะเบียนสมาชิก

โครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่ของสมาคมดังแสดงในแผนผังที่ 6

แผนผังที่ 6 แสดงโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่ของสมาคมฉลามปากงูสงเคราะห์

4) ระบบเอกสารและบัญชี สมาคมมีบัญชีเป็น 3 เล่ม คือ บัญชีรายรับ-รายจ่ายเงินสงเคราะห์เงินฉลามปากงู และเงินบริหารจัดการ ซึ่งตัวเลขเงินจะตรงกับตัวเลขในบัญชีธนาคารการเก็บเงินฉลามปากงู จะมีกรรมการช่วยเก็บ โดยมีค่าตอบแทนให้ คือ เงินฉลามปากงู 1,000 บาท

จะจ่ายค่าตอบแทน 100 บาท การเก็บเงินฌาปนกิจจะติดตามดูจากทะเบียนการชำระค่าศพสมาคม ว่าสมาชิกรายใดที่เงินฌาปนกิจหมดแล้ว กรรมการก็จะตามเก็บเงินครั้งละ 150 บาท ทุกครั้งที่มีการรับเงินจากสมาชิกจะมีการออกใบเสร็จรับเงินเป็นหลักฐาน

กรณีที่มีการจ่ายเงินฌาปนกิจ เมื่อสมาชิกเสียชีวิต จะมีการสรุปข้อมูลรายละเอียดการจ่ายเงินของสมาชิกที่เสียชีวิต โดยรวบรวมยอดเงินจากจำนวนสมาชิกที่เหลือ โดยสมาชิกแต่ละคนจ่ายศพละ 30 บาท การจ่ายเงินฌาปนกิจจะหักเงินค่าบำรุงสมาคม 9% หากสมาชิกที่เสียชีวิตมีหนี้สินก็จะนำเงินนี้ไปจ่ายหนี้สินให้ก่อน เงินที่เหลือจึงจะนำไปให้ผู้รับประโยชน์ สมาชิกสมาคม ต้องจ่ายเงินค่าบำรุงสมาคมทุกปี ปีละ 20 บาท

5.3 ปัจจัยความสำเร็จสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้ามและตำบล

ใกล้เคียง

สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ฯ เป็นกลุ่มที่ดำเนินการการภายใต้แนวคิดที่ว่า คนตายไม่ขายคนเป็น เป็นการช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ฐานะค่อนข้างยากลำบาก แล้วต่อมายายผลในวงกว้าง 4 ตำบล มีสมาชิกรับพันคน จึงนับได้ว่ากลุ่มประสบผลสำเร็จพอควรในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งปัจจัยที่หนุนเสริมให้กลุ่มเกิดความสำเร็จได้แก่

- 1) มีเงินสงเคราะห์ช่วยเหลือในการจัดงานศพสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นสมาชิก สมาชิกได้ประโยชน์จริง จึงมีการแนะนำบอกต่อเรื่องประโยชน์ที่ได้ จึงชักชวนกันมาเป็นสมาชิก
- 2) คณะกรรมการมีความเข้มแข็งและมีความสามัคคีที่สำคัญมีความตั้งใจที่จะช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิก เพื่อนบ้าน ที่เห็นปัญหาในชุมชน
- 3) สมาชิกมีความเข้มแข็ง ให้ความร่วมมือ เพราะมั่นใจในประโยชน์ที่ได้รับ เช่น สามารถเรียกเก็บเงินสงเคราะห์ได้ทุกเมื่อ ให้ความร่วมมือการประชุม หรือกิจกรรมอื่น ๆ ของสมาคมฯ
- 4) มีภาคี องค์กรส่วนท้องถิ่น อบต.ท่าข้ามหนุนเสริม ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากในด้านงบประมาณ และส่งแกนนำไปศึกษาดูงานการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้
- 5) ระบบการบริหารจัดการที่ดี มีการตรวจสอบได้ ทำให้สมาชิก สังคมไว้วางใจการทำงานมีระบบระเบียบที่ชัดเจน
- 6) มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี

5.4 สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ฯ กับการแก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์

สมาคมฯ เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถช่วยประชาชนที่มีฐานะลำบากและผู้พิการ ให้มีเงินทุนในการจัดงานศพ โดยลูกหลานไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากที่อื่นจนเป็นหนี้สิน นอกจากนี้ยังสามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้สินที่ลูกหลานต้องรับภาระด้วย อีกทั้งมีส่วนช่วยให้องค์กรการเงินชุมชนมีความมั่นคง เนื่องจากไม่มีปัญหาหนี้สูญ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุขใจ

โดยภาพรวมสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ฯ ได้มีการพัฒนาการ ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงเส้นทางพัฒนาการสมาคมอาปนกิจสงเคราะห์ฯ

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์ /ชุมชนสมานฉันท์
2545-2547	เมื่อมีคนในครอบครัวเสียชีวิต บางคนต้องนำที่นา ที่สวน ที่บ้านไปจำนองเพื่อนำเงินมาจัดงานศพ เห็นรูปแบบอาปนกิจของธนาคาร ธกส. ชุมชนก็น่าจะทำได้	นายบุญเจือ มาลากุล มีแนวคิดที่จะจัดตั้งกองทุนสำหรับผู้เสียชีวิตในขณะเป็นประธานองค์กรสหกรณ์การเกษตรได้เก็บเงินสมาชิกคนละ 20 บาท เพื่อทำเป็นกองทุนในงานศพ	เกิดแนวคิดการจัดตั้งกองทุนสำหรับงานศพ เกิดการปรึกษาหารือ หาแกนนำร่วมคิด ขยายความคิด หาแนวร่วม พุดคุย เตรียมการก่อตั้งกลุ่ม
	ต้องการมีกองทุนสำหรับงานศพเพื่อช่วยเหลือกันและกัน	ได้มีการจัดตั้งชมรมอาปนกิจเพื่อนช่วยเพื่อนในพื้นที่ตำบลท่าข้าม โดยได้เปิดรับสมาชิกเป็นครั้งแรก	ได้สมาชิกครั้งแรก 86 คน และมีเงินทุนช่วยเหลือเมื่อสมาชิกกลุ่มเสียชีวิต
2549	ต้องการสมาชิกเพิ่ม	ขยายพื้นที่จากสมาชิกกองทุนเงินล้านไปยัง 8 หมู่บ้านใน ต.ท่าข้าม และทำการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ เช่นวิทยุชุมชน	ได้สมาชิก 200 คน สมาชิกเพิ่มคณะกรรมการต้องทำงานอย่างรอบคอบมากขึ้นมีการประชุมปรึกษาหารือกันบ่อย
2550	ต้องการขึ้นทะเบียนเป็นสมาคม	ปรึกษากับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เกี่ยวกับเรื่อง การขึ้นทะเบียนเป็นสมาคมฯ	ได้รับคำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การขึ้นทะเบียนเป็นสมาคมฯ

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ระยะเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์สำคัญ	การดำเนินงาน/กิจกรรม	ผลลัพธ์ /ชุมชนสมานฉันท์
2551	ต้องการสมาชิกเพิ่มเพื่อให้ช่วยเหลือกัน ได้มากที่สุด	ขยายพื้นที่ไปยังตำบลข้างเคียง (ต.ทุ่งใหญ่ ต.น้ำน้อย ต.พะวง) และ ปรึกษากับกระทรวงพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์เกี่ยวกับเรื่อง การขึ้นทะเบียนเป็นสมาคมฯ	ได้สมาชิกเพิ่มเป็น 400คน และได้ ขึ้นทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคม ฅาปนกิจสงเคราะห์ตำบลท่าข้าม ดูแลเพื่อนสมาชิกเพิ่มขึ้น
2552	สมาคมต้องการพวงหรีดให้แก่สมาชิกที่ เสียชีวิต	จัดตั้งกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์	เวทีการพบปะสมาชิก หรือของ กรรมการเป็นการเติมความรู้ เสนอข้อเสนอนะความต้องการเกิด ความคิดใหม่ ๆ ในการดูแลกัน เกิดการต่อยอดกิจกรรม เช่นกลุ่ม ประดิษฐ์ทำพวงหรีดให้แก่สมาชิก สมาคมฅาปนกิจสงเคราะห์ตำบล ท่าข้ามที่เสียชีวิต
2553 - 2555 2556 - ปัจจุบัน	ต้องการสมาชิกเพิ่ม องค์กรการเงินในจังหวัดสงขลาได้รับ ผลกระทบอย่างรุนแรง สมาชิกลาออกจกกลุ่ม	รับสมัครสมาชิกเพิ่ม โดยการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ เช่น วิทยุชุมชน สมาชิกที่ต้องการลาออก	สมาชิก 1,191 คน ปัจจุบันไม่รับคนนอกตำบล เพราะสมาชิกมากรบริการ ไม่ทั่วถึง

4.2 ปัจจัยเอื้อให้เกิดความสำเร็จ/อุปสรรคในการจัดสวัสดิการ ตำบลท่าข้าม

ปัจจัยเอื้อให้เกิดความสำเร็จปัจจัยที่มีส่วนในการสนับสนุนความสำเร็จของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีในตำบล ได้แก่

4.2.1 ทุนชุมชน ทุนเดิมของชุมชนที่ได้สะสมมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นชุมชนท่าข้าม เช่นทุนเครื่องญาติ ฐานวัฒนธรรมเดียวกัน คนมีทุน มีทุกซ์ที่ใกล้เคียงกัน มักจะดูแลกันประชาชนในตำบลท่าข้าม โดยส่วนใหญ่ในทั้ง 8 หมู่ มีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ แม้ในชุมชน หมู่ที่ 5 ที่เป็นชุมชนมุสลิมหมู่เดียวในตำบลก็มีความเป็นเครือญาติ ทั้งระหว่างพี่น้องไทยพุทธ และพี่น้องไทยมุสลิม มีการไปมาหาสู่การร่วมกิจกรรมประเพณี และกิจกรรมอื่น ๆ ทางสังคม

4.2.2 กลุ่มองค์กรที่หลากหลายในตำบล กลุ่มที่เกิดขึ้นในตำบลท่าข้ามมาจากความสัมพันธ์ที่ดีของคนในตำบลที่มีความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งช่วยสนับสนุน การรวมกลุ่มและถักทอกันเป็นเครือข่ายตำบลท่าข้าม มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม ต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งในแต่ละกลุ่ม ก็มีบทบาทแตกต่างกันไปต่างก็มุ่งให้ผลประโยชน์แก่คนในตำบล

4.2.3 ผู้นำชุมชน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม (นายสินธพ อินทร์ตัน) เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างและพัฒนาบุคคลในชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การพาผู้นำในแต่ละกิจกรรมไปประชุม ดูงาน และพยายามหาวิธีการให้แกนนำได้พัฒนาศักยภาพตัวเอง ในทุกด้านทั้งด้านความคิด ด้านการจัดการ ภาวะความเป็นผู้นำ หรือแม้แต่การฝึกทักษะด้านการฝึกพูดในที่ชุมชน ทำให้เป็นคณะกรรมการกลุ่มที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมในการทำงานอาสาสมัครให้กับชุมชน “เหมือนตัวลุงเอง เมื่อก่อนนายกสินธพ นายก อบต. เรา เป็นคนที่สร้างขึ้นมาจาก ชัดๆ เลย... แกชวนลุงไปประชุม ชวนไปโน่นไปนี่ จะพาไปตลอด ชวนคุย ลุงให้กล้าคิด กล้าคุย เพราะถ้าไม่กล้าพูด แกก็จะพยายามหาวิธีการให้เราออกไปพูดข้างหน้าให้ได้.. นายกฯ ท่าข้ามเป็นคนมองการณ์ไกลได้ดี คือ สร้างบุคคล สร้างภูมิปัญญาให้กับท้องถิ่น” นายเอี่ยม ไชยกุล : ประธานกลุ่มออมทรัพย์, (17 ธันวาคม 2558) สอดคล้องกับแผนพัฒนาของ อบต. จะเห็นว่ามุ่งงบประมาณในการสร้างคนมากกว่า การสร้างโครงสร้างพื้นฐานตั้งคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้าน (สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2558) กล่าวว่า “นายกไม่ได้เทงบประมาณในการโครงสร้างพื้นฐานเยอะ แต่สร้างคนส่งเสริมกลุ่มอาชีพพาคนไปศึกษา ดูงาน ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม จัดงานเกษตรประจำปี รมรงค์ฝักปลอดสาร ด้านสุขภาพ นายกดึงมาหมดทุกหน่วยงาน เรื่องถนน น้ำไหล ไฟสว่างทางสะดวก เป็นไปโดยธรรมชาติ ใช้งบประมาณโครงสร้างพื้นฐานน้อย และดึงหน่วยงานอื่น เช่น อบจ. งบ สส งบพัฒนาอำเภอมาช่วยในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน. นายกมองเรื่องสุขภาพกับสร้างคนส่งเสริมอาชีพ”

นอกจากนี้ยังมีผู้นำธรรมชาติ ที่มาเป็นแกนนำกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ในตำบล เช่น กลุ่มองค์กรการเงิน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มโรงปุ๋ยอินทรีย์ ร้านสวัสดิการ ที่มีความรู้ความสามารถจากการปฏิบัติจริงเสียสละมาร่วมทำงานส่วนรวมเพื่อร่วมพัฒนาพื้นที่ตำบลท่าข้าม ตั้งคำให้สัมภาษณ์ของนายเอี่ยมแกนนำกลุ่มออมทรัพย์ (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2558) กล่าวว่า “เราทำงานพื้นที่คนที่หวังให้ตัวเองได้ดี หมายถึง มีเงิน ทำงานพื้นที่ไม่ได้ เราทำเพื่อสังคมให้สังคมเราพี่น้องเราได้อยู่ดีกินดี ถ้าเราทำเพื่อตัวเรา ปลูกถั่ว ปลูกแตง ปลูกฝัก เลี้ยงวัวขายดีหว่า เราอย่าไปยุ่งเรื่องเพื่อนนั่นทำเพื่อตัวเรา

แต่เหมือนลุงนี้ทำเพื่อตัวเราก็อำ เพื่อตรงนี้ก็ทำ ก่อนมานี้ตัดหญ้าให้วัวเรียบริ่อยแล้ว ถึงวันตัดยางก็ตัด ตัดยางเสร็จตัดหญ้าให้วัว เหลือแต่นั้นก็ทำงานอื่น อยู่กับกลุ่มอยู่กับส่วนรวม”

4.2.4 อาสาสมัครในพื้นที่ตำบลท่าข้ามกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบล ท่าข้าม สามารถดำเนินการหรือขับเคลื่อนไปได้ โดยอาศัยจิตอาสาของประชาชนในตำบล ที่เข้ามาทำหน้าที่ รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม โดยเริ่มจากการมีจิตอาสาของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของตำบลท่าข้าม ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ก็ได้ทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น จะเข้ามาทำงานด้วยความสมัครใจหรือด้วยจิตอาสาของแต่ละบุคคล โดยไม่มีการบังคับใดๆ และการทำงานดังกล่าวเริ่มต้นจากการไม่มีค่าตอบแทนใดๆ หรือการได้รับค่าตอบแทนที่ไม่มากนัก

4.2.5 การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องการทำงานของแกนนำ หรือกลุ่มอาสาต่างๆของตำบลท่าข้าม เนื่องจากการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น การประชุม การจัดเวที ประชาคมในพื้นที่หรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต่างต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของแกนนำ ของสมาชิก หน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมนั้นเป็นไปได้อย่างดี จะอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้ง หน่วยงานรัฐในพื้นที่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม และประชาชนในพื้นที่ตำบลท่าข้าม ทำให้ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีหรือกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนิน กิจกรรมกลุ่ม ทั้ง 5 กลุ่ม สมาชิกจะให้ความร่วมมือสูงทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ตกเป็นของสมาชิกทุกคน สวัสดิการชุมชนจึงเป็นของชุมชน” *“ที่นี่มีการประชุมบ่อยมาก ประชุมแต่ละครั้งจะถกเถียงกันให้รู้ เรื่อง คุยกันบ่อย”* *น้ำบุญเจือ มาลากุล (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2558)*

4.2.6 การบริหารจัดการกลุ่มการบริหารจัดการที่ผลประโยชน์ตอบสนองต่อสมาชิก การบริหารงานกลุ่มในพื้นที่ตำบลท่าข้าม นั้น มีความชัดเจน ตรงไปตรงมา โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับงบประมาณ คือ เมื่อได้รับงบประมาณของแต่ละโครงการหรือแต่ละกิจกรรมมานั้น ต้องมีการดำเนินการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับงบประมาณให้สมาชิกของแต่ละกลุ่มกิจกรรมรับทราบ มีระบบเอกสาร บัญชี ตรวจสอบ ทุกกลุ่มจะมีใกล้เคียงกัน และหากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทำผิดจะเกิดการทำตามกันแต่ละกลุ่ม พยายามสร้างระบบตนเองให้กลุ่มอยู่ได้ เพื่อให้การบริหารงานดังกล่าวเป็นไปอย่างโปร่งใส ชัดเจน ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเอื้อต่อการทำงานของระบบอาสาให้ประสบผลสำเร็จได้

4.2.7 ทุนเงินมีทั้งกองทุนของกลุ่มเอง และการสนับสนุนจากหน่วยงาน เช่น อบต. สนับสนุนทุนเงินงบประมาณการดำเนินกิจกรรมโครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่น ทั้งการดำเนินการโดย อบต. ท่าข้าม และการสนับสนุนทุนเงินงบประมาณผ่านกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่ จากกลุ่มองค์กรการเงิน ในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน สถาบันการเงินชุมชนที่มีกระจายครอบคลุม ทั้ง 8 ตำบล ที่เป็นแหล่งเงินกู้ในชุมชน การนำไปสู่การจัดสวัสดิการด้านต่างๆ สำหรับสมาชิก อาทิ การรักษาพยาบาล และการนำไปสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะในชุมชน ดังคำให้สัมภาษณ์ของตัวแทน กรรมการออมทรัพย์ (สัมภาษณ์, มกราคม 2559) กล่าวว่า *“เวลาวัดมีงานไหว้ถ้าเขาขอความอนุเคราะห์ เราก็อำนวยเหลือ ถ้าเขาจะก่อสร้างอาคารใดๆ ขาดเงิน 2-3 หมื่น ก็ให้แต่เอาผลผลิตผลไม้คิด ไม่คิด ดอกเคยให้เป็นแสน ดอกนั้นถือว่ากลุ่มเราได้ทำบุญให้กับวัด ถ้าวัดมีกิจกรรมอะไรเราก็จะสนับสนุนมั้ง 1,000-2,000 บาท เวลางานปีใหม่ งานรดน้ำผู้สูงอายุ”*

4.2.8 การเป็นตำบลแห่งการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มกิจกรรมมีการพัฒนาไป อย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งพร้อมกับการทบทวนพัฒนาเรียนรู้แก้ปัญหาไปอย่างไม่จบสิ้น

4.2.9 การหนุนเสริมจากหน่วยงานภาคีพัฒนาต่างๆ การทำงานพัฒนาในตำบลท่าข้าม มีหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยเข้ามาหนุนเสริมจากการประสานงานของ อบต. ท่าข้ามหน่วยงานราชการที่ทำงานในพื้นที่ให้มีการเข้ามาสนับสนุนด้านความรู้วิชาการ ให้กลุ่มองค์กรชุมชนด้านต่างๆ อาทิ “การสนับสนุนความรู้ให้กลุ่มโรงปุ๋ยชีวภาพ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ดังคำให้สัมภาษณ์ของตัวแทนโรงปุ๋ยชีวภาพ (9 ตุลาคม 2558) กล่าวว่า “หาที่เลี้ยงจาก มอ. สำนักงานเกษตรอำเภอ บริษัท ฟุกเทียน พัฒนาที่ดิน อุตสาหกรรมจังหวัดมาให้ความรู้ และศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ที่อยู่คลองหลวง ปทุมธานี ก็มาให้ความรู้ที่นี้โดยการประสานของสำนักงานเกษตรอำเภอและเกษตรจังหวัด” การหนุนเสริมจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดสงขลา จากทั้งการเป็นพื้นที่ฝึกงานของนักศึกษา พื้นที่ทำวิจัยของอาจารย์ อาทิ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ใช้เป็นพื้นที่ฝึกงานของนักศึกษาพยาบาลอย่างต่อเนื่อง ทำให้นักศึกษาได้ความรู้ประสบการณ์การทำงานจริง ชุมชนได้ข้อมูลได้งานพัฒนาด้านสุขภาพ และอาจารย์หลายท่านได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานในการดำเนินงานกิจกรรมในชุมชนการเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายท้องถิ่น ทำให้แกนนำตำบลท่าข้าม ได้เครือข่ายการทำงาน มีการเปิดมุมมองในการทำงาน ดังคำให้สัมภาษณ์ของแกนนำภาคประชาสังคม (สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2558) กล่าวว่า “หนึ่งเราได้มัลมิตร สองเราได้เพื่อน สามทำให้คนท่าข้ามหูตากว้างไกลในการทำงานภาคประชาชน ได้เปรียบเทียบทั้งสองงานทั้งสองคน ปรับทัศนคติทั้งพวกเราด้วยกันว่าบทบาทเราเป็นผู้บรรยายเราทำหน้าที่บรรยาย บทบาทเราเป็นนักเรียนเราต้องทำตัวเป็นนักเรียน” องค์กรหรือภาคีที่เกี่ยวข้องนั้นได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งเข้ามาเป็นภาคีในการปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งภาคีต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ตำบลท่าข้ามนั้น จะเอื้อและส่งเสริมให้ระบบการทำงานของตำบลท่าข้ามมีศักยภาพมากขึ้น

4.2.10 การสื่อสาร การพัฒนากลุ่มองค์กร หรือพื้นที่ตำบลท่าข้ามมีการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือในการทำงานผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ผ่านการประชุมปรึกษาหารือต่างๆ ทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล เช่น การประชุมประจำเดือนกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหาร อบต. แกนนำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานราชการเข้าร่วมประชุม การประชุมหารือการดำเนินกิจกรรมของ อบต. การประชุมกรรมการหมู่บ้าน การประชุมของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น การประชุมกลุ่มออมทรัพย์ การให้ข้อมูลข่าวสารการประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางหอกระจายข่าว เสียงตามสายในระดับหมู่บ้าน รวมถึงการสื่อสารผ่านวงคุยไม่เป็นทางการ เช่น วงน้ำชาในหมู่บ้าน “เรามีหอกระจายข่าว เรามีประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านทุกเดือน ประจำปีเราจัดงานปีใหม่ มีกลุ่มออมทรัพย์ มีกองทุนหมู่บ้าน เวลาประชุมเราประชุมที่เดียวกัน เวลามีข่าวสารไรก็มาเผยแพร่เรามีวิทยุชุมชนเหมือนกัน แต่ถ้าไม่เปิดฟังก็ไม่ได้ยิน แต่หอกระจายข่าวได้ยิน ดีคนละแบบ เราได้ความรู้ใหม่มาก็จะโทรชวนมากินน้ำชาสักที” อรุณ ทองวิไล (สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2558)

นอกจากนี้การมีพื้นที่สาธารณะมาก มีกิจกรรมทางสังคมเป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้คนมีวงแลกเปลี่ยนข่าวสารกันและกัน

ปัญหาอุปสรรคการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม

วัตถุประสงค์ เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิตของกลุ่ม หากอยู่ไกลหรือต้องหากจากนอกชุมชนจะเป็นอุปสรรคกับการทำงาน เช่น ของโรงปุ๋ยชีวภาพต้องมีการจัดหาวัตถุดิบจากภายนอกจำนวนมากการปรับเปลี่ยนทัศนคติคนเป็นเรื่องยาก เช่น เปลี่ยนจากปุ๋ยเคมี เป็นปุ๋ยอินทรีย์เกษตรกรบางคนไม่ยอมรับการทำสวัสดิการบางกรณีต้องคำนึงถึงความเป็นชุมชน เมื่อห่างไกลกันความตระหนักในความเป็นเจ้าของลดลง หรือการบริการที่ไม่ทั่วถึง ขาดสำนึกร่วมทำให้กรรมการต้องทำงานหนัก การสืบทอดของคนรุ่นหลังตอนนี้ทุกกลุ่มมีแกนนำที่ค่อนข้างสูงอายุ คนรุ่นหลังที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ยังมีน้อยถึงแม้กลุ่มพยายามสร้างคนรุ่นใหม่ แต่กระบวนการพัฒนาประเทศปัจจุบันยังคงดึงคนออกจากชุมชนทั้งเรื่องการศึกษา และการมีงานทำกรรมการส่วนใหญ่ยึดติดกับระบบที่เคยประสบความสำเร็จมา ในขณะที่สถานการณ์บางอย่างของชุมชนเปลี่ยนไปแล้วปัจจุบันสถานการณ์ทางสังคมเกิดโรคระบาดแล้วแพร่หลายไปเร็วด้วยระบบการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น การเกิดปัญหากลุ่มออมทรัพย์ระดับครูใหญ่และระดับไปทั่วกลุ่มออมทรัพย์ องค์กรการเงินในจังหวัดสงขลาตอนนี้ ส่งผลกระทบต่อกลุ่มออมทรัพย์อื่นพอควรตำบลท่าข้าม ก็ได้รับอิทธิพลของการระบาดนี้เหมือนกัน ทำให้สมาชิกเกิดความวิตกกังวล ถอนเงินออกกันจำนวนมากส่งผลกระทบต่อกลุ่ม หรือแม้แต่สมาชิกบางคนไม่เคารพกติกา กรรมการใช้วิธีการยึดหยุด ประคับประคองก็เข้าใจผิดคิดว่ากรรมการไม่เข้มแข็งจริง ก็พูดในทางที่เสียหาย เกิดการแพร่ระบาดของ การกระทำที่ผิดๆ ทำให้กรรมการต้องมีวิธีการที่ดีในการหาทางออก การพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน องค์กรสวัสดิการต่าง ๆ ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ รัฐท้องถิ่นด้วยข้อจำกัดของกฎระเบียบต่างๆของกระทรวง หรือรัฐบาลกลาง เช่น การสมทบกองทุนสวัสดิการที่มีในสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารทุกอย่างเปลี่ยน ซึ่งไม่ต่างจากท้องถิ่นเมื่อเปลี่ยนผู้บริหารทุกอย่างเปลี่ยน และหายไป

4.3 เป้าหมาย กระบวนการ รูปแบบการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม

4.3.1 เป้าหมายสวัสดิการชุมชน

การก่อเกิดสวัสดิการชุมชน เกิดขึ้นเพื่อการป้องกันและแก้ปัญหาให้กับชุมชน ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาสวัสดิการที่มีอยู่ของรัฐได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ สวัสดิการชุมชนจึงมีเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาให้กับชุมชนเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยผ่านกระบวนการคิดร่วมกัน การบริหารจัดการร่วมกันและการเชื่อมั่นในผู้นำ ภายใต้หลักคิดที่ว่าสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิดจน ตาย เป็นการให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี การอยู่ร่วมกันของคน ชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติและมีการเคารพซึ่งกันและกัน หรือสวัสดิการชุมชนมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาเป็นการพัฒนาส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมให้กับประชาชน ในเรื่องการศึกษา การมีงานทำ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย กระบวนการ ยุติธรรม และเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตกระบวนการ การดำเนินงาน ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีและศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2553)

ตำบลท่าข้ามมีเป้าหมายหรือฐานคิดที่มาของการจัดสวัสดิการ คือ เพื่อแก้ไข และป้องกันปัญหาของชุมชน ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายกับชุมชนได้ ดังต่อไปนี้ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อ การผลิตบ้านเช่ากอลอยตงมีเป้าหมาย เพื่อรวมคน รวมเงิน ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนา และการช่วยเหลือกัน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ด้วยวิธีการให้คนในชุมชนมีการออมเงินเพื่อนำมาช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน และป้องกันการมีหนี้สินกับนายทุนนอกระบบ เป็นการพึ่งพากันเองด้านการเงินของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาคนให้มีสัจจะเพื่อการยอมรับของสมาชิกกลุ่ม และสร้างนิสัยการออมให้กับ ครัวเรือน กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก เน้นว่าต้องการให้เกิดการหมุนเวียนการใช้เงินในตำบล สร้างงาน สร้างอาชีพ และรายได้โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้หญิง หากต้องการพัฒนาศักยภาพผู้หญิงต้องให้ โอกาสรวมตัวกันทำกิจกรรม เป็นการพัฒนาคนไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนโรงปุ๋ย ชีวภาพมีเป้าหมายเพื่อ ลดรายจ่ายจากการใช้ปุ๋ยของตำบล สร้างรายได้ รักษาคุณภาพดิน สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการพึ่งตนเองในกระบวนการผลิตของชุมชน ร้านสวัสดิการชุมชนแม่เตย มีความคิดใน การช่วยเหลือสมาชิกโดยการนำสินค้าที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันมาขายให้กับสมาชิกในราคาที่ ถูกกว่าท้องตลาด และสามารถนำไปใช้ก่อนค่อยผ่อนทีหลัง ตามสโลแกนที่ว่า ไม่มีเงินสักบาทก็ไม่อด ตายที่บ้านเราและสมาคมฯปกป้องสงเคราะห์ มีเป้าหมาย คือ การช่วยเหลือกันในวาระสุดท้ายของ ชีวิตที่ว่า “คนตายไม่ขายคนเป็น” ลดภาระครอบครัวในการจัดการงานศพ

สรุปได้ว่าเป้าหมายของการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้ามจัดขึ้นภายใต้หลักคิด ที่ว่าคนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน ดูแลทุกเรื่อง ทั้งด้านความเป็นอยู่ด้านความยากจน ด้านการเงินบรรเทา ปัญหาความเดือดร้อน เพิ่มรายได้ สร้างโอกาสความเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพผู้หญิง การช่วยเหลือ เกื้อกูลกันของคนในชุมชนผ่านกระบวนการทำสวัสดิการของชุมชน ซึ่งกระบวนการในการแก้ปัญหาได้ ผ่านการคิดการคุยร่วมกัน เห็นพ้องต้องกันในการหาทางออก และเน้นการพึ่งตนเองของชุมชน สร้าง ชุมชน

4.3.2 กระบวนการการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม

การจัดสวัสดิการชุมชน ตำบลท่าข้าม เป็นกระบวนการหรือวิธีการในการบริการ สมาชิกชุมชน เพื่อป้องกันการเกิดปัญหา และเงื่อนไขอันไม่พึงประสงค์ของชุมชน หรือวิธีการที่จะนำ ไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีของคนในตำบล ภายใต้รูปแบบต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นรูปธรรมทั้ง 5 กลุ่ม พบว่าเป็น การสร้างหลักประกัน เพื่อความมั่นคงในการดำรงชีวิต ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือ เกื้อกูลบนฐานของคนชุมชนเดียวกัน ตระหนักบนคุณค่าของการเป็นคนในชุมชนเดียวกัน การมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมและร่วมรับประโยชน์ เป็นการให้และรับอย่างมีศักดิ์ศรี บนฐานความเท่าเทียม ความเคารพ มีกระบวนการทำงานแบบเป็นทางการเช่นการประชุม เวทีประชาคม และไม่เป็นทางการ เช่น การล้อมวงคุย ปรึกษาหารือ สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้ง 5 กลุ่ม มีแนวทางในการทำงาน คล้ายกัน คือมีกระบวนการในการคิดและเห็นปัญหาความต้องการร่วมกันสร้างความตระหนัก หลังจาก นั้นคิดร่วมกัน ผ่านการพูดคุย ผ่านการประชุม ทำหลาย ๆ ครั้ง จนมั่นใจจึงนำไปสู่การตัดสินใจทำ กำหนดแนวทางการทำงาน สิ่งที่ทำนั้นทำจากสิ่งที่เป็นจริงสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ทำจากสิ่งเล็ก ๆ ไปใหญ่ เริ่มจากสมาชิก 30 คน ออมคนละบาทต่อวัน จนมีสมาชิกนับพันคน จากเงินหลักพัน จนเป็น เงินหลักล้าน ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการทำงานไม่ใช่เป้าหมายของงาน ออมเงินทำให้คนมารวมกัน เงิน

เล็กน้อย เมื่อมารวมตัวกันก็สามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับเพื่อนในชุมชนได้หลายคน ลดการเกิดปัญหาความตึงเครียดในชุมชน รูปแบบสวัสดิการเน้นการให้การช่วยเหลือไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกคนในชุมชนเป็นการรวมคน ให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข พึ่งพาช่วยเหลือ มีกฎกติกา กลุ่มสวัสดิการที่เกิดขึ้นเป็นการทำเพื่อเชื่อมโยงคนเข้าหากันเป็นองค์กรรวม เช่น โรงปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเครื่องแกง ที่พยายามดึงเยาวชนมามีส่วนร่วมกลุ่มเครื่องแกงกับชมรมผู้สูงอายุเป็นต้นหรือการเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างองค์กร ได้แก่ ร้านสวัสดิการกับโรงปุ๋ย กลุ่มน้ำยากับกลุ่มออมทรัพย์ คนที่เป็นสมาชิกเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ จึงมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน แกนนำที่ทำงานทำด้วยความรักและอดทน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2553)

กระบวนการทำงานขององค์กรสวัสดิการภาคประชาชนอาจจะต้องข้ามผ่านอุปสรรคใน 2 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการก่อเกิดหรือผลักดันให้เกิดกิจกรรม/กลุ่มสวัสดิการ 2) ขั้นตอนการได้แก่การจัดการภายในกลุ่ม เช่น การสร้างความเข้าใจกับสมาชิกและผู้เกี่ยวข้อง การดูแลจัดสรรผลประโยชน์สมาชิกกลุ่ม และการจัดการภายนอกกลุ่ม ได้แก่ การสื่อสารบทบาทของกลุ่มต่อสังคม การต่อรองกับรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง และการสร้างเครือข่ายการทำงาน ระหว่างการทำงานดังกล่าวมีผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ มีการคลี่คลายปัญหาโดยกระบวนการทางสังคม เช่น การขอให้ผู้อาวุโสเข้าร่วมรับฟังปัญหาและให้ความเห็นประกอบการตัดสินใจ การใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นกุศโลบาย ถักทอความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิกและระงับข้อขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งด้วยผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น ฯลฯ เพื่อนำไปสู่รูปแบบและแนวทางในการทำงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่ม นั่นคือความมั่นคงปลอดภัยของประชาชน การรวมพลังชุมชนและความสามัคคีของชุมชน

4.3.3 รูปแบบสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม

รูปแบบของการจัดสวัสดิการในพื้นที่ตำบลท่าข้าม มีหลากหลายรูปแบบตามกลุ่มกิจกรรม ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในตำบลรูปแบบของการจัดสวัสดิการแนวนี้เรียกว่าเป็นสวัสดิการทางเลือก ที่ดำเนินการโดยประชาชนเอง จึงสามารถดำเนินการได้ไม่ว่ารัฐบาลจะดำเนินนโยบายสวัสดิการสังคมตามแนวคิดใดก็ตาม รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีทั้งรูปแบบธรรมชาติ เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยงานศพ ลงแขกดำนา ถางสวน และรูปแบบที่มีการจัดการ กำหนดได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน 2) การจัดสวัสดิการจากฐานการผลิตและธุรกิจชุมชน 3) การจัดสวัสดิการจากฐานการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) การจัดสวัสดิการจากฐานอุดมการณ์/ศาสนา และ 5) การจัดสวัสดิการจากฐานผู้ยากลำบาก ชินชัย ชี้อริยา (2553) และณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้จำแนกการจัดรูปแบบสวัสดิการดังนี้ การเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ การเริ่มต้นจากหน่วยการผลิตแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ การเริ่มต้นจากความเชื่อแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ

รูปแบบการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม ใช้ทั้งรูปแบบธรรมชาติในการช่วยเหลือกันและรูปแบบที่มีการจัดการซึ่งสรุปได้ 2 แนว 1) เกิดจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการหรือการเกิดสวัสดิการจากฐานขององค์กรการเงินชุมชน ได้แก่ ร้านสวัสดิการแม่เตย สมาคมฌาปนกิจฯ กลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก สวัสดิการรูปแบบนี้เน้นการจัดการการเงินรวมเงิน รวมคน แล้วจัดการเงินปล่อยกู้ หารายได้ สมาชิกได้สวัสดิการ สองต่อ คือ การกู้เงินที่ดอกเบี้ยถูกกว่าการกู้ยืม ดอกเบี้ย

นอกระบบ และจากการจัดการการเงินกลุ่มเอาดอกผลที่ได้ มาจัดสวัสดิการให้ อีกต่อหนึ่ง สวัสดิการรูปแบบนี้ต้องอาศัยผู้นำที่เสียสละ กล้าคิดริเริ่มในการทำออมทรัพย์ ประกอบกับมีชาวบ้านบางส่วนที่มีเงินพอที่จะนำมาออมได้ และทำให้เกิดผลตามความต้องการของสมาชิก 2) การเริ่มต้น

การเริ่มต้นจากการผลิตแล้วไปสู่สวัสดิการ คือ โรงปุ๋ยชีวภาพ และกลุ่มเครื่องแกง เป็นความพยายามที่ทำให้เกิดอาชีพเสริม เพื่อเสริมรายได้ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้กับสมาชิก

สวัสดิการชุมชนมีรากฐานความคิดไม่ต่างจากสวัสดิการสังคมที่มุ่งค้นหาและสร้างวิธีการในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นการริเริ่มของชุมชนที่ร่วมกันสร้างระบบประกันความมั่นคงของชีวิต เริ่มจากการพึ่งตนเองก่อน เป็นการช่วยเหลือที่มากกว่าเงินหรือวัตถุ เน้นความสัมพันธ์ที่ดี การมีน้ำใจ การไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยมีรูปแบบในการจัดการแตกต่าง กันไปตามแต่เงื่อนไขสภาพแวดล้อมและศักยภาพในแต่ละพื้นที่

ดังนั้นสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์/มิตรไมตรีที่ดีของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข

4.4 กระบวนการจัดสวัสดิการแก้ปัญหาชุมชนสร้างชุมชนสมานฉันท์

สวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนได้ทัดเทียมกันมากที่สุด การจัดสรรสวัสดิการเป็นการจัดสรรทรัพยากรทางสังคมไปยังกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เขาพึ่งตนเองได้และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นผลของการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม จากรูปธรรม 5 กลุ่ม พบว่า

การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน : สร้างชุมชนสมานฉันท์

สวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้ามเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ตระหนักกับปัญหาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับคนในชุมชน อันเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ของชุมชน ผู้นำ อันได้แก่ นายกองคการบริหารส่วนตำบล กำหนดผู้ใหญ่บ้านบางคน และรวมถึงผู้นำตามธรรมชาติได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในตำบล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และระเบิดจากข้างในอันหมายถึงการเล็งเห็นสาเหตุ แนวทางแก้ไขปัญหาคอนโดยส่วนใหญ่ตระหนักร่วมกันว่าต้องแก้ไขหรือจัดการกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น จึงได้กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาในรูปแบบสวัสดิการต่าง ในรูปแบบท่าข้ามโมเดลโดยมีเป้าหมาย คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนตำบลท่าข้าม ภายใต้อุดมคติที่ว่า “คนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน” บนฐานการพึ่งตนเอง เมื่อคนโดยส่วนใหญ่ตระหนักร่วมกัน ทำให้เกิดเป้าหมายร่วมกัน ในการขับเคลื่อนตำบลไปสู่ทิศทางอันพึงปรารถนากระบวนการคิดนี้เป็นกระบวนการสร้างความสมานฉันท์กับคนในตำบลเป็นการลดปัญหา ลดความตึงเครียดของคน และหาทางออกร่วมกัน จากรูปแบบการจัดสวัสดิการของทั้ง 5 กลุ่ม มีเป้าหมายดังนี้ 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเขากลอยตก มีเป้าหมายเพื่อ รวมคน รวมเงิน ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและการช่วยเหลือกัน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน 2) กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร

บ้านคลองจิก มีเป้าหมาย ต้องการให้เกิดการหมุนเวียนการใช้เงินในตำบล สร้างงาน สร้างอาชีพ และ รายได้โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้หญิงสูงอายุ การสร้างโอกาสให้เกิดการรวมตัวกันทำกิจกรรม เป็นการพัฒนา คนไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น 3) โรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพมีเป้าหมายเพื่อลดรายจ่ายจาก การใช้ปุ๋ยของตำบล สร้างรายได้ รักษาคุณภาพดิน สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการพึ่งตนเองในกระบวนการ ผลิตของชุมชน 4) ร้านสวัสดิการชุมชนแม่เตย มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในเรื่องสินค้าอุปโภคบริโภค ที่จำเป็นในครัวเรือน ไม่มีเงินสักบาทก็ไม่อดตาย แบ่งเบาภาวะทุกข์ของครอบครัว ทั้งด้านการประกอบ อาชีพ การหารายได้ และความเป็นอยู่ และ 5) สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ฯ มีเป้าหมายเพื่อแบ่งเบา ภาระของครอบครัว ในการจัดงานศพ ภายใต้อุดมคติที่ว่า “คนตายไม่ขาดคนเป็น” ดังนั้น การกำหนด เป้าหมายร่วมกันของชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความตระหนักร่วมกัน นำไปสู่การคิด การตัดสินใจต่อกระบวนการในการเตรียมรับมือหรือการแก้ปัญหาชุมชนได้ เป็นกระบวนการระดม ใจจากข้างในและเป็นกระบวนการที่ยึดโยงคนเข้าหากัน เห็นทุน เห็นทุกข์ร่วมกัน และเรียนรู้ในการกำหนด แนวทางการจัดการร่วมกันสู่สังคมสวัสดิการที่เกื้อกูลกันอันเป็นกระบวนการสร้างชุมชนสมานฉันท์

วิธีการ กระบวนการจัดสวัสดิการ : สร้างชุมชนสมานฉันท์

การจัดสวัสดิการของตำบลท่าข้าม จากการศึกษา พบว่าเกิดรูปแบบการจัดสวัสดิการ ที่เป็นของชุมชน และชุมชนเข้าถึง 2 รูปแบบ คือ 1) การเกิดจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัด สวัสดิการหรือการเกิดสวัสดิการจากฐานขององค์การเงินชุมชน แล้วขยายผลทำให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์ สองต่อ คือ ประโยชน์โดยตรงเกี่ยวกับการเงินและจากการเอาดอกผลที่เกิดขึ้นไปจัดสวัสดิการในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่น สวัสดิการทุนการศึกษา สวัสดิการรักษาพยาบาล หรือกองทุนต่าง และ 2) การเกิดจาก การผลิตการจัดการ การใช้ทรัพยากรในชุมชน มาเป็นฐานการผลิต สร้างรายได้ และการส่งเสริมการดูแล ทรัพยากรของท้องถิ่น รักษาดิน น้ำ เป็นต้น การจัดสวัสดิการในรูปแบบนี้ทำให้เกิดการดูแลคุณภาพ ชีวิตของคนในชุมชน โดยมีวิธีการ กระบวนการทำงาน ที่หลากหลายภายใต้ความรู้สึกร่วมของการเป็น คนชุมชนเดียวกัน เป็นการให้และรับอย่างมีศักดิ์ศรี บนฐานความเท่าเทียม ความเคารพ ทั้งผู้จัด ผู้ให้ ผู้รับเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมรับฟังปัญหา ร่วมกำหนดแนวทาง และท้ายสุด คือ การร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น มีวิธีการทำงานที่หลากหลาย เช่นการประชุม เวที ประชาคม วงน้ำชา การล้อมวงคุย ปรัชญาหรือมีความเป็นกันเอง สร้างสรรค์ ยืดหยุ่น ทำจากสิ่ง เล็กๆ ไปสู่สิ่งใหญ่ กระบวนการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวเป็นคนตำบลเดียวกันเชื่อมโยงคนเข้าหากัน เช่น การเชื่อมโยงกลุ่มผู้หญิงเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนาของตำบล การเชื่อมโยงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม กับโรงปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเครื่องแกง เชื่อมโยงชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีของตำบล กลุ่มทั้ง 5 กลุ่มจะมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันทั้งเรื่องคน ผู้นำที่เกี่ยวข้องกัน เป็นที่ปรึกษา เป็นคณะทำงานของตำบลร่วมกัน เนื้อหากิจกรรมออกแบบให้เชื่อมโยงกัน เช่น ร้านสวัสดิการกับโรงปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น นำไปสู่การแก้ ปัญหาของชุมชนในเรื่องต่างๆ ที่ชุมชนประสบ เช่น การลดหนี้ในระบบ มีองค์กรการเงินเป็นที่พึ่งยาม เต็ดร้อนแก้ปัญหาความยากจน สร้างการกินดีอยู่ดีให้คนในชุมชนได้เข้าถึงระบบสวัสดิการของชุมชน อย่างเท่าเทียมกัน การแก้ปัญหาปากท้อง การเข้าถึงกองทุนเงิน และเน้นการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน สร้างความมั่นคงปลอดภัยให้กับสมาชิกและชุมชนกระบวนการของกลุ่มสวัสดิการ พัฒนาศักยภาพของคนขององค์กร ชุมชน เช่น การเคารพในสิทธิที่ทุกคนมี การทำตามกติากลุ่ม การยอมรับ

ฟังความเห็นกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาคนชุมชน สังคมการใช้ความเข้าใจ ความรัก การให้อภัยกัน ทำให้ชุมชนไม่ตึงเครียด ลดความขัดแย้ง เกิดพื้นที่กลางเป็นพื้นที่สาธารณะในการสื่อสาร การพบปะ ทำกิจกรรมทุกเดือน การบอกกล่าวชี้แจงสร้างความเข้าใจ ต่างผ่านกิจกรรมกลุ่มที่มีในตำบลและเกิดการขยายผล ทั้งในระดับตำบลและนอกชุมชน กระบวนการ หรือวิธีการเหล่านี้ของการจัดสวัสดิการชุมชน เป็นวิธีการการสร้างสมานฉันท์ชุมชน

องค์ประกอบสวัสดิการ : สร้างชุมชนสมานฉันท์

ภายใต้หลักคิดคนทำข้ามไม่ทอดทิ้งกัน สวัสดิการเพื่อการพึ่งตนเอง วิธีการ กระบวนการทำงานของกลุ่มอยู่ภายใต้ระบบการพึ่งตนเอง ทำได้เอง ทำจากสิ่งเล็ก ๆ ไปใหญ่ ทำจากสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต อยู่บนฐานทรัพยากรของตำบล การทำงานแบบมีส่วนร่วม มีกติกาในการทำงาน ร่วมกัน เกิดชุดความรู้ประสบการณ์ในการทำงานเป็นความรู้มีหนึ่งที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของ การทำกิจกรรมเชื่อมโยงคนเข้าหากัน ไม่สร้างความแตกแยก เงินเป็นเครื่องมือในการทำงาน ไม่ใช่เป้าหมาย ความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน สมาชิกเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ กิจกรรมที่ลดความตึงเครียดของชุมชน รูปแบบสวัสดิการที่เกิดขึ้น โดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบการสร้างสมานฉันท์ชุมชน

4.5 สวัสดิการชุมชนลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ความเหลื่อมล้ำ เป็นความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคมในเรื่องโอกาส เช่น โอกาสทางการศึกษา โอกาสทางการประกอบอาชีพ รายได้ โอกาสในการเป็นเจ้าของการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชน ทำให้คนรวยยิ่งรวย คนจนยิ่งจน ความยากจน ความอดอยาก ความไม่เป็นธรรมทางสังคม คนรู้สึกถูกเอาเปรียบ ความรู้ไม่เท่าเทียม ขาดโอกาส การรู้สึกเข้าไม่ถึงระบบสวัสดิการของรัฐ รู้สึกถูกทิ้งอยู่ข้างหลัง ล้วนเป็นสาเหตุของความตึงเครียดและความขัดแย้งที่สร้างความไม่สงบให้เกิดขึ้นในสังคม สวัสดิการชุมชนตำบลทำข้ามเป็นการสร้างโอกาสให้คนเข้าถึง เท่าเทียมและสร้างโอกาสให้กับคนในชุมชน เรื่องการเข้าถึงด้านการกินอยู่ปากท้อง ข้าวของเครื่องใช้ สินค้าบริโภคอุปโภคในระดับครัวเรือน คนในชุมชนนั้นไม่มีคนอดอาหาร ถึงแม้ไม่มีเงินก็ไม่อดตายเป็นสวัสดิการที่คนในชุมชนดูแลกัน เป็นการสร้างโอกาสให้คนเข้าถึง ลดการสร้างปัญหา ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม รูปธรรมสวัสดิการข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งการแก้ปัญหาให้กับประชาชนในตำบลทำข้าม นำไปสู่การแก้ปัญหาสังคม สร้างสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หรือการสร้างความเข้มแข็งให้กับตำบล สิ่งที่เกิดขึ้นแก้ปัญหาเรื่องการเข้าถึงในระบบสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ เช่นการเงิน องค์กรการเงินในชุมชนช่วยแก้ปัญหาเรื่อง คนจนสามารถกู้ได้ โดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ใช้ความเชื่อใจ ระหว่างกันของสมาชิกมาค้ำประกัน เพื่อมาบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนในครอบครัว ชุมชน สังคม บางคนกู้เพื่อปลดหนี้ดอกเบี้ยแพง บางคนกู้ให้ลูกเรียนหนังสือ สร้างโอกาสทางการเรียนและการมีงานทำ เพราะลูกคนจนโอกาสการเรียนหนังสือในระดับสูงมียากมากการมีโอกาสในการเรียนหนังสือ เป็นการสร้างโอกาสในการทำงานการมีรายได้ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ออมทรัพย์สามารถช่วยสมาชิกในเรื่องการเป็นแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เข้าถึงได้ง่าย ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก ดำเนินการเสร็จภายในวันเดียว การผ่อนชำระคืนเป็นไป

ตามเงื่อนไขข้อตกลงที่รับกันได้ หากเดือนไหนไม่สามารถส่งเงินกู้ได้ก็ขอผ่อนชำระแต่ดอกเบี้ยก่อน โดยการบอกกล่าวพูดคุยกับกรรมการ ซึ่งกระบวนการทำงานของกลุ่มเป็นการเกื้อกูลดูแลกันและกัน นอกจากนี้ ดอกผลที่เกิดขึ้นยังนำไปสู่การจัดสวัสดิการเรื่องอื่นๆ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ทุนการศึกษา เป็นการดูแลคุณภาพชีวิตรอบด้าน กู้ยืมทรัพย์สร้างโอกาสในการพัฒนา อาชีพ ซื่อที่ดิน สวนยาง ซื่อเครื่องตัดหญ้า เป็นเครื่องมือในการทำมาหากินสร้างรายได้ มีเงินเก็บออม บนฐานความเท่าเทียม มีปากมีเสียง มีสิทธิคนหนึ่งในกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก หรือการสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร ปัจจัยการผลิตของโรงปุ๋ยชีวภาพ การสร้างโอกาสให้กับกลุ่มผู้หญิงให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นต้น การจัดสวัสดิการเป็นการสร้างโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐได้ง่ายขึ้น เพราะการรวมกลุ่มช่วยให้เกิดต่อรองกับรัฐ กระบวนการกลุ่มสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและเรียนรู้ระบบประชาธิปไตยแบบกินได้ ฉบับชาวบ้าน การเคารพเสียงส่วนน้อยเมื่อมีการประชุมขอมติ ขอความเห็นการปรับเปลี่ยนกฎข้อระเบียบต่าง กรรมการ สมาชิกกลุ่มต้องฟังกันและกัน ฟังความคิด ข้อมูล ไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน และเมื่อเป็นมติที่ประชุมทุกคนเคารพและปฏิบัติตาม ถึงแม้ว่ากฎนั้นไม่ตรงใจตนเองก็ตาม สมาชิกทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพราะฉะนั้นสมาชิกจะได้รับการดูแลที่เท่าเทียมกัน ภายใต้กฎเกณฑ์ กติกาเดียวกันเป็นการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงของสมาชิก

กลุ่มสวัสดิการที่มีในตำบล เป็นการกระตุ้นให้คนในตำบลเกิดการรวมตัวกัน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน การรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มาจากความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน ร่วมกันทำกิจกรรมแก้ไขปัญหากับชุมชน การทำงานบนความเท่าเทียม การดูแลที่เท่าเทียมกันเป็นการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำให้กับสังคมและสร้างสมานฉันท์ การเชื่อมโยงการถักทอของตำบลอย่างบูรณาการ ไม่ว่าจะเรื่องเศรษฐกิจ อันได้แก่ การประกอบสัมมาชีพเต็มพื้นที่ มีสถาบันองค์กรการเงินของชุมชน ด้านจิตใจ มีการเกื้อกูล คนในชุมชนมีจริยธรรม การมีสังคมไม่ทอดทิ้งกัน การเป็นคนชุมชนเดียวกันมีฐานวัฒนธรรมเดียวกัน มีการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกัน เช่น การจัดการขยะ พลังงานทดแทน การสร้างระบบสุขภาพชุมชน การจัดระบบการศึกษา การเรียนรู้ของชุมชน และการมีความเท่าเทียม การเคารพในความต่าง ฟังเสียงส่วนน้อยบนวิถีประชาธิปไตย การเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้าด้วยกันสร้างสังคมปลอดภัย ลดความเหลื่อมล้ำของชุมชน สังคมได้ (ประเวศ วะสี, 2557)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการ รูปแบบและกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชน ผ่านแนวคิดชุมชนสมานฉันท์ (ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์) เพื่อแก้ปัญหาชุมชนตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า

5.1 เป้าหมาย หรือฐานคิดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม

ตำบลท่าข้าม มีเป้าหมายหรือฐานคิดที่มาของการจัดสวัสดิการ คือ เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาของชุมชน ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายกับชุมชนได้ ดังต่อไปนี้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเช่ากลอยตก มีเป้าหมายเพื่อ รวมคน รวมเงิน ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและการช่วยเหลือกันเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ด้วยวิธีการให้คนในชุมชนมีการออมเงินเพื่อนำมาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และป้องกันการมีหนี้สินกับนายทุนนอกระบบ เป็นการพึ่งพากันเองด้านการเงินของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาคนให้มีสัจจะเพื่อการยอมรับของสมาชิกกลุ่มและสร้างนิสัยการออมให้กับครัวเรือน กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรบ้านคลองจิก เน้นว่า ต้องการให้เกิดการหมุนเวียนการใช้เงินในตำบล สร้างงานสร้างอาชีพ และรายได้โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้หญิง หากต้องการพัฒนาศักยภาพผู้หญิงต้องให้โอกาสรวมตัวกันทำกิจกรรม เป็นการพัฒนาคนไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นส่วนโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพมีเป้าหมายเพื่อ ลดรายจ่ายจากการใช้ปุ๋ยของตำบล สร้างรายได้ รักษาคุณภาพดิน สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการพึ่งตนเองในกระบวนการผลิตของชุมชน ร้านสวัสดิการชุมชนแม่เตย มีความคิดในการช่วยเหลือสมาชิกโดยการนำสินค้าที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันมาขายให้กับสมาชิกในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด และสามารถนำไปใช้ก่อนค่อยผ่อนทีหลัง ตามสโลแกนที่ว่า ไม่มีเงินสักบาทก็ไม่อดตายและสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์.. “คนตายไม่ขายคนเป็น.” ลดภาระครอบครัวในการจัดการงานศพ

สรุปได้ว่าเป้าหมายของการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้ามจัดขึ้นภายใต้หลักคิดที่ว่าคนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน ดูแลทุกเรื่อง ทั้งด้านความเป็นอยู่ด้านความยากจน ด้านการเงิน บรรเทาปัญหาความเดือดร้อน เพิ่มรายได้ สร้างโอกาสความเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพผู้หญิง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนผ่านกระบวนการทำสวัสดิการของชุมชน ซึ่งกระบวนการในการแก้ปัญหาได้ผ่านการคิดการคุยร่วมกัน เห็นพ้องต้องกันในการหาทางออก และเน้นการพึ่งตนเองของชุมชน สร้างชุมชนเข้มแข็ง สอดรับกับ ธรรมนูญ เพ็ชรประเสริฐ (2554) การจัดสวัสดิการชุมชน เกิดจากแรงผลักดันที่ทำให้ชุมชนต้องมาทำสวัสดิการเอง เพราะระบบสวัสดิการของรัฐที่มีอยู่ไม่เพียงพอและทั่วถึง เช่น เรื่องการแก้ปัญหาความยากจน การมีรายได้ การมีงานทำ ภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้คนมีค่าใช้จ่ายมากขึ้น รายได้เท่าเดิม รัฐไม่สามารถทำให้ทุกคนมีกินมีใช้ ความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคมคนรวยยิ่งรวยในขณะที่ยากจนคนจนยิ่งจน เรื่องการศึกษาของลูกคนในเมือง คนชนบท การดูแลสุขภาพการของพื้นที่ดิน น้ำป่า การดูแลสุขภาพของคน และปัทมาวดี โพนกุลชูชุกิ (2552) ที่ให้ความหมายสวัสดิการชุมชนว่า เน้นการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน และการปรับตัวของชุมชนเพื่อ

นำสู่เป้าหมายความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้นการกินอยู่แต่พอดี มีความสุขร่วมกัน คือ เป้าหมายของการจัดสวัสดิการสวัสดิการชุมชน จึงเป็นสถานะและกิจกรรมของการจัดละส่งมอบบริการชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและคุณค่าทางจิตใจ ภายใต้ความสัมพันธ์แบบแนวราบ เสมอภาค สม่่าเสมอ สร้างสรรค์ มีผู้จัดและผู้รับเป็นคนกลุ่มเดียวกันและตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นหลัก

กลุ่มทั้ง 5 กลุ่มเป็นกลุ่มองค์กรชาวบ้าน ที่ก่อเกิดและดำเนินการโดย ชาวบ้าน มีหน่วยงานรัฐเป็นพี่เลี้ยง เช่น พัฒนาการประจำตำบล เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล และพี่เลี้ยงที่ใกล้ชิดสนับสนุนติดตามในทุกเรื่อง คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลท่าข้าม ใช้คำพูดที่ว่า “ชาวบ้านเกิด อบรมช่วยเหลือ” และแต่ละกลุ่มอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชาวบ้านที่ผ่านการคิด คุยร่วมกันก่อนลงมือทำ ต่างก็มีเป้าหมายร่วมกันในการจัดตั้งกลุ่มนั้น คือ การแก้ปัญหาความเดือดร้อน และพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ (2556) และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการ พ.ศ. 2546 (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2555) ว่าเป็นการริเริ่มของชุมชนที่ร่วมกันสร้างระบบประกันความมั่นคงของชีวิต เริ่มจากการพึ่งตนเองก่อน เป็นการช่วยเหลือที่มากกว่าเงินหรือวัตถุ เน้นความสัมพันธ์ที่ดี การมีน้ำใจ การไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยมีรูปแบบในการจัดการแตกต่างกันไปตามแต่เงื่อนไขสภาพแวดล้อมและศักยภาพในแต่ละพื้นที่

5.2 กระบวนการการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม

ชุมชนจัดสวัสดิการเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม มีกระบวนการทำงานแบบเป็นทางการเช่นการประชุม เวทีประชาคม และไม่เป็นทางการ เช่น การล้อมวงคุย ปรีกษาหารือ สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะเป็นคนชุมชนเดียวกัน ทั้ง 5 กลุ่ม มีแนวทางในการทำงานคล้ายกัน คือเห็นปัญหาความต้องการ หลังจากนั้นมาคิดร่วมกัน ผ่านการพูดคุย ผ่านการประชุม ทำหลาย ๆ ครั้ง จนมั่นใจจึงนำไปสู่การตัดสินใจทำ จากสิ่งที่เป็นจริงสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ทำจากสิ่งเล็ก ๆ ไปใหญ่ เริ่มจากสมาชิก 30 คน อบรมคนละบาทต่อวัน จนมีสมาชิกรับพันคน จากเงินหลักพัน จนเป็นเงินหลักล้าน ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการทำงานไม่ใช่เป้าหมายของงาน อบรมเงินทำให้คนมารวมกัน เงินเล็กน้อยเมื่อมารวมกันสามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับเพื่อนในชุมชนได้หลายคน ลดการเกิดปัญหาความตึงเครียดในชุมชน กระบวนการจัดสวัสดิการเน้นการให้การช่วยเหลือไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกคนในชุมชน เป็นการรวมเงิน รวมคน ให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข พึ่งพาช่วยเหลือ มีกฎกติกา กลุ่มสวัสดิการที่เกิดขึ้นเป็นการทำเพื่อเชื่อมโยงคนเข้าหากันเป็นองค์กรรวม คนที่เป็นสมาชิกเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ จึงมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน แกนนำที่ทำงานทำด้วยความรักและอดทนสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (2553) ขั้นตอนการมีส่วนร่วม โภภีวิทย พวงงาม และทศพล กฤตยพิสิฐ ว่าการมีส่วนร่วม คือ การที่สมาชิกชุมชน ผู้นำ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ ร่วมคิด การกันแก้ปัญหา และร่วมกันรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน บนฐานความเท่าเทียมกันจนการกระทำบรรลุผลตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ นับว่าแนวคิดการมีส่วนร่วมสนับสนุนต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งกล่าวถึงความสำคัญในการนำสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในที่นี้ คือ คู่กรณี และผู้ได้รับกระทบ เข้าสู่กระบวนการคลี่คลายปัญหาที่นำไปสู่แผนความรับผิดชอบและข้อตกลงที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ของสังคม

กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม เริ่มตั้งแต่การตระหนักในสิ่งจะร่วมกัน ภายใต้หลักคิดการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือกันและกัน หาความรู้ หาเพื่อนภาคีสนับสนุน กำหนดแนวทางกิจกรรม ก่อตั้งกลุ่ม ดำเนินกิจกรรม เพื่อบริการหรือให้ผลประโยชน์กับคนในตำบล ภายใต้ความเท่าเทียม ความเสมอภาคโดยการเป็นสมาชิก สร้างการยอมรับในหมู่สมาชิก และเครือข่าย

5.3 รูปแบบของสวัสดิการในตำบลท่าข้าม

ตำบลท่าข้ามเกิดรูปแบบ การจัดสวัสดิการ จาก 2 แนว คือ เกิดจากกลุ่มออมทรัพย์ แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการหรือการเกิดสวัสดิการจากฐานขององค์การเงินชุมชน ได้แก่ ร้านสวัสดิการ สมาคมฌาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์เขากลอยตก สวัสดิการรูปแบบนี้เน้นการจัดการการเงินรวมเงิน รวมคน แล้วจัดการเงินปล่อยกู้ หารายได้ สมาชิกได้สวัสดิการ สองต่อ คือ การกู้เงินที่ดอกเบี้ยถูกกว่าการกู้ยืม ดอกเบี้ยนอกระบบ และจากการจัดการการเงินกลุ่มเอาดอกผลที่ได้ มาจัดสวัสดิการให้ อีกต่อหนึ่ง สวัสดิการรูปแบบนี้ต้องอาศัยผู้นำที่เสียสละ กล้าคิดริเริ่มในการทำออมทรัพย์ ประกอบกับมีชาวบ้านบางส่วนที่มีเงินพอที่จะนำมาออมได้ และทำให้เกิดผลตามความต้องการของสมาชิก

การเริ่มต้นจากการผลิตแล้วไปสู่สวัสดิการ คือ โรงปุ๋ยชีวภาพ และกลุ่มเครื่องแกง เป็นความพยายามที่ทำให้เกิดอาชีพเสริมเพื่อเสริมรายได้ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้กับสมาชิกซึ่งสอดคล้องกับณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ได้จำแนกการจัดรูปแบบสวัสดิการ ดังนี้ การเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ การเริ่มต้นจากหน่วยการผลิตแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ การเริ่มต้นจากความเชื่อแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ

5.4 การสร้างชุมชนสมานฉันท์ด้วยการจัดสวัสดิการตำบลท่าข้าม

กระบวนการจัดสวัสดิการสร้างชุมชนสมานฉันท์โดยการศึกษากระบวนการยุติธรรม ชุมชนสมานฉันท์ผ่านแนวคิด กระบวนการทำงานของการจัดสวัสดิการชุมชนว่ามีกระบวนการยุติธรรม สมานฉันท์อย่างไรบ้างจาก 3 องค์ประกอบหลัก คือ แนวคิดหรือหลักการปรัชญา องค์ประกอบ กระบวนการสมานฉันท์ และ กระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ดังนี้

5.4.1 แนวคิดหรือหลักการปรัชญา

คนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน คือ เป้าหมายสูงสุดของการจัดสวัสดิการของตำบลท่าข้ามโดยผ่านกิจกรรม กระบวนการของกลุ่มต่างๆ ที่มีในตำบล จากการศึกษาพบว่า ทั้ง 5 กลุ่ม มีเป้าหมายที่ใกล้เคียงกัน คือ การแก้ปัญหาชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมคน รวมเงิน เพื่อช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่มีความเดือดร้อนและการเพิ่มสวัสดิการบางเรื่องให้กับคนในชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการที่มีอยู่ เป็นการเพิ่มโอกาสของสมาชิกกลุ่ม ประชาชนในตำบลเพื่อให้เข้าถึงสวัสดิการที่ชุมชนจัดขึ้น นำไปสู่การสร้างโอกาสในสังคมโดยรวม โรงปุ๋ยชีวภาพมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาเรื่องราคาต้นทุนการผลิตลดรายจ่าย สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแก้ปัญหาในด้านการประกอบอาชีพ กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพรตั้งขึ้นเพื่อสร้างรายได้ พัฒนาศักยภาพของผู้หญิงโดยเฉพาะผู้หญิงสูงอายุ กลุ่ม

ร้านสวัสดิการเพื่อแก้ปัญหาปากท้องในชีวิตประจำวัน กลุ่มฌาปนกิจฯเป็นการช่วยเหลือกันยามสุดท้ายของชีวิต

สวัสดิการชุมชนเป็นการจัดสวัสดิการ เพื่อแก้ปัญหาให้กับคนในชุมชนตามเจตนารมณ์ของกลุ่มนั้นๆ โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน สวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้ามเป็นไปตามแนวคิดที่ว่า คนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน การสร้างสังคมที่ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดชุมชนสมานฉันท์ที่ว่า การสร้างสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นความต้องการที่สอดคล้องลงตัว (Harmony) อันเป็นสิ่งที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่อันนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคม และอยู่บนพื้นฐานนำไปสู่สังคมสงบสุขร่วมกัน การที่ชุมชนประสบกับปัญหาชุมชนไม่ว่าเรื่องใด ๆ แล้วชุมชนหาทางออก โดยการเรียนรู้ร่วมกันใช้แนวทางของความปรองดองเห็นพ้องกัน การรับฟังปัญหา รับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วน ผ่านการทำกิจกรรมด้วยกัน บนฐานวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นพี่น้องกันมีความเท่าเทียมกัน โดยไม่ใช่ความรุนแรง แต่มุ่งสร้างความเข้าใจ มีความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อนำสู่ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนนำพาชุมชนไปสู่ความสุข ซึ่งกระบวนการคิด การก่อเกิดกลุ่มทั้ง 5 กลุ่มตั้งอยู่บน ความเป็นชุมชนที่ตระหนัก ร่วมกันในการหาทางออก สอดรับกับแนวคิดของ ยศวินต์ บริบูรณ์ธนา อุทัย ปริญญาสุทธิพันธ์ ดังกล่าวข้างต้น แนวคิด/หลักการของการจัดสวัสดิการและชุมชนสมานฉันท์ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงแนวคิด/หลักการของการจัดสวัสดิการและชุมชนสมานฉันท์

แนวคิด/หลักปรัชญา	
สวัสดิการชุมชน	ชุมชนสมานฉันท์
เป็นการจัดสวัสดิการเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาของชุมชนสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิดจน ตาย เป็นการให้อย่างมีคุณค่า และรับอย่างมีศักดิ์ศรี การอยู่ร่วมกันของคน ชุมชน อย่างเป็นธรรมชาติและมีการเคารพซึ่งกันและกัน	เป็นปรัชญา เป็นแนวคิด กระบวนการ วิธีการ และเป้าหมายในการสร้างความสมานฉันท์ให้กับสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นความต้องการที่สอดคล้องลงตัว (Harmony) อันเป็นสิ่งที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่อันนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมและ อยู่บนพื้นฐานนำไปสู่สังคมสงบสุขร่วมกัน

ที่มา: ผู้วิจัย

5.4.2 องค์ประกอบชุมชนสมานฉันท์

องค์กรสวัสดิการทั้ง 5 กลุ่ม เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการคิดของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนเป็นเจ้าของ จะเห็นได้ว่าทั้ง 5 กลุ่ม ชาวบ้านสามารถดำเนินการได้เองโดยไม่ต้องอาศัยผู้รู้จากที่อื่น แต่ใช้กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพในการสร้างระบบของตนเองของแกนนำในกลุ่ม ดังนั้นระบบการบริหารจัดการกลุ่มหรือกระบวนการคิดทั้งหลายจึงง่ายต่อการทำงานของกรรมการ ง่ายต่อการเข้าถึงของสมาชิก เพราะคนที่ทำเป็นคนที่ยังรู้จักกัน สมาชิก ชุมชนเข้าถึงสวัสดิการได้ง่าย กระบวนการทำงานที่มีส่วนร่วม ร่วมคิด กำหนดกิจกรรม กติกา และร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานของกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมทั้งหลายผ่านกระบวนการ สร้างสมานฉันท์ เช่นการทำงานด้วยความรัก

ความอดทน ลดการตั้งเครียด การจัดสวัสดิการเป็นเชื่อมโยงคนเข้าหากันมีความยืดหยุ่นสูง ไม่ตัดคนออกจากชุมชน ยอมรับในความผิดพลาดซึ่งกันละกัน มีการปรองดอง ซึ่งสอดคล้องกับ จูฑาร์ตัน เอื้ออำนวยและอังคณา บุญสิทธิ์ ได้สรุปหลักการร่วมของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไว้ดังนี้

1) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งอยู่บนความรัก ความเมตตา และความเอื้ออาทรของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

2) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องใช้วิธีคิดในเชิงบวก มุ่งที่จะแก้ไขตัวผู้กระทำ ความผิด การเยียวยาเหยื่อความเสียหาย และ/หรือรวมไปถึงความยุติธรรมชุมชนสามารถที่จะนำไปสู่การป้องกัน ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนได้

3) ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งอยู่บนการยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย การดำเนินการภายใต้กระบวนการที่ศรัทธาความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ว่า จะเป็นรูปแบบใดและเพื่อการใด ก็ต้องดำเนินการภายใต้การให้เกียรติและยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจก และความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรม ชาติพันธุ์และถิ่นที่อยู่ตามภูมิศาสตร์

4) ยุติธรรมสมานฉันท์ตั้งอยู่บนพื้นฐานการแก้ปัญหาทางสังคมต้องยึดหลักประชาธิปไตยที่ยึดหลักเสียงส่วนมาก เคารพเสียงส่วนน้อย

ดังสรุปองค์ประกอบชุมชนสมานฉันท์ ได้ตามตารางที่ 8

ตารางที่ 8 องค์ประกอบชุมชนสมานฉันท์

การจัดสวัสดิการชุมชน	องค์ประกอบชุมชนสมานฉันท์
1. คนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน	1. ระบบที่ง่ายต่อการเข้าถึง (system accessibility)
2. เน้นการพึ่งตนเอง ทำจากสิ่งที่เป็นจริง สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ระบบ วิธีการ กระบวนการทำงานของกลุ่มอยู่ภายใต้ การพึ่งตนเอง ทำได้เอง ทำจากสิ่งเล็ก ๆ ไปใหญ่	2. การมีส่วนร่วมของชุมชน (community involvement)
3. ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการทำงานไม่ใช่ เป้าหมายของงาน ออมเงินทำให้คนมารวมกัน	3. กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ (restorative process)
4. ลดการเกิดปัญหาความตึงเครียดในชุมชน รูปแบบสวัสดิการเน้นการให้การช่วยเหลือไม่ ก่อให้เกิดการแบ่งแยกคนในเชื่อมโยงคนเข้าหากัน	4. การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม (reintegration)
5. มีกฎกติกา เชื่อมโยงคนเข้าหากันเป็นองค์รวม	5. ตั้งอยู่บนความรัก ความเมตตา

ตารางที่ 8 (ต่อ)

การจัดสวัสดิการชุมชน	องค์ประกอบชุมชนสมานฉันท์
6. ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน คนที่เป็นสมาชิก เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ เป็นคนชุมชนเดียวกัน อยู่ฐานของความรัก ความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน ไม่มีใครตัดใครออกจากชุมชน มีการผ่อนผัน อนุโลม	6. ต้องใช้วิธีคิดในเชิงบวก
7. แกนนำที่ทำงานด้วยความรักและอดทน	7. ตั้งอยู่บนการยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ตั้งอยู่บนพื้นฐานการแก้ปัญหาทางสังคม ต้องยึดหลักประชาธิปไตยที่ยึดหลักเสียงส่วนมาก เคารพเสียงส่วนน้อย

ที่มา: ผู้วิจัย

5.4.3 กระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์

กระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ขององค์กรสวัสดิการตำบลท่าข้าม กระบวนการทำงานเป็นการทำงานแบบไม่เป็นทางการ สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ยึดหยุ่นภายใต้ กติกาที่นำไปสู่การแก้ปัญหาของตำบล ความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของ สมาชิกกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ที่ว่า "ชาวท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน" กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มทำให้คนได้เรียนรู้ได้พัฒนาศักยภาพตัวเอง พัฒนากลุ่ม รวมถึงการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาตำบล คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพทรัพยากร สร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ กิจกรรมกลุ่มที่ทำให้เป็นการดูแลกันเองในชุมชน บนฐานความเท่าเทียมกัน ให้เกียรติกัน ทุกคนเข้าถึง สวัสดิการที่มีลดช่องว่างระหว่างกัน หากมีความเข้าใจ หรือความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน หรือมีคนที่ทำผิด กติกา มีกระบวนการในการลงโทษ ที่รับกันได้ และการให้โอกาสกลับตัว มีวิธีการผ่อนหนักเป็นเบา ไม่มีการตัดคนออกจากชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวดังกล่าว องค์กรสวัสดิการเป็นการรวมคน รวม งาน รวมเงิน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายใต้บริบทของชุมชนผ่านการทำงานร่วมกัน มีการคิดการ ตัดสินใจร่วมกันเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนที่ทุกคนในตำบลได้คิด ได้ทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชน และกิจกรรมที่ทำให้เป็นการแก้ปัญหาความเดือดร้อนให้กับคนในตำบล สมาชิกทุกคนจำได้รับการดูแล ทั่วถึง เท่าเทียมกัน ในสิทธิประโยชน์ที่ได้ โดยมีกติกาของกลุ่มเป็นตัวกำหนด เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนสร้างชุมชนเป็นสุขร่วมกันสอดคล้องกับ เนืองน้อย บุญเนตร (2554) ที่กล่าวไว้ว่ายุติธรรม สมานฉันท์วางอยู่บนความเชื่อมั่นในคุณค่าสำคัญ คือ การเน้นการเยียวยาแทนการทำร้าย การเรียนรู้ เชิงศีลธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเอื้ออาทรของชุมชน การพูดคุยกันอย่างเคารพ การให้อภัย ความรับผิดชอบ ความเสียใจการขอโทษ การทำให้ถูกต้อง (making amend) ฟ้นฟูความไว้วางใจ (trust) ความหวัง (hope) สำนึกในคุณค่าแห่งความรับผิดชอบร่วมกันกระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิด ความสมานฉันท์สามารถ สรุปได้ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 กระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์

กระบวนการวิธีการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์	
กระบวนการ/วิธีการทำงานสวัสดิการชุมชน	กระบวนการวิธีการ ที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์
1. สวัสดิการเกิดขึ้นท่ามกลางความต้องการหลากหลายมีหลายรูปแบบ	1. คนในชุมชนตระหนักร่วม/ มีเป้าหมายร่วมกัน
2. ผ่านกระบวนการคิดร่วม ประชุม เวที ประชาคม วงน้ำชา วงปรึกษาหารือ	2. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม
3. กำหนดกฎกติกาใช้ร่วมกัน	3. เป็นการฟื้นฟูความเสียหายชุมชน
4. ร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น	4. อยู่บนฐานของความเท่าเทียมของกันและกัน
5. เป็นคนชุมชนเดียวกัน อยู่ฐานของความรัก ความสัมพันธ์ ที่ติดอกกันไว้วางใจกัน	5. เป็นการเสริมอำนาจให้กับคนในชุมชน
6. หากมีการผิดกฎ มีการผ่อนหนักเป็นเบา ผ่อนผัน อนุโลม ไม่ตัดใครออกจากชุมชน ให้โอกาส	6. เน้นการทำงานแบบไม่เป็นทางการ
7. สร้างความเท่าเทียมกัน เพราะทั้งผู้ให้และผู้รับเป็นคนกลุ่มเดียวกัน	7. ยึดหยุ่นสร้างสรรค์ คิดบวก
8. ทุกคนมีสิทธิ มีเสียงเท่ากัน ทุกความเห็นมีค่า	8. ส่งเสริมการเกิดความรักความสมานฉันท์ในชุมชน
9. เคารพในมติ ยอมรับในความต่าง	9. อยู่บนฐานความเป็นธรรม ความรัก การให้อภัยความเอื้ออาทรต่อกันของชุมชน
	10. ตั้งอยู่บนการยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย
	11. ยึดหลักประชาธิปไตยที่ยึดหลักเสียงส่วนมาก เคารพเสียงส่วนน้อย
	12. การสร้างความไว้วางใจ (trust) ความหวัง (hope) ในสำนึกคุณค่าร่วมกัน

ที่มา: ผู้วิจัย

5.5 บทสรุป

การจัดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาชุมชนและพัฒนาชุมชนจากปรากฏการณ์ปัญหาทางสังคมโดยรวมที่ส่งผลกระทบต่อตำบลท่าข้าม จากสถานการณ์ปัญหาในตำบลท่าข้ามเอง ที่ได้ประสบในขณะนั้น และจากการจัดเก็บข้อมูลตำบลอย่างละเอียด ทำให้ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแกนนำหรือผู้นำคนอื่นๆ ได้รับรู้และประจักษ์ในข้อมูล จึงได้ร่วมกันคิดค้นหาแนวทาง กระบวนการ จัดสวัสดิการชุมชนตำบลท่าข้าม ภายใต้แนวคิด “คนท่าข้ามไม่ทอดทิ้งกัน” เพื่อการกินดีอยู่ดี พัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม สร้างโอกาสให้คนมีการศึกษาดี สุขภาพดี ลดปัญหาความยากจน บรรเทาปัญหาต่างๆ ของชีวิตตามความจำเป็นและกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างโอกาสและส่งเสริมความเท่าเทียมกันของคนในชุมชน ส่งเสริมให้ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ได้รับการยอมรับจากชุมชน ไม่ถูกปฏิเสธจากสังคม และที่สำคัญส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชน ความสมานฉันท์ในสังคม ตามที่ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ กล่าวไว้

กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูล บนฐานของคนชุมชนเดียวกันตระหนักคุณค่าของการเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ประชาชน ผู้นำ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ ร่วมคิด การกันแก้ปัญหา และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น บนฐานความเท่าเทียมกัน มีวิธีการในการทำงานที่สร้างสรรค์ ยืดหยุ่น สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ นับว่ากระบวนการเหล่านี้ล้วนสนับสนุนต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการชุมชนสมานฉันท์ผ่านการจัดสวัสดิการชุมชน มี 3 กระบวนการที่สำคัญคือ 1) การสร้างเป้าหมายร่วมของชุมชน สวัสดิการชุมชนและชุมชนสมานฉันท์มีเป้าหมายคือ การสร้างสังคมที่ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 2) หลักการของสวัสดิการชุมชนสอดคล้องกับองค์ประกอบของชุมชนสมานฉันท์ที่ว่า เป็นระบบที่ง่ายต่อการเข้าถึง การมีส่วนร่วมของชุมชน มีกระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์ การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมอยู่บนฐานความรัก ความเมตตา และ 3) มีกระบวนการทำงานที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ได้แก่ เน้นการทำงานแบบไม่เป็นทางการยืดหยุ่น สร้างสรรค์ คิดบวก และความเอื้ออาทรต่อกันของชุมชนอยู่บนฐานความเป็นธรรม ความรัก การให้อภัยความเอื้ออาทรต่อกันของชุมชน

ชุมชนสมานฉันท์ด้วยกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนของตำบลท่าข้าม สร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยหลักการที่ว่าชุมชนตระหนักร่วมกัน มีเป้าหมายมีหลักการ เจตนารมณ์ร่วมกันเพื่อกำหนดทิศทางร่วมกัน สร้างพลังร่วมมีกระบวนการคิด การตัดสินใจร่วมกัน มีผู้นำที่หลากหลายไม่เน้นการรวมศูนย์ เน้นความสัมพันธ์แนวราบ มีภาคีอื่น ๆ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน เครือข่ายทางวิชาการสนับสนุน มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องราวต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม มีทรัพยากรพอจะหล่อเลี้ยงให้ชุมชนอยู่รอดผู้คนมีสมาธิมีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองโดยปราศจากการครอบงำ มีสิทธิและอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์กับกลุ่มอำนาจต่างๆ เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก สอดคล้องกับแนวคิดชุมชนเข้มแข็งของ ธนากร สังเขป (2555) และบัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์ (2533) David Mathews ได้กล่าวไว้ แนวคิดชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นทั้งเป้าหมายและผลลัพธ์ของการใช้แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยวิธีการกระบวนการที่ช่วยสร้างสมดุลในการ

อยู่ร่วมกันของทุกฝ่าย เป็นการดึงพลังบวกและทรัพยากรของทุกภาคส่วนเข้ามาประสานกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างคุณภาพการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

5.6 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัย

1. การใช้แนวคิดยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวคิดยุทธธรรมทางเลือกและมักใช้กับคดีทางอาญากรรมหรือคดีกระแสหลักตามมิติของกฎหมาย การนำเอาแนวคิดยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ทางสังคมยังมีน้อย ควรมีการส่งเสริมการใช้แนวคิดนี้ในการทำงานทางสังคมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
2. ส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการใช้แนวคิดยุทธธรรมชุมชน หรือยุทธธรรมสมานฉันท์กับประเด็นที่มีความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลจัดกระบวนการเรียนรู้จากพื้นที่ปฏิบัติการจริงเพื่อส่งเสริมและพัฒนาตำบลในด้านสวัสดิการ
2. ปัจจุบันสังคมสมัยใหม่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วหากกลุ่มยังคงคิดแบบเดิมๆ จะแก้ปัญหาได้ไม่ตรงกับความต้องการของสมาชิก เมื่อสมาชิกไม่เห็นคุณค่าหรือประโยชน์จะทำให้กลุ่มอ่อนแอได้ฉะนั้นในระดับตำบล จังหวัดควรมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การค้นหาแนวทางใหม่ๆ เสมอ
3. ส่งเสริมการใช้กระบวนการยุทธธรรมสมานฉันท์ในการทำงานในพื้นที่ตำบล โดยการอบรมเพิ่มความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ องค์กรที่มีในพื้นที่

บรรณานุกรม

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2555. ผลการศึกษาสถานการณ์ของสังคมไทย. สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/article_attach/763/1180.pdf. (สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 มีนาคม 2559)
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2557. **คู่มือส่งเสริมรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมแก่เครือข่าย**. สงขลา: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2557. **คู่มือการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมแก่เครือข่าย**. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบเครือข่ายสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- โกวิทย์ พวงงาม. 2545. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.
- ชนิษฐา นันทบุตร. 2558. **สรุปจากเวทีผู้นำท้องถิ่นจัดการตนเอง ครั้งที่ 8 กรณี “แผนชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก”**. สืบค้นจาก thaihealth.or.th (สืบค้นข้อมูลเมื่อ 25 มีนาคม 2559)
- เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่. 2556. **นโยบายสาธารณะร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2550. **ยุทธธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวก**. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2556. **ระบบยุทธธรรมและยุทธธรรมทางเลือกแนวทางการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชินชัย ชีเจริญ. 2553. **แนวทางการบริหารจัดการองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน, สุภัทวดี อมาตยกุล, ศรีัญญา อรุณขจรศักดิ์, สุวรรณ สดาอนันท์, ปกรณ์ สิงห์สุริยา และเนืองน้อย บุญยเนตร. 2554. **อารมณ์กับจริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, อภิญญา เวชยชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์. 2550. **สวัสดิการสังคมฉบับชาวบ้านแนวคิด นโยบาย แนวทางปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มปท.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2544. **เศรษฐศาสตร์การเมืองเพื่อชุมชน ฉบับที่ 17. สวัสดิการโดยภาคชุมชน 1 กลุ่มออมทรัพย์**. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. 2538. **การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อการโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนากร สังเขป. 2555. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2546. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพฯ: มปท.
- บัณฑิต อ่อนดำ และวิริยา น้อยวงศ์. 2533. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพัฒนารัฐวิธาน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. 2554. การเมืองสมานฉันท์ สร้างสรรค์ความเข้มแข็งท้องถิ่น. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีที่ 12, 2(24).
- ประเวศ วะสี. 2555. ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ประเวศ วะสี. 2557. ปฏิรูปสังคม ชุมชนเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็ง พลังพลเมืองเข้มแข็ง หัวใจของการปฏิรูปประเทศไทย. สมุทรสาคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. 2557. ความเหลื่อมล้ำกับวิกฤติการณ์ทางสังคม พลังขับเคลื่อนการจัดการตนเองบนแผ่นดินไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ. 2552. วรรณกรรมปริทรรศน์และการสังเคราะห์ความรู้ เรื่องสวัสดิการชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสังคมเป็นสุข.
- พระมหาจรรยา. 2553. Hansa Dhammhaso สันติวิธีทำไม ทำไมต้องสันติวิธี. สืบค้นจาก http://www.mcu.ac.th/En/articlecontent_desc.php?article_id=824&articlegroup_id=187 (สืบค้นข้อมูลเมื่อ 20 มีนาคม 2559).
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. 2556. ยุทธศาสตร์การพัฒนาจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติเชิงรุก. นนทบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย.
- ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา. 2559. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน. สืบค้นจาก http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/52930263/chapter2.pdf. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559).
- นพนันท์ วรรณเทพสกุล และคณะ. 2556. รายงานสถานการณ์ความไม่เป็นธรรมทางสังคม พ.ศ. 2554-2555 สู่วิถีที่ดีกว่าเดิม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์.
- วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์. 2553. ความเหลื่อมล้ำที่จับต้องได้. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. สืบค้นจาก <http://tdri.or.th/tdri-insight/inequality-worawan/> (สืบค้นข้อมูลเมื่อ 20 มีนาคม 2559).
- วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์. 2558. สวัสดิการชุมชนของรัฐไม่ตอบโจทย์ท้องถิ่นแนะจับมือชุมชน - อปท.ดูแลกันเอง. สืบค้นจาก <http://thaipublica.org/2015/04/tdri-22-4-2558> (สืบค้นข้อมูลเมื่อ 10 มีนาคม 2559).
- ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล. 2542. มนุษย์กับสันติภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สานิตย์ บุญชู. 2527. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และสิริรัตน์ เกียรติปฐมชัย. 2554. **โครงการวิจัยองค์การการเงินชุมชนกับการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, ชุดโครงการวิจัยและพัฒนา ระบบสวัสดิการชุมชนและองค์การการเงินชุมชน สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย.

สมชาติ ภาระสุวรรณ.2558. **สรุปจากเวทีผู้นำท้องถิ่นจัดการตนเอง ครั้งที่ 8 กรณี “แผนชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก”**. สืบค้นจาก thaihealth.or.th (สืบค้นข้อมูลเมื่อ 25 มีนาคม 2559)

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2556. **สุขภาพคนไทย 2556 : ปฏิรูปประเทศไทย ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจเพิ่มพลังพลเมือง**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กรมการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2559. **การสัมมนาการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมทั่วประเทศ**. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2553. **แนวทางการบริหารจัดการองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ.

อุทัย ปริญญาสุทินันท์. 2556. **ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชน ความใส**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย ปริญญาสุทินันท์. มปป. **“สวัสดิการชุมชน” ต้องให้มากกว่ารับ**. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เอกชัย ศรีวิลาศ. 2556. **การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและการไกล่เกลี่ยในชุมชน**. เอกสารประกอบการนำเสนอ. ม.ป.ท.

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม. 2552. **เอกสารประกอบหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อนไกล**. สงขลา.

อังคณา บุญสิทธิ์. 2548. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับวัฒนธรรมการระงับข้อพิพาทในท้องถิ่นไทย**. สำนักพัฒนาการคุ้มครองประเพณีกรรมคุ้มครองประเพณีกระทรวงยุติธรรม. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/may00may00may/siththi-mnusy-chn/reuxng-thi4khvam-yutithrrm-cheing-smanchanth-ni-thxng-thin-thiy>. (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559).

อรภาค สุวรรณภักดี. 2557. **ความเหลื่อมล้ำของไทยในยุคโลกาภิวัตน์**. สืบค้นจาก <http://education-portal.com/academy/lesson/what-is-social-inequality-in-sociology-definition-effects-causes.html>. (สืบค้นข้อมูลเมื่อ 23 มีนาคม 2559).

เอกสารแผ่นพับ

เอกสารถอดบทเรียนระบบเศรษฐกิจและสวัสดิการ โครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลท่าข้าม และขยายผลสู่เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนพัฒนาตำบล 3 ปีองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม. 2557-2559,2558-2560.

บุคลากรกรม

1. นายเฟื่อง ผ่องสะอาด (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 8 และที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 8 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2558, 4 ตุลาคม 2558, 5 พฤศจิกายน 2558.
2. นายประสม ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มเครื่องแกง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2558.
3. นายอรุณ ทองวิล. (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงปุ๋ยชีวภาพ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม, 9 ตุลาคม 2558.
4. นายเอื้อม ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ร้านสวัสดิการ หมู่ 1 ตำบล ท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558, 12 พฤษภาคม 2559.
5. นายบุญเจือ มาลากุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มฯ หมู่ 1 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่. 10 สิงหาคม 17 ธันวาคม 2558.
6. นางสาวกาญจนา ผ่องสะอาด (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 8 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2558, ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2558.
7. นายประสม ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2558.
8. นางกิมเตียน ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2558
9. นายสินธพ อินทรรัตน์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ อบต.ท่าข้าม หมู่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2558.
10. เสาวนีย์ แก้วชูเชิด (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ อบต.ท่าข้าม หมู่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2558.

ภาคประชาสังคม/อื่นๆ (ตัวแทนกรรมการโรงปุ๋ย/สมาชิกร้านสวัสดิการ)

1. นางสุกัญญา อะวะระภาค (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2558.
2. นายบันเทิง วิริโย (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2558.

3. นายสะพีณะ จันทการักษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2558.
4. นางสาวกนิศนันท์ จันทการักษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2559.
5. นางสมจิตร ชาติดำ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559.

6.

ประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 1 กลุ่มร้านสวัสดิการ

1. นางสิรพันธ์ พวงแก้ว (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ทำการร้านสวัสดิการ หมู่ที่ 1 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559.
2. นายกระจาย ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการร้านสวัสดิการ หมู่ที่ 1 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559.
3. นางวรรณคลึงบัวทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการร้านสวัสดิการ หมู่ที่ 1 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559.
4. นายประยูร ทองจิต (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการร้านสวัสดิการ หมู่ที่ 1 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559.
5. นายเอี่ยม ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการร้านสวัสดิการ หมู่ที่ 1 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559.

ประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 2 กลุ่มออมทรัพย์บ้านเขากลอยตก

1. นายสมศักดิ์ เทพกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 8 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2558
2. นางแม่นมาตร เทพวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 8 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2558
3. นางวีไล เทพกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 8 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2558
4. นางสาวกาญจนา ผ่องสะอาด (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 8 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุตรดิตถ์. เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2558

ประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 3 สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์

1. นายบุญเจือ มาลากุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558.
2. นายปอน ณ มณี (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558.
3. นางชะอ้อน มาลากุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558.
4. นางเตือนใจ สมศักดิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558.

ประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 4 โรงปุ๋ยชีวภาพ

1. นายประสิทธิ์ แผลผล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงปุ๋ยชีวภาพ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2559.
2. นายอรุณ ทองวิไล. (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงปุ๋ยชีวภาพ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2559.
3. นายเสถียร ผลกล้าที่โรงปุ๋ยชีวภาพ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2559.
4. นางสาวกาญจนา ผ่องสะอาด (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงปุ๋ยชีวภาพ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2559.

ประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 5 กลุ่มเครื่องแกงสมุนไพร

1. นางอนงค์ นุ่นมี (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มเครื่องแกง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559.
2. นางจารีย์ แก้วสัตยา (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มเครื่องแกง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559.
3. นางเตียน ทองสมสี (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มเครื่องแกง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559.
4. นางกิมเตียน ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มเครื่องแกง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559.
5. นางเป็ยน ผ่องถวิล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มเครื่องแกง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอดำรงวิทยะปถวี จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559.

6. นายกล้า นุ่นมี (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการกลุ่มเครื่องแกง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559

ประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 6 กลุ่มระดับตำบล

1. นางปราณี ภัคดี (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2559.
2. นางเจียมจิตร ศศิการ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
3. นางประไพ หน่อเพชร (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
4. นางนาถวดี ทองดีเลิศ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
5. นางจุฑาทิพย์ หนูคง (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
6. นางงามตา เพชรบุรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
7. นายสุทธิ ทองขวัญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
8. นายอัฒนหรือซึกซ์ จันทการักษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
9. นางจินดา ทองวิลัย (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
10. นางวัชรีย์ ธรรมปาโล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559

11. นางสาวสุรรัตนา สุวรรณรัตน์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
12. นางนิรันดร์ เทพวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
13. นางนารถดา ผลชนะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
14. นายอรุณ ทองวิไล. (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
15. นายบุญเจือ มาลากุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
16. นายประยูร ทองจิต (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559
17. นางกิมเตียน ไชยกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์). จันทนา เจริญวิริยะภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม หมู่ที่ 5 ตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2559

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ประเด็นสัมภาษณ์

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม/คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ในประเด็นต่อไปนี้
 1. ความเกี่ยวข้องและบทบาทของผู้ให้ข้อมูลต่อการจัดสวัสดิการในพื้นที่ตำบลท่าข้าม
 2. แนวคิดในการจัดสวัสดิการและรูปแบบ ในพื้นที่ตำบลท่าข้าม
 3. พัฒนาการในการจัดสวัสดิการในพื้นที่ตำบลท่าข้าม
 4. กระบวนการ วิธีการ การสนับสนุน
 5. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานจัดสวัสดิการและวิธีการแก้ไข
 6. บทเรียนที่ได้รับจากการทำงานการสนทนากลุ่ม
2. (Focus Group) ในระดับกลุ่ม/องค์กร จำนวนกลุ่มละ 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม คณะกรรมการ สมาชิก ฯลฯ และเวทีแลกเปลี่ยนในระดับตำบลอีก 1 ครั้ง ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ตัวแทนจากท้องที่ ท้องถิ่น แกนนำกลุ่ม ผู้บริหารท้องถิ่น เป็นต้น ในหัวข้อเหล่านี้
 1. ที่มาและพัฒนาการของกลุ่ม
 2. กระบวนการทำงาน
 3. ผลผลิต ผลลัพธ์และความสำเร็จ
 4. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมทั้งแนวทางแก้ไข
 5. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ
 6. บทเรียนจากการทำงาน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางจันทนา เจริญวิริยะภาพ	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5510022001	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จ
ศิลปศาสตรบัณฑิต (การพัฒนาชุมชน)	วิทยาลัยครูสงขลา	2535

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ผู้ประสานงานภาคใต้ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาแรงงานและอาชีพ
บ้านเลขที่ 124/2 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

การจัดระบบสวัสดิการชุมชนเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษาตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา:
ในงานประชุมวิชาการระดับชาติ “ศึกษาศาสตร์วิจัย นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ Thailand 4.0
คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ครั้งที่ 4 วันที่ 26 กรกฎาคม 2560
เครือข่าย 23 เกลอบกับการสร้างพื้นที่ความรู้ในการขับเคลื่อนตำบลสุขภาวะ: การประชุมวิชาการ
เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์- สังคมศาสตร์ภาคใต้ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยสงขลา
นครินทร์ จังหวัดสงขลา, 28-29 สิงหาคม 2556.